

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

H O N O R É
D E B A L Z A C

TEFECİ GÖBSECK
ÜÇ ÖYKÜ

Çevirenler:
Vedat Günyol
Mücahit Topalak

Cumhuriyet

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ: 34

TEFECİ GÖBSECK

ÜÇ ÖYKÜ

Bu kitabın hazırlanmasında Tefeci Gobseck ve Üç
Öykü adlı yapıtların MEB Fransız Klasikleri dizisinde
yayınlanan ilk baskıları temel alınmış ve çeviri dilleri
günümüz Türkçesine uyarlanmıştır.

Yayma hazırlayan : Egemen Berköz

Dizgi : Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.

Baskı : Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Şubat 1999

H . d e B A L Z A C

TEFECİ GÖBSECK
●
ÜÇ ÖYKÜ

TEFECİ GÖBSECK Vedat Günyol
ÜÇ ÖYKÜ Mücahit Topalak tarafından
Fransızca'dan çevrilmiştir.

Hümanizma ruhunu anlama ve duymada ilk aşama, insan varlığının en somut anlatımı olan sanat yapıtlarının benimsenmesidir. Sanat dalları içinde edebiyat, bu anlatımın düşünce öğeleri en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir ulusun, diğer ulusların edebiyatlarını kendi dilinde, daha doğrusu kendi düşüncesinde yinelemesi; zekâ ve anlama gücünü o yapıtlar oranında artırması, canlandırması ve yeniden yaratması demektir. İşte çeviri etkinliğini, biz, bu bakımdan önemli ve uygarlık davamız için etkili saymaktayız. Zekâsının her yüzünü bu türlü yapıtların her türlüsüne döndürebilmiş uluslarda düşüncenin en silinmez aracı olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyatın, bütün kitlenin ruhuna kadar işleyen ve sinen bir etkisi vardır. Bu etkinin birey ve toplum üzerinde aynı olması, zamanda ve mekânda bütün sınırları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi ulusun kitaplığı bu yönde zenginse o ulus, uygarlık dünyasında daha yüksek bir düşünce düzeyinde demektir. Bu bakımdan çeviri etkinliğini sistemli ve dikkatli bir biçimde yönetmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemeyen Türk aydınlana şükran duyuyorum. Onların çabalarıyla beş yıl içinde, hiç değilse, devlet eliyle yüz ciltlik, özel girişimlerin çabası ve yine devletin yardımıyla, onun dört beş katı büyük olmak üzere zengin bir çeviri kitaplığımız olacaktır. Özellikle Türk dilinin bu emeklerden elde edeceği büyük yararı düşünüp de şimdiden çeviri etkinliğine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okurunun elinde değildir. 23 Haziran 1941.

Milli Eğitim Bakanı
Hasan Âli Yücel

SUNUŞ

Cumhuriyet’le başlayan Türk Aydınlanma Devrimi’nde, dünya klasiklerinin Hasan Âli Yücel öncülüğünde dilimize çevrilmesinin, kuşkusuz önemli payı vardır.

Cumhuriyet gazetesi olarak, Cumhuriyetimizin 75. yılında, bu etkinliği yineleyerek, Türk okuruna bir “Aydınlanma Kitaplığı” kazandırmak istedik.

Bu çerçevede, 1940’lı yıllardan başlayarak Milli Eğitim Bakanlığı’nca yayınlanan dünya klasiklerini okurlarımıza sunmaya başladık.

Büyük ilgi gören bu etkinliği Milli Eğitim Bakanlığı’nca yayınlanmamış -ancak Aydınlanma Devrimi yarıda kalmasaydı yayınlanacağına kesinlikle inandığımız- dünya klasiklerini de katarak sürdürüyoruz.

Cumhuriyet

TEFECİ GÖBSEK

TEFECİ GOBSECK ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Balzac'ın ölmez tiplerinden biri de Gobseck'tir. İnsanlık Komedyası'nın özel yaşam sahneleri bölümüne giren bu roman Balzac'm ilk yapıtlarındandır. Onda, yapı ve teknik bakımlarından Eugenie Grandet'nin, Cousine Bette'in ne sağlamlığı var, ne de ustalığı. Zaten kıt olan olaylar bir yana bırakılırsa, bu yapıta, geniş anlamda bir portre demek yersiz olmaz. Roman, birtakım olaycıklar ve ayrıntılar içinde, özü her sayfada biraz daha beliren, bir tek kişinin özyapısını ve o tek kişinin bir tek tutkusunu canlandırmaktadır.

Gobseck, tefeci denilen bir sınıf insan türünün tipik bir örneğidir. Balzac'a göre insan topluluklarında hayvan türleri kadar belirli nitelikleri olan birtakım insan türleri vardır. Toplum, belli çevrelere göre hayvan türleri kadar değişik insanlar oluşturur. Onun için, hayvan türleri gibi insan türleri de hep var olmuştur ve olacaktır. Bruntiere'in dediği gibi Balzac töre ve ahlak tarihini doğa bilimlerine bağlamıştır. Otuz Yaşındaki Kadın, Tefeci Gobseck bu bakımdan birer monografi sayılabilirler. Bu romanlarda Balzac edebiyat yapmak kaygısına düşmeden yalnızca gördüğü gibi "hayvan"ı göstermeye çalışmıştır.

Gobseck, tefeciler sınıfının tipik bir örneğidir. Bu örnek iğrenç yanları abartılmış, ters yönden idealleştirilmiş bir örnektir.

Balzac'ın bellibaşlı tiplerinde olduğu gibi Gobseck'te de bir tek güçlü tutku var. Gobseck de tıpkı Grandet gibi paraya tapar, ona göre "bir insan için üzerinde uğraşmaya değer bir tek maddi değer vardır: Altın." Çünkü "altın her şeyin kaynağıdır... Bütün güçleri etkileme yeteneğini temsil eder."

Balzac'ın çoğu romanlarında para birinci planda rol oynar. Burada da Gobseck'in çevresinde olup biten olaycıklar hep parayla ilgili büyüklü küçüklü birer faciadır. Aşkı beslemek pahasına paraya tutsak olan kontes, âşığını kaybettikten sonra kocasının ölüm döşeğini beklerken yine para tutkusunun oyuncağıdır. Gobseck parayı para tutkusuyla topladığı kadar, insanlara egemen olabilmek için biriktirir. Onun gözünde, dünyada paradan büyük güç yoktur. Paraya sahip olan, her şeye egemen olabilir: "Ben dünyaya hiç sıkıntı çekmeden sahip oldum ama dünyanın benim üzerimde hiçbir etkisi yok." Burada Gobseck'in yaşama bakışı kendiliğinden ortaya çıkıyor: Ona göre "yaşam dediğin şey, paranın çalıştırdığı bir makine"dir. Yaşam aynı zamanda bir kavgadır. Kavgayı kazanmak için her zaman güçlü olmak gerekir. İşte, para bu gücü sağlar.

Gobseck bu güce sahiptir. Topluma egemendir, ama sonunda kendi tutkularının kölesi oluyor.

Roman, doğal bir güç gibi gittikçe büyüyen para hırslının, Gobseck'i, tıpkı Grandet gibi yarı deli bir durumda ölüme sürüklemesiyle sona eriyor.

TEFECİ GÖBSEK
(Gōbseck l'usurier)

I

1829-1830 yılları arasında, bir kış sabahında, Vikontes de Grandlieu'nün salonunda hâlâ iki yabancı vardı.

Saatin çaldığını duyunca genç ve yakışıklı bir adam salondan ayrıldı.

Avluda arabanın gürültüsü duyulduğu zaman Vikontes, kardeşiyle aile dostunun piket oyununu bitirmekle uğraştığını görünce, şöminenin önünde duran kızın yanına gitti. Kızı, renkli abajurla ilgileniyormuş gibi görünüyor ve annesinin kuşkularına hak verdirircesine arabanın sesine kulak kabartıyordu:

- Camille, genç Kont de Restaud'nun yanında bu akşamki gibi davranırsanız onu bir daha eve kabul etmemek zorunda kalacağım. Beni dinleyin çocuğum, sevgime güveniniz varsa, bırakın da size ben yol göstereyim.

İnsan on dört yaşında ne geleceği, ne geçmişi, ne de bazı bazı toplum gereklerini düşünebilir. Dikkatinizi bir şey üzerine çekeceğim. M. de Restaud'nun öyle bir annesi var ki, milyonları yutabilir. Kendisi soylu bir kadın değil. Goriot'nun kızı. Eskiden adı dillere düşmüştü. Babasına öyle kötülükler etmişti ki böyle iyi bir oğul sahibi olmaya layık değil.

Genç Kont annesini çok seviyor; onu, öylesine bir oğul sevgisiyle koruyor ki, ne kadar övülse yeridir. Hele

erkek kardeşiyle kız kardeşine çok iyi bakıyor. Ancak bu davranışı ne kadar iyi olursa olsun; annesi yaşadıkça, hiç bir aile bir genç kızın geleceğini ve servetini bu delikanlının eline bırakamaz.

Aile dostu olan Jak birdenbire:

- Kulağıma kadar gelen bazı sözler, bana Mlle de Grandlieu ile aranıza gir, diyor, dedi. Sonra oyun arkadaşına dönerek: Kazandım, Kont hazretleri, dedi. Bırakayım da yeğeninizin yardımına koşun.

Vikontes: - Avukat kulağı diye buna derler, dedi. Azizim Derville, Camille’e hafiften hafife söylediklerimi nasıl da duydunuz?

Derville, ocağın yanındaki koltuğa oturarak:

- Bakışınızdan anladım, diye yanıtladı.

Amca yeğenin yanına geçti, Mme de Grandlieu de kızıyla Derville’in arasında, alçak bir sandalyeye oturdu.

- Kont Ernest de Restaud’nun serveti üstünde yrtğnz tahminleri değiştirecek bir öykü anlatmanın tam sırasıdır, Vikontes Hazretleri.

Camille: - Bir yk m, diye bağırdı. Öyleyse abuk başlayın, ne olur.

Derville, Mme de Grandlieu’ye baktı. Bu bakış, öykünün onu da ilgilendireceğini gösteriyordu.

Vikontes de Grandlieu, servetinin çokluğu ve adının eskiliğiyle, Saint Germain Mahallesi’nin en ünlü kadınılarındandı; her ne kadar Parisli bir avukatın kendisiyle böyle senli benli konuşması ve evinde bu derece serbest davranması doğal görünmese de, bu olayı açıklamak kolaydır.

Kral ailesiyle birlikte Fransa’ya dönen Mme de Grandlieu gelip Paris’e yerleşmişti. Önceleri, XVIII. Louis’nin yardım deneginden aldığı parayla dayanılmaz bir darlık içinde yaşamıştı.

Avukat, Grandlieu konağının Cumhuriyet yönetimi zamanında yapılan satış işinde bir yöntem eksikliği bulunduğunu ortaya çıkarmış, konağın Vikontese geri verilmesi gerektiğini ileri sürmüştü, davayı kesin bir ücret karşılığında üzerine almış ve kazanmıştı. Bu başarısından yüreklenererek, bilmem hangi yönetimle öyle bir davaya girişti ki Liceney ormanını da geri almayı başardı.

Bundan başka Orleans kanalının birkaç pay senediyle İmparator'un bazı kamu kurumlarına bağışladığı oldukça önemli birkaç yapıyı da geri aldı.

Böylece genç avukatın becerikliliği sayesinde eski durumunu bulan Mme de Grandlieu'nün serveti -kendine çok para sağlayan ödence (tazminat) yasası zamanındayla aşağı yukarı altmış bin franklık bir gelire yükselmişti. Son derece dürüst, bilgili, alçak gönüllü ve iyi bir insan olan bu avukat da o zaman aile dostu olmuştu.

Mme de Grandlieu'ye yaptıkları kendisine, Saint-Germain Mahallesi'ndeki en iyi ailelerin saygısını ve müşteri olmalarını sağlamışsa da, o bu iyilikten açgözlü bir insanın yararlanacağı gibi yararlanmıyordu. Yazıhanesini devredip yargıç olmasını isteyen Vikontesin önerilerine karşı koyuyordu. Oysa yargıçlıkta Vikontesin koruması sayesinde, çarçabuk ilerleyebilirdi.

Bazı akşamlar kaldığı Grandlieu Konağı dışında kibar çevrelere yalnızca dostlarını gücendirmemek için giderdi. Mme de Grandlieu sayesinde yeteneklerinin ortaya çıkmış olmasından hoşnuttu. Çünkü, o olmasaydı, belki de avukatlık işleri sürmeyecekti.

Derville'de avukat ruhu yoktu. Kont Ernest de Restaud, Vikonteslere gidip gelmeye başladı başlayalı ve Mlle Camille'in bu delikanlıya kanı kaynadığını anladı anlayalı, Derville, Mme de Gradlieu'nün evine sektirmeden gel-

meve başladı. Tıpkı kibar mahalle çevrelerine yeni kabul edilmiş bir Chaussé D'Antin monbeyi gibi.

Birkaç gün önce, baloda Camille'in yanında duruyordu. Genç Kontu göstererek ona:

- Şu çocukcağızın iki üç milyon parası olmaması ne talihsizlik, değil mi? demiştir.

Camille de: - Talihsizlik mi! Hiç de değil, M. de Restaud çok yetenekli bir gençtir, üstelik, okumuş da. Yanında çalıştığı bakanın da gözüne girmiş. Çok ünlü bir adam olacağından kuşku yok. Şu çocukcağız yüksek konumlara ulaştığı gün, istediği kadar servete de sahip olur, diye yanıt vermişti.

- Evet, ama, daha şimdiden zengin olsaydı?

Camille kızarak: - Zengin olsaydı! demiş ve kadrilleri göstererek eklemişti: buradaki bütün genç kızlar onu paylaşamazlardı.

Derville: - O zaman da, Kontun üzerine gözlerini çevireceği tek kişi Mlle de Grandlieu olmazdı. İşte kıpkırmızı olmanızın nedeni de bu. Onu beğeniyorsunuz değil mi? Haydi, söyleyin..., diye yanıtlamıştı.

Camille birdenbire ayağa kalkmış ve Derville de "Kontu seviyor" diye düşünmüştü. O günden bu yana, Camille, Kont Ernest de Restaud'ya olan eğilimini iyi karşıladığı için avukata alışılmadık iltifatlarla bulunuyordu. Ailesinin Derville'e karşı olan minnettarlığını bilmesine karşın, o güne gelinceye dek, ona karşı gerçek dostluktan çok saygı beslemiş, duyguca yakınlıktan çok incelik göstermiş; davranışları kadar sesinin edası da, resmiliğin aralarına koyduğu uzaklığı ona daima duyumsatmıştı. Minnettarlık, çocukların her zaman kolayca kabul etmedikleri bir borçtur.

Biraz durduktan sonra, Derville:

- Bu serüven, bana, yaşamımın biricik romansı anla-

rını anımsatıyor, dedi. Bir avukatın, yaşamının romanından söz açması, sizi şimdiden güldürüyor değil mi? Ama, ben de, herkes gibi yirmi beş yaşındaydım ve o çağda çok tuhaf şeyler görmüştüm. Önce, size, tanımadığınız bir adamdan, bir tefeciden söz açacağım.

Bilginlerin izniyle ay yüzlü diyebileceğim bu donuk ve soluk yüzü düşleminizde canlandırabilecek misiniz, bilmem. Yıldızı dökülmüş gümüşe benziyordu.

Tefecinin kül rengi kıranta saçları özenle taranmıştı. Talleyrand'ınki kadar sert olan çizgileriyle yüzü bronzdan bir yontuyu andırıyordu. Sansar gözü gibi sarı, küçücük, kirpiksiz gözleri sanki ışıktan ürküyordu; eski kasketinin güneşliği onları ışıktan koruyordu.

Sivri burnunun ucu, çiçek bozuğundan o duruma gelmişti ki, adeta bir burguyu andırıyordu. Dudakları, Rembrandt'ın veya Metzu'nun tablolarında canlandırdıkları o ufak tefek simyacılardan dudakları gibi inceydi.

Bu adam, hafif, tatlı bir sesle konuşur ve hiç kızmazdı. Yaşını kestirmek güçtü: vaktinden önce mi yaşlanmıştı, yoksa, hep işine yarasın diye gençliğini iyi mi kullanmıştı? Bunu kestirmek güçtü. Bütün günlerini eşyalarını ovmağa geçiren yaşlı kızların soğuk odalarını andıran odasında, karyolanın önündeki seccadeye dek her şey eski ama temizdi.

Kışın, ocağındaki odunlar, kül yığınınına gömülü durur, yanmaz, yalnızca tüterdi. İşleri, yataktan kalktığı andan akşamları göğsüne yapışan öksürük nöbetlerine kadar, bir saat gibi düzenliydi.

O, böylece, bir örnek-adamdı. Uyumak onun için yeniden kurulmak demekti. Kâğıt üzerinde yürüyen bir tesbih böceğine dokunuverirseniz nasıl ölmüş gibi hiç kıvıldamazsa, bu adam da, yanından bir araba geçse, sesini yükseltmemek için sözünü yarıda bırakır, susardı.

Fontenelle'e ayak uydurarak, yaşamsal davranışlarında tutumlu olmaya çalışır ve bütün insanca duygularını kendine ayırırdı. Yaşamı, eski kum saatleri gibi, sessizce geçip giderdi.

Zavallı müşterileri bazan yaygarayı basar, kızıp köpürürlerdi; ama sonra tıpkı ördek kesilen bir mutfakta olduğu gibi, ortalığı büyük bir sessizlik kaplardı.

II

Akşama doğru, banknot-adam, sıradan bir adam kesilir; paraları da birer insan kalbi oluverirdi.

Gününden hoşnutsa ellerini birbirine sürter, yüzünün derin buruşuklarından bir sevinç dumanı yükselirdi. Bas-debuir'in anlamsız gülüşüne benzer bir anlam taşıyan yüz kaslarının dilsiz oyununu başka türlü anlatmak olası değildir.

Sonunda, en büyük sevinç anlarında bile konuşması tek heceli sözcüklere dökülür ve ne yapacağını bilemezdi.

İşte, henüz noter yazmanırken ve Hukuk'un üçüncü sınıfını yeni bitirmişken, Gres sokağında oturduğum evde raslantıyla komşusu olduğum adam buydu.

Avlusu olmayan bu ev nemli ve loştu. Gün ışığı odalara sokak yönünden girerdi.

Yapıyı, eşit büyüklükte odalara bölen, manastırı andıran bölümü, evin eskiden bir manastıra bağlı olduğunu gösteriyordu. Odaları, komşu evlere bakan pencerelerden ışık gören upuzun bir koridordan başka bir yere açılmazdı.

Bu iç sıkıcı görünüm karşısında, herhangi bir aile çocuğunun sevinci, daha komşumun evine girmeden sönüp gidebilirdi; evi de kendisine benziyordu. Sanki tencere yuvarlanmış kapağını bulmuştu.

Konuştugu tek insan bendim. Gelip benden ateş ister,

geri vermek üzere kitap, gazete alır ve akşamları hücre-
ne girmeme izin verirdi. Keyfi yerinde olduğu zamanlar
odasında konuşurduk.

Bu güven belirtileri, dört yıllık bir komşuluğun ve pa-
rasızlık yüzünden tıpkı kendisi gibi akıllı uslu yaşayışının
sonucuydu. Akrabası, dostları var mıydı? Zengin miydi,
yoksul muydu? Kimse bu sorulara yanıt veremezdi. Oda-
sında hiç para görmedim. Parası pulu herhalde banka ka-
salarında saklıydı. Paris'te geyik gibi koşar, paralarını ken-
di eliyle alırdı. Hep sakınganlığının kurbanı olurdu.

Bir gün, her nasılsa üzerinde altın para taşıyordu. Ye-
leğinin cebinden, bilmem nasıl oldu, iki liralık bir Napol-
yon altını yere düşürdü. Merdivende, arkasından inen bir
kiracı, altını yerden alıp kendisine verdi.

O, şaşkın bir edayla:

- Benim değil, dedi. Bende altın maltın ne gezer. Zen-
gin olsaydım, böyle mi yaşırdım?

Sabahları, kahvesini, hep mutfağın bir köşesinde du-
ran sac mangalda kendi eliyle pişirirdi. Bir kebabçı öğle
yemeğini getirir, yaşlı kapıcı kadın da belli bir saatte yu-
kariya çıkıp odasını temizlerdi.

Sonunda, Sterne'in alinyazısı diyebileceği garip bir ras-
lantı sonucu olarak, bu adamın adı Gobseck'ti. Çok sonra-
ları, işlerine baktığım zaman öğrendim; tanıştığımız zaman,
yetmiş altı yaşındaymış. 1740 yılına doğru, Angers'in dış
mahallelerinde dünyaya gelmiş. Annesi Yahudi, babası Hol-
landalıymış; asıl adı da Jean- Esther Van Gobseck'miş.

Paris halkının Güzel Hollandalı dediği kadının ölü-
müyle ne denli ilgilendiğimi bilirsiniz. Eski komşuma, bir
gün bundan söz ettiğim zaman, bana, en ufak bir ilgi ve
şaşkınlık göstermeden: "küçük yeğenimdi" demişti.

Biricik kalıtcısı olan kızkardeşinin küçük kızının ölü-

mü üstüne ağzından çıkan bütün söz bu kadarla kaldı. Mahkeme tutanaklarından güzel Hollandalının adının Sara van Gobseck olduğunu öğrendim.

Küçük yeğeninin niçin kendi adını taşıdığını sordüğüm zaman, bana, gülümseyerek:

- Ailemizde kadınlar hiç evlenmemişlerdir, diye yanıt vermişti.

Bu garip adam akrabaları olan dört kadın kuşağından birini bile görmek istememişti.

Kalıtçılarından nefret ederdi ve servetinin, ölümünden sonra bile, kendisinden başkasının malı olabileceğini aklı almazdı.

On yaşındayken, annesi onu, Hollanda Hindistanı'na gitmek üzere miço olarak bir gemiye bindirmiş. Gobseck, oralarda tam yirmi yıl dolaşmış.

Bu yüzden, sarımtırak alınının çizgilerinde, iğrenç olayların, ani korkuların, umulmadık raslaşmaların roman-sı güçlüklerin, sevgilerin, tehlikeye sokulan, tüketilen, yeniden kazanılan servetlerin; birkaç kez tehlikeye düşen, belki de ivediliği yüzünden kalpsizliği hoş gösteren kararlar sayesinde kurtarılan bir yaşamın gizleri saklıydı. M. de Lally'yi, Amiral Simeuse'ü, M. de Kergarouet'yi, M. d'Estaing'i, Suffren valisini, M. de Portenduère'i, Lord Cornwallis'i, Lord Hastings'i, Tippto-Saeb'i ve babasını tanımıştı. Delhi kralı Madhadji-Sindiah'a hizmetlerde bulunan ve Mahrattelerin yönetimi ele geçirmesine büyük yardımları dokunan bu Savoialı adamla birlikte iş yapmıştı.

Saint-Thomas'da uzun süre oturduğu için, Victor Hughes'dan başka birçok korsanlarla düşüp kalkmıştı. Para kazanmak için her şeyi öylesine denemişti ki, Buenos-Aires dolaylarındaki o ünlü vahşi kabilenin altınlarını bile bulup çıkarmaya kalkmıştı.

Amerikan kurtuluş savaşının hiçbir olayına da yabancı kalmamıştı. Bununla birlikte Hindistan'dan veya Amerika'dan söz ederken - bu konuyu hiç kimseye açmazdı; yalnızca bana anlatırdı, o da binde bir - boşboğazlık ettiğini sanır, neredeyse pişman olurdu.

Eğer insanlığa ve topluma karşı duyulan sevgi bir din sayılırsa, bu adam dinsizin biriydi diyebiliriz.

Her ne kadar, onu incelemeyi aklıma koydumsa da, utanarak söyleyeyim ki, sonuna dek beceremedim. Bazen, kendi kendime, hangi soydan olduğunu sorup dururdum. Eğer bütün tefeciler ona benziyorlarsa, insandan başka bir soydan olsalar gerekti.

Annesinin dinine bağlı kalmış mıydı? Hristiyanlara düşman gözüyle mi bakıyordu? Katolik mi olmuştu, Müslüman mı, Brahman mı, Luteryen mi? Dinsel düşünceleri hakkında hiçbir şey öğrenemedim. Bana kalırsa inançsız değildi ama, dinle de ilgisi yoktu.

Bir akşam, “müşterilerim” adını verdiği kurbanlarının alay olsun diye, ya da aykırı bir ad takmış olmak için Gobseck Baba dedikleri, altınlar içinde yüzen bu adamın odasına girdim.

Onu, koltuğunda bir yontu gibi kımıldamadan otururken buldum. Gözleri ocağın üst bölümüne dikilmişti. San-ki, orada faiz pusulalarını gözden geçiriyordu. Alt bölümü zamanında yeşil olan lamba is veriyor, yüzünü aydınlatacak yerde büsbütün sarartıyordu. Bana sessizce baktı ve boş bir sandalye gösterdi.

Kendi kendime, acaba ne düşünüyor, diye sordum. Tanrı, duygu, kadın, mutluluk gibi şeylerden haberi var mı acaba? Bir hastaya nasıl acırsam, ona da öyle acıdım. Ama, anlıyorum ki, bankada milyonları da olsa, ayaklarıyla çiğnediği, eliyle tarttığı, kazdığı, değer biçtiği, işlettiği bir toprağa ancak düşleminde sahip olabilirdi.

- Günaydın Gobseck Baba, dedim.

Başını bana çevirdi, kalın kara kaşlarını hafifçe çattı: bir güneylinin en neşeli gülümsemesi neyse; onda da kaşların bu tuhaf kıvrılışı o demekti.

- Şu kitapçının top attığını gelip size bildirdikleri günkü gibi üzgünsünüz. Hani şu, sizi de yakmasına karşın ustalığına bayıldığınız adam.

Şaşkınlık dolu bir sesle:

- Yakmak mı? dedi.

- Uzlaşma elde etmek için, toptan ticaret evinin mühürünü taşıyan senetlerle alacağınızı vermemiş miydi? Saygınlığına yeniden kavuştuktan sonra da, uzlaşma gereğince sizi indirime zorlamamış mıydı?

- Kurnazdı ama, onu yeniden elime geçirdim, diye yanıt verdi.

- Protesto çekeceğiniz senetler var mı? Galiba bugün ayın otuzu.

Onunla ilk kez paradan söz ediyordum. Alaycı gözlerle bana baktı; sonra, tatlı bir sesle:

- Eğleniyorum, dedi. Sesinin edası, bir öğrencinin ağızlıksız çaldığı flüt sesini andırıyordu.

- Demek siz, ara sıra eğleniyorsunuz da?

- Şiir yayımlayanlardan başka şair yok mudur sanıyorsunuz.

Bu kafada şiirin işi ne, diye düşündüm. Çünkü, yaşamı üzerine daha hiçbir şey bilmiyordum.

- Hangi yaşam benimki kadar parlak olabilir? diye konuşmayı sürdürdü ve gözleri canlandı. Siz gençsiniz, yaşıınız gereği bazı düşünceleriniz vardır. Ocağınızın yanan odunlarından gözlerinize kadın yüzleri yansır. Bense, ocağımda kömür olmuş odunlardan başka bir şey göremem. Siz her şeye inanırsınız, bense hiçbir şeye inanmam. Elinizden

gelirse, düşlemlerinizi geri tepin. Ben, sizin yaşam hakkındaki kuruntularınızı baltalayacağım. İster yolculuk yapmış olun, ister evinizin bir köşesinde, karınızın yanbaşıda kalmış olun, öyle bir yaş gelir ki, artık yaşam, beğenilen bir yerde, yerine getirilen bir töreden başka bir şey olmaz.

Öyleyse mutluluk, gerçeklere uygulanan alışkanlıklarımızdan ibaret kalır.

Bu iki kural dışında her şey yapmadır.

Benim ilkelerim de insanlarınki gibi değişti. Her iklimde ilke değiştirmek zorunda kaldım. Avrupa'nın övdüğü şeyi Asya cezalandırıyor. Paris'te ahlaksızlık olan bir şey, Azorları geçince bir zorunluğa dönüşüyor. Bu dünyada her şey değişiyor. Yeryüzünde iklimlere göre ayrı ayrı kılıklara giren törelerden başka bir şey yok. İster istemez tüm toplum kalıplarına uyan bir insan için, inançlar da, ahlak kuralları da değersiz sözlerden başka bir şey değildir.

Elde kala kala, doğanın içimize koyduğu tek duygu kalıyor: o da kendini koruma içgüdüsüdür. Sizin Avrupa toplumlarınızda bu içgüdüye kişisel çıkar derler.

Benim kadar yaşamış olsaydınız anlardınız ki, bir insan için üzerinde uğraşmaya değecek gerçek bir değer taşıyan bir tek maddi şey vardır. O da altındır.

Altın tüm insan gücünü temsil eder. Dünyayı dolaştım, her yerde ovalara ya da dağlara rasladım: ovalar can sıkıyor, dağlarsa insanı bıktırıyor; demek, yerlerin hiçbir anlamı yok.

Ahlak ve törelere gelince, insan her yerde birdir; her yerde yoksulla zengin arasında sürekli bir savaşma, tartışma vardır, bu, kaçınılmayan bir şeydir. Öyleyse sömürülmüş olmaktansa, sömüren durumunda olmak daha iyi. İnsan, her yerde çalışan pazılı adamlarla, zorluk çeken sıksa adamlara raslar; beğeniler her yerde birdir; çünkü, her yer-

de duyular körlenir; sonunda bir tek duyu kalır ki o da kendini beğenmedir.

Kendini beğenmek demek, hep benlik demektir.

Gelip geçici isteklerimiz zaman ister, maddi araç ve ya ilgi ister. Altın her şeyin kaynağıdır ve gerçekten insana her şeyi sağlar. Birkaç metelik kazanıp kazanamayacaklarını anlamak için her akşam, kâğıt falına bakmaktan hoşlananlar ya delidirler, ya da hasta.

Her zaman umulmadık olayları yönetmek için politika ilkeleri koyarak, benzerlerine yararlı olabileceklerini sanan kişiler de ahmaktır.

Oyunculardan söz etmekten, sözlerini yinelemekten; bir hayvanın kulübesinde yaptığı gibi ama, daha geniş bir yerde her Tanrının günü gezinmekten; başkaları için giyinmekten, başkaları için yemekten; komşularının üç gün sonra alabileceği bir atla veya bir arabayla böbürlenmekten hoşlanabilenler de budaladır.

Sizin Parislilerin birkaç sözle anlatılan yaşamları bu kadar değil mi? Yaşama, biraz daha yukardan bakalım.

Mutluluk, ya yaşamı yıpratan güçlü çöşkülerden, ya da onu belirli zamanlarda işleyen bir İngiliz makinesine dönüştüren düzenli uğraşlardan başka bir şey değildir. Bu mutlulukların üstünde, sözde soylu bir merak vardır. Bu, doğanın gizlerini çözmek ya da sonuçlarına uyabilmek merakıdır. Sözün kısası, bunlar da sanat veya bilim, tutku veya iç rahatlığı değil midir?

İşte, toplumsal çıkarlarımızın oyunuyla büyütülen bütün insan tutkuları, gelip, sessiz sessiz yaşayan benim gibi bir adamın önünde geçit töreni yapıyorlar? Sonra, insanın her zaman yenildiği bir tür didinme olan şu sizin bilimsel merakınız yerine ben, insanlığı harekete geçiren bütün güçleri etkileme yeterliliğini koyuyorum.

Sözün kıyası, ben dünyaya hiç zorluk çekmeden sahibim, oysa, dünyanın benim üzerimde en ufak bir etkisi bile yoktur. Beni dinleyin, diye sözlerini sürdürdü. Bugün olup bitenleri size anlattığım zaman nelerden hoşlandığımı daha iyi anlayacaksınız.

Ayağa kalktı, gidip kapısının sürgüsünü sürdürdü. Eski kumaştan perdesini çekti. Perdenin halkaları, demir üzerinde tuhaf sesler çıkardılar. Sonra gelip oturdu.

III

Bu sabah, dedi, yalnızca iki poliçenin parasını alacaktım. Ötekileri önceki gün peşin para karşılığında müşterilerime vermiştim.

Ne alırsam kârdır diye düşündüm! Çünkü, indirim yaparken, parayı almak için yaptığım yol giderini, yani süslü bir araba kirası olan kırk sousyu da indiririm. İki tekerlekli bir binek arabası, İngiliz atları falan olan, yollu kumaştan yelekli, tek gözlüklü bir delikanlının gösterdiği birinci poliçe bin frank değerindeydi. Poliçe, zengin bir mal sahibi, belki de bir Kont karısı olan Paris'in en güzel kadınlarından birinin imzasını taşıyordu. Bu senedi acaba Kontes niçin imzalamıştı? Senet hukuk bakımından değersizdi ama aslında eksiksizdi. Çünkü, bu gibi kadınlar bir protestonun aile arasında çıkaracağı rezaletten korkarlar, ne yapar yapar borçlarını öderler.

Bu poliçenin niçin verildiğini öğrenmek istiyordum. Acaba buna neden saflık mıydı, önlemsizlik mi, aşk mı yoksa acıma duygusu muydu?

Jenny Malvaut imzasını taşıyan ve aynı değerde olan ikinci senedi, top atmak üzere olan bir bez tüccarı vermişti.

Bankada kredisi olan bir insan benim dükkanıma ayak

bile atmaz. Kapımdan büroma atılan ilk adım bir umutsuzluğu, patlak vermek üzere bulunan bir top atmayı ve özellikle bütün bankacıların para vermekten kaçındıklarını gösterir. Gerçekten de, karşıma dört bir yanı kuşatılmış, alacaklı sürüsünün sıkıştırdığı geyik benzeri insanlardan başka kimse çıkmaz.

Kontes Helder Sokağı'nda, Jenny Malvaut da Montmartre Sokağı'nda oturuyorlardı.

Bu sabah, buradan giderken neler kurdum bilerseniz. Bu iki kadın, borçlarını ödeyecek durumda değilse, beni, babalarını karşılar gibi, saygıyla karşılayacaklardı.

Bin frank için kontes bana kim bilir ne numaralar yapacaktı? İçten bir tavır takınacak, parayı almaya gelenin karşısında her zamanki gibi sesine nazlı bir eda vererek bana okşayıcı sözler söyleyecek, belki de yalvaracak. Oysa ki ben...

Burada, yaşlı adam bana, masum masum baktı ve ekledi:

- Oysa ben taş gibi duracağım. Karşısına öc alan biri gibi dikilecek, adeta vicdan azabını temsil edeceğim.

Neyse bunları bırakalım. Derken eve vardım. Hizmetçi kadın bana:

- Kontes Hazretleri yatıyorlar, dedi.

- Ne vakit görebilirim?

- Öğleyin.

- Sakın Kontes Hazretleri hasta olmasınlar?

- Hayır, efendim. Saat üçte balodan geldiler.

- Benim adım Gobseck, kendilerine söyleyin, öğle vakti yine geleceğim. Merdivenin basamaklarını örten halıyı ayaklarımla kirleterek oradan ayrıldım.

Zengin kişilerin halılarını çamura bulamaktan hoşlanırım. Bayağılıktan değil onlara yoksulluğun pençesini duyurmak için. Montmartre Sokağı'nda gösterişsiz bir eve va-

rınca, eski bir sokak kapısını ittim; güneş görmeyen loş avlulardan biriyle karşı karşıya geldim. Kapıcının odası kapkaranlıktı; camlı kapı, uzun zaman giyilen bir hırka kolu gibi yağlı kara bir görünüş almış, yer yer çatlamıştı.

- Mlle, Jenny Malvaut burada mı?

- Sokağa çıktı. Bir senet için geldiyseniz, para burada.

- Yine gelirim, dedim.

Paranın kapıcıda olduğunu öğrendim ya, şimdi de genç kızı tanımak istiyordum. Kendi kendime, herhalde güzeldir, diyordum.

Öğleye kadar zamanımı, bulvarda sergilenen gravürlere bakmakla geçirdim; sonra, saat tam on ikiyi vurunca, kontesin odasına açılan salondan geçtim.

Hizmetçi kadın bana:

- Şimdi hanımın yanına gidiyorum, dedi. Sanmam ki sizi hemen kabul etsin.

Bir koltuğa yerleşerek:

- Beklerim diye yanıtladım.

Pancurlar açıldı, hizmetçi kadın koşarak bana:

- Buyurun efendim, dedi. Sesinin tatlılığına bakırsa, hanımı pek de senedi ödeyecek durumda değildi. O anda gördüğüm kadın ne kadar da güzeldi bilseniz! Hoşuma gitti doğrusu. Ne zamandan beri kalbim böyle çarpmamıştı. Alacağımı aldım demekti. Bana gençliğimi anımsatacak bir heyecan için bin frank vermeye hazırdım.

Bana bir sandalye göstererek:

- Beklemek inceliğinde bulunur musunuz efendim, dedi. Uzattığım senedi katlayarak:

- Yarın öğleye kadar, diye yanıtladım. O saate kadar protesto etmeye hakkım yok. Sonra, kendi kendime: "Har vurup harman savurmanın cezasını çek, adını, onurunu, yararlandığın ayrıcalığı öde", diyordum. Zenginler, malları-

nı mülklerini sağlama bağlamak için mahkemeler, yargıçlar, giyotinler bulmuşlar. Giyotin bir tür muma benzer; bilisizler bir bir gelip yanarlar. Ama, ipekliler üstünde ve altında yatan sizler için, vicdan azabı var, gülümseme altında saklı diş gıcırdatmaları ve yüreklerinize dişlerini geçiren düşsel aslanların ağızları var.

Bana bakarak:

- Protesto mu? diye bağırdı. Nasıl olur, saygınlığım bu kadar az mı?

- Kralın bile bana borcu olsaydı da ödemeseydi, onu herhangi bir borçludan daha çabuk mahkemeye verirdim.

O ara, kapının hafif hafif vurulduğunu duyduk. Genç kadın çalınla:

- Evde değilim, dedi.

- Anastasie, sizi görmek istiyorum.

Kadın, daha az sert, ama yine de pek tatlı olmayan bir sesle:

- Şimdi olmaz azizim, diye yanıtladı.

İçeriye bir adam girdi: - Şakanın bu türlüsü de olmaz doğrusu! Birisiyle konuşuyordunuz, dedi.

Bu adam Kontun kendisiydi. Kontes bana baktı, ne demek istediğini anladım. O, artık benim elimde oyuncaktı. Bunu fark etti mi, böyle bir şeyden kuşkulandı mı acaba? Kont bana:

- Bey ne istiyorlar? diye sordu. Kadın baştan ayağa ürperdi, gerdanının beyaz ve atlas gibi yumuşak derisi sertleşiverdi; yani tüyleri diken diken oldu. Bana gelince, hiçbir yanımda titremeden, gülüyordum. Kadın:

- Bay bana kredi satan bir tüccardır, dedi.

Kont bana sırtını döndü. Ben de cebimden senedin yarısını çıkardım.

Bu, kalpsizce davranış üzerine, genç kadın, yanıma yaklaştı ve bana bir elmas uzatarak:

- Alın ve çekip gidin, dedi.

İki değerli nesneyi birbiriyle değiş tokuş ettik; sonra selam verip çıktım.

Elmas en az bin iki yüz frank ederdi.

Avluda, giysilerini fırçalayan, çizmelerini cilalayan ya da şahane araba takımlarını temizleyen bir sürü uşağa rasladım.

IV

Kendi kendime:

- İşte, dedim; bu adamları evime getiren şey. İşte, onları hiç farkına vandırmadan milyonları çalmaya, vatanlarına ihanet etmeye sürükleyen şey. Soylu olan veya böyle olmaya özenen kimse, yürürken çamura bulanmamak için, bir defa çamura batar.

O sırada büyük kapı açıldı ve bana senedi veren delikanlının arabasına yol verdi.

Arabadan indiğı zaman, ona:

- Şu iki yüz frankı Kontes hazretlerine vermenizi rica edeceğim, efendim, dedim. Bu sabah bana bıraktıkları emaneti buyruklarına hazır bulunduracağımı da kendilerine lütfen bildirin.

İki yüz frankı aldı ve sanki: “Demek ödedi ha! kendi bilir” der gibi alayla gülümsedi.

Onun yüzünde kontesin geleceğini okudum. Bu güzel sarışın, soğuk, kalpsiz kumarcı soylu hem kendini, hem kadını, kadının kocasını, çocuklarını, yok edecek, çeyizini yiyip bitirecek ve salonlarda, bir alayı yerle bir eden topçu bataryasından daha çok zarar yapacaktı.

Montmartre Sokağı’nda, Mlle Jenny’nin evine gittim. Küçük, dik bir merdivenden çıktım. Beşinci kata gelince, be-

ni iki odalı bir daireye aldılar. Her şey, yeni bir duka altını gibi tertemizdi. Mlle Jenny'nin beni kabul ettiği birinci odanın eşyaları üzerinde en ufak bir toz bile yoktu. Mlle Jenny, sade giyinmiş bir Paris kıızıydı; ince ve taptaze bir yüzü vardı. Davranışları zarifti. Şakakları üzerinde iki kıvrım halinde toplanan düzgün, kestane rengi saçları, billur gibi saf mavi gözlerine incelik veriyordu. Pencereye gerili ufak perdelerin arasından süzülen gün ışığı sade yüzüne tatlı bir parlaklık veriyordu. Odadaki kesik bez parçaları her zaman yaptığı işi gösteriyordu: çamaşır dikerek geçiniyordu. Oracıkta, neredeyse bir yalnızlık meleği gibiydi. Ona senedi uzattığım zaman, sabahleyin kendisini bulamadığımı söyledim.

- Ama, paralar kapıcıdaydı, diye yanıt verdi.

Duymazlıktan gelerek:

- Matmazel pek erken sokağa çıkıyorlar galiba; dedim.

- Evden pek seyrek çıkarım. İnsan bütün gece çalışırsa, ara sıra gidip banyo yapmak ister doğallıkla.

Bir bakışta her şeyi anladım. Mutsuzluk yüzünden çalışmak zorunda kalmış bir kızdı bu. Herhalde namuslu bir çiftçi ailesindendi. Çünkü, yüzünde, köyde doğan insanlara özgü çiller vardı.

Yüzünün çizgilerinde anlatamayacağım bir erdem havası vardı. Bir içtenlik, bir saflık havası içinde bulunduğumu sandım. Bu havada ciğerlerim temizleniyordu. Zavallı masum kızcağız! Üstelik dindardı da; basit, boyalı taktadan karyolası üzerinde şimşir dallarıyla süslü bir haç asılıydı. Bunu görünce üzüldüm. İyi bir mağaza tutup yerleşsin diye, ona yüzde on ikiden borç para vermeye hazırdım ama, kendi kendime, belki imzasından yararlanıp para çekmek, zavallı kızı yiyip bitirmek isteyen bir genç akrabası vardır diye düşündüm.

Bu iyi düşüncelerime karşı koydum; çekip gittim.

Çünkü, çok zaman şuna tanık olmuşumdur: iyilik, onu yapa-pana zarar vermediği zamanlar, kendisine iyilik edilen kimseyi öldürür.

Siz içeri girerken, ben Jenny Malvaut'nun iyi bir ev kadını olabileceğini düşünüyordum; onun temiz ve yalnız yaşamını, poliçelere kadar düşen ve uçurumlara yuvarlanmakta olan şu Kontesin yaşamıyla karşılaştırıyordum.

Derin bir sessizlikten sonra - ben, bu ara onu inceliyordum - konuşmayı sürdürdü:

- Sanıyor musunuz ki, böylece insan kalbinin en gizli köşelerine girmek, başkalarının yaşamını benimsemek, bütün çıplaklığıyla görmek, az şeydir? Durmadan değişen görünüm, korkunç yaralar, öldürücü üzüntüler, aşk sahneleri, Seine Irmağı'nın beklediği yoksulluklar, insanı darağacına kadar sürükleyen delikanlı neşeleri, umutsuzluktan gelen gülüşler ve görkemli eğlencelere kadar hiçbir şeyin benden gizlisi saklısı yoktur. Kesenin ağzını kapayıp açan bir insandan hiçbir şey esirgenmez. Bakanları parmağında oynatan kimselerin vicdanlarını satın alacak kadar zenginim. Buna güç demezler de, ne derler?

Güç ve zevk sizin toplum düzenini özetleyen şeyler değil mi?

Bizler, Paris'te on kişi kadarız; hepimiz sessiz ve bilinmez birer kralız. Yazgınızın salt yöneticileriyiz. Yaşam dediğiniz şey, paranın yürüttüğü bir makine değil mi ki?

Sonra, elini alına götürerek ekledi:

- Bütün Paris'in kalıt ve faiz işlerini kefesinde taşıyan terazi buradadır. Para kokan yüzünü bana çevirerek:

- Şimdi dedi; sanıyor musunuz ki, hareketsizliği sizi çok zaman şaşırtan bu beyaz maskenin altında da bazı zevkler yoktur.

Ağzım şaşkınlıktan iki karış açık, odama döndüm. Bu

ufak tefek, kuru yaşı birdenbire gözümde büyüüyverdi. Gözümde, düşsel bir varlık, altının gücünü temsil eden bir varlık oluvermişti.

Yaşamdan, insanlardan iğreniyordum. Kendi kendime, her şey parayla mı çözümlenmeli, diye soruyordum.

Çok geç uyuyabildiğimi anımsıyorum. Çevremde hep küme küme altınlar görüyordum. Düşümde Kontesle uğraştım durdum. Utanarak söyleyeyim ki, Kontes, çalışmaya ve karanlıkta yaşamaya yargılı, sade ve namuslu kadının görüntüsünü tümüyle kafamdan silip attı. Ama, ertesi sabah, yarı uyku yarı uyanıklık arasında tatlı Jenny bütün güzelliğiyle gözlerimin önünde canlandı ve artık, ondan başkasını düşünemez oldum.

Vikontes, Derville'in sözünü keserek:

- Bir bardak şekerli su içmez misiniz? diye sordu.

Genç avukat:

- Sevinerek, diye yanıtladı.

Mme de Grandlieu hizmetçiyi çağırmak için zile basarken:

- Ama, bu öyküde bizi ilgilendiren bir şey göremiyorum, dedi.

Derville:

- Sardanapale! diye bağırdı. Bu, onun ağzından eksik etmediği bir sövgüydü. Amacım, Mlle Camille'in mutluluğunun ne zamandan beri Gobseck Baba'nın elinde olduğunu va adamcağız seksen dokuz yaşında olduğu için Kont de Restaud'nun az sonra büyük bir servete konacağını söylemek ve kızınızın gözünü açmaktır. Şimdi bunları size açıklayayım. Jenny Malvaut'yu herhalde tanırırsınız: karım.

Vikontes:

- Şu çocuk da, her zamanki açık sözlülüğüyle, bunu, yirmi kişinin önünde bile düpedüz söyleyebilir, dedi.

Avukat:

- Bunu bütün dünyaya bağıra bağıra söyleyebilirim, diye yanıt verdi.

- İçin, için, sevgili Derville. Siz insanların her zaman en iyisi, her zaman en mutlusu olacaksınız.

Amca, hafif uykulu başını kaldırarak:

- Sizi Helder Sokağı'nda, bir kontesin evinde bıraktım, dedi. Ne yaptınız onu?

V

Derville:

- Yaşlı Hollandalı ile aramızda geçen konuşmadan birkaç gün sonra tezimi verdim, diye yeniden söze başladı. Hukuku bitirdim, sonra da avukat oldum. Yaşlı cimrinin bana olan güveni gittikçe arttı. Bütün diğer iş ustalarına yanlış görünebilecek, fakat kendisince kesin bilgilere dayanarak giriştiği çapraşık işler için bana bedavadan danışıyordu. Kimsenin azıcık olsun söz geçiremediği bu adam, öğütlerimi neredeyse saygıyla dinliyordu. Doğrusu ya, düşüncelerim de her zaman işine yarıyordu.

Sonunda, üç senedir çalıştığım yazıhaneye sekreter olduğum gün, Gres sokağından ayrılıp patronumun evine taşındım. Patronum bana oturacak bir yer, bir masa ve ayda da yüz elli frank veriyordu. Evden taşındığım günü hiç unutmam.

Tefeciyle esenleştığım zaman, ne güler bir yüz gösterdi ne de hoşnutsuzluk. Gelip, kendisini görmemi bile söylemedi; yalnızca kendine özgü o her şeyi anlayıverir gibi görünen bir bakışla baktı.

Sekiz gün sonra, eski komşum beni yokladı; oldukça güç bir iş, bir kamulaştırma işi için geliyordu. Bedava da-

nışmanlarına, para veriyormuşcasına, pervasız bunu sürdürdü.

İki yıl sonra, 1818'den 1819'a dek zevkine düşkün ve çok para harcayan patronum, büyük bir para sıkıntısına düştü ve bürosunu başkasına devretmek zorunda kaldı.

O zamanlar, avukat yazıhaneleri bugünkü gibi öyle büyük değerlerde değildi ama, patronum, kendininkini yüz elli bin franka veriyordu.

Çalışkan, okumuş, aklı başında bir adam, onuruyla yaşayabilir, bu paranın faizlerini ödeyebilir; kendine güvendirmek koşuluyla da on yılda borçtan kurtulabilirdi. Noyonlu bir kentsoylunun yedinci çocuğu olan benim, bir tek mangırım bile yok; şu dünyada Gobseck Baba'dan başka da hiçbir para babası tanımıyorum.

Açgözlü bir düşünce ve bilmem hangi umut ışığı, bana, gidip onu görme yürekliliğini verdi.

Bir akşam, yavaş yavaş Gres Sokağı'na doğru yollandım. Kasvetli evin sokak kapısını çaldığım zaman, kalbim küt küt vuruyordu. Bu kapının önünde başlayan sıkıntının derecesini daha tasarlayamadığım bir anda, yaşlı cimrinin eskiden söylediklerini anımsadım. Demek, birçokları gibi, ben de ona yalvaracaktım? İçimden:

- Hayır! dedim, namuslu bir adam her yerde onurunu korumalı. Servet, alçaklık etmeye değmez. Onun kadar biz de sıkı davranalım.

Ben gittim gideli, Gobseck Baba, yanına komşu gelmesin diye benim odamı kiralamıştı; kapısının orta yerine demir çubuklu küçük bir delik yaptırmıştı.

Tatlı sesiyle bana:

- Demek, patronunuz yazıhanesini satıyor? diye sordu.

- Nereden biliyorsunuz? Bunu yalnızca bana söylemişti.

Yaşlı adamın dudakları, tıpkı perdeler gibi, ağzının kıyısına doğru çekildi; bu sessiz gülümsemeye soğuk bir bakış eklendi.

Beni şaşkına çeviren bir duraklamadan sonra kuru bir edayla:

- Sizi görmem için demek böyle bir şey gerekiyordu? dedi.

Parıltıları karşısında şaşıp kaldığım o duygusuz gözlerini bana diken bu yaşlı adamın önünde, elimden geldiği kadar sakın görünmeye çalışarak, “Beni dinleyin M. Gobseck”, diye yine söze başladım.

“Konuşsana” der gibi bir hal takındı.

- Sizi acındırmanın çok güç olduğunu biliyorum. Onun için, sizden başka umut besleyeceği kimsesi olmayan ve sizden başka geleceğinin anlamını bilen bir insan tanımayan meteliksiz bir sekreterin durumunu anlatmak için de bütün söz gücümü kullanacağım. İşleri bir iş gibi görüşüp sonuçlandırmalı; yoksa, romanlardaki gibi uydurma etkilerle değil. Durum şu:

Patronumun yazıhanesi, kendisine yılda yirmi bin frank kazandırıyor; ama, öyle sanıyorum ki benim elimde olursa, kırk bin de kazanırım. Patronum onu elli bin ècu’ye satmak niyetinde.

Elimi alnıma vurarak:

- Öyle sanıyorum ki, yazıhaneyi almak için gereken parayı verebilirseniz, on yılda borcumdan kurtulurum.

Gobseck Baba elimi sıkarak:

- İşte insan böyle konuşmalı, dedi. İş yaşamına atıldım atılabalı, hiç kimse, şimdiye kadar bana, gelişinin nedenini bundan daha açık söylememişti. Beni baştan ayağa süzerek:

- Ya, güvence ne olacak? diye sordu. Biraz durduktan sonra:

- Hiç! diye ekledi. Kaç yaşındasınız?
- On gün sonra yirmi beşime basıyorum. Yoksa bu işe girişmezdim.
- Doğru.
- Kabul mü?
- Belki.
- Öyleyse çabuk. Yoksa artıran olacak.
- Yarın bana nüfus kâğıdınızı getirin, işinizi konuşuruz. Biraz düşüneyim.

Ertesi günü saat sekizde yaşlı adamın odasındaaydım. Resmi kâğıdı eline aldı, gözlüklerini taktı, öksürdü, tükürdü, siyah kaputuna büründü ve belediye kayıtlarının suretini baştan aşağı okudu. Sonra, onu evirdi, çevirdi, yüzüme baktı, yine öksürdü, iskemlesinde bir iki kez kımlıladı ve:

- Bu işi sonuçlandırmaya çalışacağım, dedi.
- Ürperdim. Yüreğim yerinden oynadı.
- Paramı yüzde elli, bazan da yüzde yüz, iki yüz, beş yüzle faize veririm, dedi.

Bu sözler üzerine sapsarı kesildim.

- Ama, dedi, dostluğumuzun hatırı için, şey... on iki buçuk faizle yetineceğim. Duraladı, sonra:

- Evet, evet! sizin için yılda yüzde on üç faizle yetineceğim. Nasıl, işinize geliyor mu? diye sordu.

- Evet, diye yanıtladım.

- Eğer çoksa, kendinizi savunun Grotius! dedi. Bana Grotius diye takılırdı.

- Sizden yüzde on üç istemekle, mesleğimin gereğini yapıyorum. Bu faizi verebilecek misiniz? Hele bir bakın. Ben, her şeye boyun eğen insanı sevmem. Acaba çok mu?

- Hayır, dedim. Biraz daha sıkıntı çekerim ama, razıyım.

Tefeci yan gözle şöyle bir baktı:

- Hele dediğine bakın! dedi. Müşterileriniz ne güne duruyorlar? Varsın ödesinler.

- Hayır, olamaz, diye bağırdım. Ben ödeyeceğim. Başkalarını soymaktansa, elimi keserim daha iyi.

Gobseck Baba bana:

- Öyleyse, ne halin varsa gör, dedi.

- Ama, ücretler tarifeye bağlı, diye yanıtladım.

- Uzlaşma sözleşmelerinde, ödemelerin geciktirilmesinde, uzlaşmalarda, ücretler tarifeye bağlı değil ki. Çıkarların önemine göre, danışmalar, akıl vermeler ve çene patlatmalar için bin frank, hatta altı bin frank torbada keklik demektir.

Bu türlü işleri bulmasını bilmek gerek. Ben sizi avukatların en ustası ve en bilgisi olarak tanıtırım ve size bu tür davaları öylesine gönderirim ki, meslektaşlarınızı kiskançlıktan çatlatabilirsiniz. Benim meslek arkadaşlarım Werbust, Palma ve Gigonnet, kamulaştırma işlerini size verirler. Bu işlerden onlarda tümen tümen var. Böylece iki sınıf müşteriniz olur: biri satın aldığınız, öteki de benim size sağlayacaklarım. Benim yüz elli bin franka, doğrusu, yüzde on beş faiz vermeliydiniz.

Daha fazlasını vermeye yanaşmayan bir adamın kesin tavrıyla:

- İyi ama, daha fazla vermem, dedim.

Gobseck Baba yumuşadı ve benden hoşnut gibi göründü.

- Patronunuzun yazıhanesi için parayı ben ödeyeceğim, dedi. Böylece, eder ve güvence akçası üzerinde kendime sağlam bir ayrıcalık sağlamış olurum.

-Güvence için ne isterseniz o olsun.

- Sonra güvenceyi bana on beş açık poliçe halinde verirsiniz. Her biri on bin franklık olsun.

- Elverir ki bu çift değer herkesçe kabul edilebilsin.

Gobseck sözümü keserek:

- Hayır, dedi. Niçin, ben size karşı, sizin bana olan güveninizden daha fazlasını besleyeyim?

Sesimi çıkarmadım. O, babacan edasıyla konuşmayı sürdürerek:

- Sonra, yaşadığım sürece, bütün işlerimi parasız yapacaksınız, değil mi? dedi.

- Peki ama, şimdi peşin para istememek koşuluyla.

- Olur! dedi. Yüzüne babacan bir anlam vermekte güçlük çeken yaşlı adam:

- Gelip sizi görmeme elbette izin vereceksiniz, dedi.

- Başımınla birlikte.

- Evet. ama, sabahları bu biraz güç. Sizin kendi işleriniz olur, benim de.

- Akşamları gelin öyleyse.

Gobseck çok candan:

- Hayır! dedi. Toplantılara gidip müşterilerinizi görürsünüz. Benim de kahvede kendi ahbablarım var.

Ahabbaların ha!

- Öyleyse, niçin akşam yemeklerinde olmasın?

Gobseck:

- Tamam! dedi. Borsadan sonra saat beşte. Çarşamba ve cumartesi günleri beni görürsünüz. İki dost gibi işlerimizden konuşuruz. Ben bazı bazı keyiflenirim de hani. Bana bir kekliğin yarısıyla bir bardak şampanya ısmarlarsınız, bol bol konuşuruz. Yalnızca o günlerde anlatılabilecek, size erkekleri, hele kadınları tanıtabilecek neler biliyorum.

- İstedığınız keklikle şampanya olsun.

- Çılgınlık etmeyin yoksa güvenimi kaybedersiniz. Gösterişli yaşamaya kalkmayın. Yaşlı bir hizmetçi tutun, bir tane olsun. Sağlığınızdan emin olmak için gelip sizi

yoklayacağım. Kolay değil! Üzerinize yatırılmış param var. İşlerinizi öğrenmeliyim. Haydi, bu akşam patronunuzla birlikte bana gelin.

Kapının eşiğine vardığımız zaman, yaşlı adama:

- Sorması ayıp ama, doğum kâğıdımın bu işle ne ilişiği vardı, lütfen söyler misiniz? diye sordum.

Jan-Esther Van Gobseck omuzlarını kaldırdı, şeytanca gülümsedi ve:

- Şu gençler ne akılsız şeyler! diye yanıtladı: Bay avukat şunu kafanıza koyun (çünkü, aldanmamanız için bilmeniz gerek): Dürüstlük ve yetenek otuz yaşından önce bir tür ipotek sayılır ama, o yaş geçtikten sonra, artık hiçbir insana güvenilmez dedi ve kapıyı kapadı.

Üç ay sonra avukat oldum.

VI

Az sonra da, mallarınızın geri alınmasıyla ilgili işlerinizi ele alabilmek mutluluğuna eriştim. Bu duruşmayı kazanmak beni tanıttı. Gobseck'e ödemek zorunda olduğum faizin çokluğuna karşın, beş senedan az bir zamanda borçlarımdan kurtuldum.

Candan sevdiğim Jenny Malvaut ile evlendim.

Gerek talihimizin, gerek çalışmamızın, gerekse başaramızın birbirine uygunluğu bağlarımızın gücünü artırıyordu. Karımın, yükünü tutmuş çiftçi amcalarından biri ölmüş ve kendisine yetmiş bin frank para bırakmıştı. Bu para borçlarımdan kurtulmama yardım etti. O gün bugün, yaşamım mutluluk ve bolluk içinde geçiyor.

Yazıhaneyi aldıktan bir yıl sonra, bir gün beni istemeye istemeye bir bekâr sofrasına götürdüler. Bu şölen arkadaşlarımdan birinin, o zamanlar kibar topluluklarda ün sa-

lan bir delikanlıyla tutuşup kaybettiği bir bahsin sonucuydu. Zamanın züppelerinden olan M. de Trelles, pek ünlü bir kimseydi.

Kont de Born avukatın sözünü keserek:

- Hâlâ da öyledir, dedi. Kimse onun gibi giyinemez, kimse onun gibi çift koşumlu araba kullanamaz. Maxime, dünyada herkesten daha iyi kumar oynamasını, yemek yemesini ve içmesini bilir. Ata iyi binmesini bilir; şapkadan, resimden anlar. Bütün kadınlar onun için çıldırırlar. Sene da, hep, yüz bin frank kadar bir para harcar. Ama, bir tek mülkü ve beş para geliri olduğunu bilen yoktur.

Derville Vikontes'in kardeşini dinledikten sonra:

- Müşterilerimden Goriot Baba, bana bu kişiden çok söz etmişti. Onunla salonlarda karşı karşıya gelinceye dek, kendisiyle tanışmaktan, bu tehlikeli ünden, bir çok kez kaçınmışım. Bununla birlikte arkadaşım, onun verdiği öğle yemeğine gitmem için o kadar yapıştı ki, gitmeseydim aşırı bir çekingenlikle suçlanacaktım.

Bekâr sofrasını göz önüne getirmek sizin için güçtür. Bu, eşine az raslanır bir cömertlik, bir incelik örneği; gurur yüzünden bir gün için hovarda kesilen bir cimrinin hovardalıdır.

M. de Treilles gözüme girmeyi denedi. Kafam az çok yerindeydi ve tetikte duruyordum.

Ona gelince, doğru dürüst sarhoş görünmeye çalışıyorsa da, kendini kaybetmişti ve akli işlerindeydi. Gerçekte, bilmem nasıl oldu, akşamın altısına doğru, Grignonların salonundan çıkarken, beni tümüyle büyülemişti. Kendisini ertesi gün Gobseck Baba'ya götürmeye söz vermişim.

Ün, erdem, kontes, namuslu kadın, tapılan kadın, yıkım, umutsuzluk sözleri onun ağzında, yaldızlı anlamları yüzünden, adeta büyüleyici birer söz oluyordu. Ertesi gün,

sabahleyin uyanınca, bir gün önce yaptıklarımı anımsamaya çalıştığımda, bazı düşünceleri birbirine bağlamakta güçlük çektim.

Bana öyle geldi ki, müşterilerimden birinin kızı, öğleye kadar elli bin frank bulamazsa, onurunu, kocasının saygı ve sevgisini yitirmek tehlikesi içindedir. Kumar borçları, araba ustasına olan borçlar ve bilmem daha neler uğrunda harcanmış paralar vardı.

Çağrılısı olduğum büyüleyici kişi, ona verilecek zararı birkaç yıllık tutumla giderecek kadar zengin olduğuna beni inandırdı.

Ancak o zaman, arkadaşımın diretmelerinin anlamını kavramaya başladım. Utanarak söyleyeyim ki, Gobseck Baba ile bu züppenin arasını bulmanın öneminden zerre kadar kuşkulanmamıştım.

Yataktan kalkmak üzereyken, M. de Treilles içeri girdi.

Birbirimize her zamanki hoş sözleri ettikten sonra, ona:

- Kont Hazretleri, dedim; sizi kapitalistlerin en eğitilmişisi, en zararsız Van Gobseck'e götürmeme hiç de gereksinmeniz yok sanıyorum. Eğer parası varsa, daha doğrusu yeter derecede sağlam karşılık gösterebilerseniz, size borç verir...

- Söz vermiş olmasanız bile, bana yardımda bulunmaya sizi zorlamak aklımdan bile geçmez, diye yanıtladı.

İçimden:

- Sardanapale! dedim. Bu adamın sözünün altında kalacağımı sanmasına olanak verecek miyim?

- Dün size, Gobseck Baba ile çok uygunsuz bir zamanda bozuştüğümü söylemişim, diye sözünü sürdürdü. Koca Paris'te ay sonundan önce şöyle bir anda yüz bin frank

verebilecek ondan başka kimse bulunmadığı için, onunla aramızı bulmanızı dilemiştim. Ama, artık, bu konuyu bir daha açmayalım...

M. de Treilles bana nezaketle karışık aşağılama dolu bir tavırla baktı ve gitmeye hazırlandı. Ona:

- Sizi oraya götürmeye hazırım, dedim.

Gres Sokağı'na vardığımızda, züppe, beni şaşırtan dikkatli ve kaygılı bakışlarla çevresine baktı.

Yüzü zaman zaman morarıyor, kızarıyor, sararıyordu. Gobseck'in evinin kapısını görünce, alnında birkaç ter damlası belirdi. Arabadan indiğimizde, Gres Sokağı'na bir fayton girdi. Genç adamın şahin gözlerini andıran gözleri, faytonun ta içinde bir kadın bulunduğunu fark etti.

Yüzünü hemen hemen vahşi denecek bir sevinç anlatımı kapladı; oradan geçen bir çocuğu çağırarak atının başını tutturdu. Yaşlı tefecinin odasına çıktık. Ona:

- M Gobseck, size en senlibenli dostlarımdan birini getiriyorum, dedim. (Yaşlı adamın kulağına, iblise nasıl güvenim yoksa ona da öyle güvenim yok, diye ekledim) Bana olan güveninize dayanarak kendilerini para sıkıntısından kurtarırsınız (işinize gelirse).

M. de Treilles tefecinin önünde eğildi, sonra oturdu ve onu dinlemek için öyle dalkavukça bir tavır takındı ki o kibar bayağılığı neredeyse insanı büyülüyordu. Gobseck ocağının yanındaki iskemlesinde oturmuş, kımıldamadan ve hiç aldırmadan duruyordu.

Gobseck akşamları Théâtre-Français'nin sütunlu galerisinden görünen Voltaire'in yontusunu andırıyordu. Başındaki eski kasketini, selam verecekmiş gibi yavaşça kaldırdı. Sarı kafasının açılan bölümüyle büsbütün yontuya benziyordu.

- Bende ancak müşterilerim için para var, dedi.

Kont gülerek:

- Demek, sizden başkasına gidip battığım için bana gücendiniz? diye yanıtladı.

Gobseck alaycı bir tonla:

- Hiçbir şeyi olmayan bir insanı yok edemezler mi demek istiyorsunuz?

Züppe ayağa kalkıp, topukları üzerinde şöyle bir dönerek:

- Paris'te bundan daha iyi sermaye bulursanız kafamı keserim, diye bağırdı. Ben, Ronquerollelerin, de Marsay'in, Franchessinlerin, iki Vandeness'in, Ajuda-Pintoların, ve Paris'in en gözde gençlerinin en yakın dostu değil miyim? Sizin de tanıdığınız bir prensle bir elçinin kumar ortağıyım. Londra'da, Karlsbad'da, Baden'de, Bath'da, Spa'da gelirim var. Benimki mesleklerin en parlağı değil mi? Haydi, Aziz Gobseck elimi sıkın ve olası yardımseverliğinizi gösterin. Tefeci, soğukkanlılıkla:

- Girard, Palma, Werburs ve Gigonnet boğazlarına kadar poliçelerinizle dolu; her yerde yüzde elli eksik öneriyorlar da onun için bana geldiniz, değil mi? Belki değerlerinin ancak yarısını buldukları için, poliçeleriniz yirmi beş bin frank bile etmiyor. Karnım tok bunlara. Gobseck sözünü sürdürerek:

- Otuz bin frank borcu olan meteliksiz bir adama, bir metelik bile vermem! dedi. Önceki gün, baron Nucingenlerde verilen baloda on bin frank kaybettiniz.

Kont yaşlı adamı süzerek, eşine az raslanır bir küstahlıkla:

- İşlerim sizi ilgilendirmez. Borcunun ödeme zamanı geçmemiş kimse borçlu sayılmaz.

- Doğru.

- Poliçelerim ödenecek.

- Olabilir.

- Şu anda, bütün iş, sizden almaya geldiğim para için sağlam bir karşılık gösterip göstermemekten ibaret kalıyor.

- Doğru...

Faytonun kapının önünde çıkardığı gürültü odadan işitildi. Genç Kont:

- Belki de sizi tatmin edecek bazı şeyler getiririm, dedi. Kont çıkar çıkmaz, Gobseck yerinden kalkıp bana kollarını uzattı:

- Oğlum, dedi, iyi rehinleri varsa, yaşamımı kurtardın demektir. Yoksa ölürdüm. Werburst ve Gigonnet bana bir oyun oynayacaklarını sandılar. Senin sayende, bu akşam onlarla bir alay edeyim de görsünler,

Yaşlı adamın sevincinde korkunç bir şey vardı. Yanımda duygularını açığa vuruşu ilk kez oluyordu. Birden gelip geçmesine karşın, bu sevinci hiçbir zaman unutmaya-
cağım. Bana:

- Lütfen burada kalın, dedi. Silahlı olduğum halde; eskiden kaplan avlamış ve güverteler üzerinde yenmek veya ölmek gerektiği zamanlar balık tutmuş bir insan gibi indireceğim darbeden emin olduğum halde, yine de bu kibar dolandırıcıya güvenemiyorum.

Gidip bir koltuğa oturdu. Bana dönerek:

- Oh, oh, anlaşılan, önceden size sözünü ettiğim kadını şimdi göreceksiniz. Koridordan soylulara vergi adım sesleri geliyor.

Gerçekten de, genç adam bir kadını elinden tutarak içeriye girdi. Bu kadını tanıdım: Daha önce Gobseck'in, bir sabah yataktan nasıl kalktığını anlattığı kontesti: Goriot Baba'nın kızlarından biriydi. Kontes önce beni görmedi. Ben pencerenin önünde, yüzüm cama dayalı duruyordum.

Kontes, tefecinin rutubetli ve karanlık odasına girerken

ürkek ürkek Maxim’e baktı. O kadar güzeldi ki, bütün eksikliklerine karşın ona acıdım. Müthiş bir üzüyle kalbi çarpıyordu. Yüzünün soylu ve mağrur çizgilerinde, saklayamadığı çırpınma dolu bir anlam vardı. Bu genç adam onun için habis bir ruh olmuştu. Dört yıl önce, bir polişeye bakıp bu iki insanın başına geleceği sezen Gobseck’e hayran oldum.

Vikontes:

- Ama, dedi; bu kadının erdemi konta karşı bir silah oldu. Kont ona bağıllık yaşları döktürdü, kadınlara özgü yardımseverliğini ateşlemesini bildi, sevgisini kötüye kullanarak aşağılık zevklerin cezasını da ona çekti.

Mme de Grandlieu’nün sezdirmek istediğinden bir şey anlamayan Derville:

- Açık söyleyeyim ki, dedi, herkesin gözünde çok yüksek, fakat içini okuyanların özünde çok korkunç olan bu zavallı yaratığın sonuna ağlamadım, dedi. Hayır! Onun katiline, o geniş alınlı, taptaze dudaklı, güzel gülüşlü, bembeyaz dişli ve bir meleği andıran genç adama baktıkça içim nefretle doluyordu.

O anda, ikisi de sanki on altıncı yüzyıldaki engizisyon mahkemesinin bodrumlarında iki Magripliye yapılan işkenceleri gözetleyen yaşlı bir dominiken papazı gibi kendilerine dikkatli dikkatli bakan yargıcın önündeydiler. Kadın Gobseck’e bir kutu uzattı ve titrek sesiyle:

- Geri alma hakkı mahfuz kalmak koşuluyla, bu elmaslar karşılığında para bulmak olası mı, diye sordu.

Ortaya çıkarak, araya girdim ve:

- Evet efendim diye yanıtladım. Bana baktı ve tanıdı. Ürperdi. Yüzüme öyle bir bakışı vardı ki bunun anlamı her ülkede “susun” demektir. Ben konuşmayı sürdürerek:

- Bu, vefa akti dediğimiz bir antlaşmadır; bir taşınır veya taşınmaz mülkiyetini belirli bir zaman için bir baş-

kasına devretmekten oluşan bir anlaşmadır. Vadenin bitiminde, saptanan para geri ödenerek anlaşmazlık konusu olan mal geri alınabilir.

Kontes daha rahat soluk almaya başladı.

Kont Maxime kaşlarını çattı, değerleri düşmeye elverişli olan elmaslara tefecinin az para vermesinden korkuyordu.

Put gibi duran Gobseck, büyüteci yakalamış, elmasları sessiz sessiz inceliyordu.

Yüz yıl yaşasam, yine yüzünün o görünüşünü unutamam. Soluk yanaklarına kan gelmişti; taşların parıltılarıyla parlayan gözleri doğaüstü bir ateşle ışıldıyordu. Ayağa kalktı, pencereye doğru gitti. Elmaslara, yiyecekmiş gibi dişsiz ağzını yaklaştırdı.

Bilezikleri, küpeleri, kolyeleri, elmas taşları bir bir kaldırarak, belirsiz sözler mırıldanıyordu. Parlaklığını, saydamlığını, işlenişini anlamak için ışığa tutuyordu. Onları kutudan çıkarıyor, yine koyuyor, yine çıkarıp eline alıyor, yaşlı bir adamdan çok bir çocuk gibi, daha doğrusu hem yaşlı hem çocuk gibi, parıltılarını saçsınlar diye hepsini elinde oynatıyordu.

- Güzel elmaslar, dedi. Devrimden önce olsaydı, üç yüz bin frank ederdi. Ne parlaklık! Golconde'den veya Vissapour'dan gelen gerçek Asya elmasları bunlar. Değerlerini biliyor musunuz? Hayır! Paris'te onlara değer biçebilen tek insan Gobseck'tir. İmparatorluk döneminde böyle bir süs eşyası elde etmek için iki yüz bin frank yetmezdi.

Tiksinti gösteren bir edayla konuşmasını sürdürdü:

- Şimdi elmas her gün değerinden kaybediyor. Brezilya, barıştan beri bizi elmasa boğuyor ve piyasaya Hindistan elmaslarından daha az değerli beyazlarını döküyor. Kadınlar yalnızca sarayda takınıyorlar. Madam saraya giderler mi?

Kont, Gobseck'in omzuna vurarak:

- E! Söyleyin bakalım, dedi.

Yaşlı çocuk titredi. Oyuncaklarını masanın üzerine koydu, oturdu ve yeniden tefeci kılığına girdi, bir mermer sütun gibi sert, dik ve düz oluverdi.

- Size ne kadar para gerekiyor?

Kont:

- Üç yıllığına yüz bin frank, diye yanıt verdi.

Gobseck akajudan bir terazi kutusu çekerek:

- Olabilir, dedi.

Son derece hassas olan bu terazi aynı zamanda onun elmas kutusuydu. Taşları tarttı, altın bölümlerini şöyle bir (Tanrı bilir nasıl) değerlendirdi.

Bu işi görürken, tefecinin yüzü sevinçle sertlik arasında yalpalıyordu. Kontes öyle derin bir üzüntü içindeydi ki içime dokundu. Bana öyle geldi ki, yuvarlanmakta olduğu uçurumun derinliğini düşünüyordu. Pürüzsüz bir sesle:

- Bu elmaslar sizin mi efendim, diye sordum.

Bana yukarıdan bakarak:

- Evet efendim, diye yanıtladı.

Gobseck ayağa kalktı, bana masadaki yerini göstere-
rek:

- Vefa anlaşmasını yaz, geveze dedi.

- Madam evlidir değil mi? diye yine sordum.

Nazlı bir hareketle başını eğdi.

- Anlaşmayı yapamam, dedim.

Gobseck:

- Niçin? diye sordu.

- Niçin mi? dedim ve alçak sesle konuşmak için yaşlı adamı pencerenin siperine doğru çektim: Bu kadın, kocasının vesayeti altında olduğundan, anlaşmaya geçirilen bir olayı bilmediğinizi ileri süremezsiniz. O zaman size bı-

rakılan ve ağırlıkları, değerleri ve yontuluşları belirtilecek olan elmasları geri vermek zorunda kalırsınız.

Gobseck bir baş işaretiyle sözümü kesti: Yüzünü suçlulara doğru çevirerek:

- Hakkı var, dedi, iş değişti! Sonra, boğuk ve tatlı sesiyle ekledi:

- Seksen bin frank önceden vereceğim, siz de elmasları bana bırakacaksınız. Taşınır konusunda iyi niyet mülkiyet için esastır.

Genç adam:

- Ama, dedi.

Gobseck kutuyu kontese uzatarak:

- İster geri alın, ister bırakın. Bu iş benim için çok tehlikeli, dedi.

Eğilerek, kontesinin kulağına:

- Kocanızın ayaklarına kapansanız daha iyi edersiniz, dedim. Tefeci, herhalde söylediklerimi dudaklarının hareketinden anlamış olacak ki, bana soğuk soğuk baktı. Genç adamın yüzü morardı.

Kontesinin duraksadığı belliydi.

Kont yanına yaklaştı. Hafif sesle konuştuğu halde kulağıma şu sözler geldi:

- Elveda sevgili Anastasia, mutluluklar! Bana gelin, yarın artık hiçbir kaygım kalmayacak.

Genç kadın yüksek sesle Gobseck'e:

- Söylediğinizi kabul ediyorum, dedi.

Yaşlı adam:

- Güzelim istediğinizi söylemekte ne kadar da nazlıyorsunuz, dedi. Bankadan alınmak üzere ellibin franklık bir bono imzaladı ve kontese verdi. Voltaire'in gülümsemesini andıran bir gülümseyişle:

- Şimdi dedi, otuz bin franklık bir poliçe ile paranızı ta-

mamlayacağım. Bu iyiliğime karşı çıkmazsınız umarım. Bu bir külçe altındır. Kont tarafından imzalanmış olan poliçeleri göstererek, kont biraz önce, poliçelerim ödenecek buyurmuşlardı diye ekledi . Poliçelerin hepsi de bir gün önce, meslektaşlarından birinin yasal isteği üzerine protesto edilmişti.

Bunları belki de meslektaşları kendisine düşük fiyatla satmışlardı.

Genç adam kükredi, dolandırıcı bunak sözcüğü havada yankılandı.

Gobseck Baba hiç heyecan göstermedi, bir kutudan bir çift tabanca çıkardı ve soğukkanlılıkla:

- Aşağılanmış bir adam olarak önce ben ateş edeceğim, dedi.

Tir tir titreyen kontes, tatlı bir sesle:

- Maxime, mösyöden özür dilemelisiniz, dedi.

Genç adam kekeleyerek:

- Sizi küçültmek niyetinde değildim, dedi.

Gobseck sakın sakın:

-Biliyorum, dedi, niyetiniz yalnızca poliçe bedellerini ödemekti.

Kontes kalktı, selam verdi ve şüphesiz büyük bir korku içinde çıkıp gözden kayboldu. M. de Treilles de ardından gitmek zorunda kaldı; ama odadan çıkmadan önce:

- Baylar, boşboğazlık ederseniz ya ben sizin kanınızı akıtırım, ya da siz benimkini, dedi.

Gobseck tabancaya sımsıkı sarılarak:

- Amin, diye yanıtladı, kanını tehlikeye atabilmek için insanda önce kan olmalı, küçük beyim; senin damarlarındaysa kan değil, yalnızca çamur var.

Kapı kapandığı ve iki araba gittiği zaman, Gobseck ayağa kalktı ve bağıra bağıra oynamaya başladı.

- Elmaslar bende! Elmaslar bende! Güzel elmaslar! Ne

elmas, ne elmas! Hem de yok pahasına. Hey! Werburst, hey! Gigonnet! Gobseck Baba'yı tongaya bastıracağınızı mı sandınız! Ego sum papa! Ben sizin hepinizin piriyim be!

Alacaklarımın hepsini aldım! Bu akşam, iki domino partisi arasında, onlara işi anlatınca ne kadar aptallaşacaklar!

Birkaç beyaz çakıl taşının uyandırdığı bu tuhaf sevinç, bu vahşi yırtıcılık beni irkiltti. Dilim tutuldu, şaşırdım kaldım.

- Ha! buradasın değil mi oğul, dedi. Akşam yemeğini birlikte yeriz. Senin evde eğleniriz. Benim evde iş görenim yok. Lokantacılar ezmeleri, salçaları, şaraplarıyla şeytanı bile zehirlerler -yüzümün anlatımı birdenbire soğuk sessizliğini geri getirdi- bunu aklınız almıyor değil mi, dedi. Ocağının başına geçip oturdu ve süt dolu teneke kabı mangalın üzerine koydu.

- Teşekkür ederim, yalnızca öğlenleri yemek yerim, diye yanıtladım.

O sırada, koridorda, hızlı hızlı yürüyen bir insanın ayak sesleri duyuldu.

Beklenmeden çıkagelen biri Gobseck'in kapısı önünde durdu ve kapıya üst üste vurdu. Bu vuruşta öfke belirtileri seziliyordu.

Tefeci gidip delikten baktı ve bu öfkesine karşın kendisine herhalde zararsız görünmüş olan otuz beş yaşlarında bir adama kapıyı açtı.

Gelen adamın üstü başı sadeydi. Duc de Richelieu'ye benziyordu; bir konttu. Kendisini kesinlikle görmüşsünüzdür. Sözcüğü bağışlayın, sizin mahalledeki devlet adamlarına özgü bir soylu çalımı vardı.

Yeniden sakinleşen Gobseck'e:

- Karım demin buradan çıktı değil mi, diye sordu.

- Olabilir!

- Söyleyin, ne demek istediğimi anlamıyor musunuz?

Tefeci:

- Eşiniz hanımefendiyi tanımak onurunu yaşamadım, diye yanıt verdi. Bu sabah buraya birçok kimse geldi; kadınlar, erkekler, delikanlılara benzeyen kızlar, kızlara benzeyen delikanlılar. Benim için şey... güç olacak...

- Şakayı bırakın, az önce buradan çıkan kadından söz ediyorum.

Tefeci:

- Sizin karınız olduğunu nereden bileyim; sizi şimdiye kadar tanımak onuruna ermedim ki, diye yanıtladı.

Kont alaylı alaylı:

- Yanılıyorsunuz efendim, dedi. Bir sabah karımın odasında karşılaşmıştık. İmzasını taşıyan,ama kendi borcuyla ilgili olmayan bir senet için gelmiştiniz.

Gobseck konta kurnaz kurnaz bakarak:

- Onun, senette yazılı parayı nasıl aldığını araştırmak benim görevim değildir, diye yanıtladı. Senedi, meslektaşlarımdan biri bana kırdırmıştı. Para babası, çanağına süt doldurarak, heyecansız ve ağır ağır sözünü sürdürdü:

- Hem Mösyö izninizle kim oluyorsunuz da benim evimde bana çıkışıyorsunuz? Bilesiniz ki, geçen yüzyılın altmış birinci yılından beri erginim.

- Mösyö, karıma ait olmayan aile elmaslarını yok pahasına satın aldınız.

- Size işlerimin iç yüzünü açmak zorunda değilim, ama şunu söyleyeyim ki kont hazretleri, eğer elmaslarınızı kontes hazretleri aldılarsa bütün elmasçılara satın almasınlar diye haber salsaydınız. Kaldı ki karınız onları teker teker de satabilirdi.

Kont, yüksek sesle:

- Mösyö, karımı tanıyorsunuz.
- Öyle mi dersiniz?
- Kocasının vesayeti altında olduğunu da biliyorsunuz.
- Olabilir.
- Bu elmaslar üzerinde onun hakkı yoktur.
- Doğru.
- Öyleyse?

- Evet efendim, karınızı tanıyorum. Vesayeti altındadır, kabul, ama aynı zamanda daha başka vesayetlerin de altında. Fakat ben sizin elmaslarınızı tanımıyorum. Kontes hazretleri poliçelere imzalarını atıyorlarsa, kuşkusuz alışveriş de yapabilirler, elmas da satın alabilirler, satmak amacıyla da alabilirler. Bunlar olağan işlerdir.

Öfkeden sapsarı kesilen kont:

- Hoşçakalın, dedi. Mahkemede görüşürüz.
- Siz bilirsiniz.

Kont çıkmak üzereydi. Birdenbire, bu işin önemini düşünerek aralarına girdim.

- Kont hazretleri hakkınız var, Gobseck'in de en ufak suçu yok. Karınızı işin içine sokmadan, elmasları alana karşı dava açamazsınız; hem bu işin iğrenç yanı yalnızca karınızın üzerinde de kalmayacaktır. Ben avukatım, resmi kişiliğimden çok kendime karşı şunu söylemeyi bir borç bilirim. Sözünü ettiğiniz elmaslar, benim önümde, M. Gobseck tarafından satın alınmıştır. Ama öyle sanıyorum ki zaten tanısı pek olası olmayan bu satışın geçerliliğine karşı çıkarsanız, yanlış davranmış olursunuz. Hakkılık açısından kazanırsınız, ama adalet bakımından kaybedersiniz. M. Gobseck bu satışın kendi lehine yapıldığını yadsımayacak denli namuslu bir adamdır. Kaldı ki vicdanım ve görevim beni bunu açıkça söylemeye zorlamaktadır. Ama dava açarsanız eğer, Kont Hazretleri, sonu şüpheli olur. Her zaman

iyi niyetli olan Gobseck'le anlaşmanızı öneririm. Fakat ona satış bedelini borçlusunuz. Gelin, yedi sekiz aylık bir vefa sözleşmesine razı olun. Bir yıllık bile olabilir. Bu süre kontes hazretlerinin ödünç olarak aldıkları parayı geri vermeye olanak sağlar. Ama ödeme için güvence vererek elmasları bugünden yine satın almayı isterseniz, o başka.

VII

Tefeci ekmeğini fincanına batırıyor ve tam bir kayıtsızlıkla yiyordu; fakat uyuşma sözcüğünü duyunca, bana sanki "Aslan! Nasıl da derslerimden yararlanıyor" der gibi baktı.

Ben de anlamlı anlamlı bakarak alayına karşılık verdim. O da ne demek istediğimi iyice anladı.

İş çok şüpheli ve iğrençti; uyuşmak zorunlu bir durum alıyordu. Gobseck yadsıma yoluna sapamazdı; çünkü ben gerçeği söylerdim. Kont gülümseyerek bana teşekkür etti. Epey çekişmeden sonra bir sözleşme hazırladım. Bu öyle bir çekişme oldu ki, burada Gobseck'in ustalığı, doymazlığı bütün bir kongrenin diplomasisini şaşkınlığa düşürebilirdi. Bu sözleşmeyle, kont tefeciden, faizleriyle birlikte seksen bin frank para aldığını kabul ediyor, Gobseck de elmasları konta teslimi üstleniyordu.

Kontesin kocası sözleşmeyi imzalarken:

- Ne soygunculuk! dedi. Bu uçurum üzerine nasıl köprü kurmalı?

Gobseck, ciddi ciddi:

- Çok çocuğunuz var mı efendim? diye sordu.

Bu soru kontu ürpertti. Sanki tefeci tıpkı bir doktor gibi birdenbire elini ağrının bulunduğu yere koymuştu. Kont yanıt vermedi.

Kontun acı susuşunun nedenini anlayan Gobseck:

- Başınızdan geçenleri ezbere biliyorum, dedi; bu kadın, bir şeytandır, evet öyledir. Onu belki de hâlâ seviyorsunuz. Karınız beni acındırdı. Belki de servetinizi kurtarmak, çocuklarınızdan birisine veya ikisine ayırmak istersiniz. Öyleyse kendinizi eğlence âlemlerinin girdaplarına atın, kumar oynayın, bütün bu serveti yok edin ve sık sık gelip Gobseck'i bulun.

Herkes benim bir arap, bir tefeci, bir korsan olduğumu, sizi yok edeceğimi söyleyecek. Umurumda bile değil. Beni aşağılarsa, düşmanımı yere sererim; kimse kulunuz kadar iyi tabanca ve kılıç kullanamaz. Bu bilinir... Sonra, bir dost edinin. Eğer bir dosta raslarsanız, malınızı mülkünüzü anlaşmalı olarak ona satarsınız.

Bana dönerek:

- Buna fidei commis diyorsunuz, değil mi? diye sordu.

Kont:

-Yarın paranızı getireceğim, elmasları hazır bulundurun, dedi.

Kont çıkınca, Gobseck soğuk bir edayla:

- İnsanın bu kadar namuslusu da aptallık doğrusu, dedi.

- İnsanın sevdalısı deyin, daha iyi.

- Kont size sözleşme giderlerini borçludur, dedi.

Kibar bir kadının yaşamının gizlerini böylece öğrendikten birkaç gün sonraydı. Bir gün kont yazıhaneme geldi.

- Sizden bazı ciddi işler hakkında görüş almaya geldim, dedi. Size tam bir güvenim var, bunu kanıtlayabileceğimi de umuyorum. Mme. Grandlieu'ye karşı davranışınız, ne kadar övülse azdır.

Avukat, Vikontes'e:

- Görüyorsunuz ya efendim dedi; sıradan bir işin ödülünü sizden bin kez aldım.

Önünde saygıyla eğildim ve namuslu bir adama düşen bir görevi yerine getirmekten başka bir şey yapmamış olduğumu söyledim.

Kont bana:

- Durumunuzu borçlu olduğunuz şu garip adam hakkında çok şey öğrendim. Hakkında tüm bildiklerime bakılırsa, Gobseck'e, sinik okulundan bir filozof gözüyle bakmak gerek, dedi. Dürüstlüğü hakkında düşünceniz nedir?

- Kont hazretleri, dedim. Gobseck benim velinimetimdir... (gülerek) "yüzde on beşten" diye ekledim. Fakat cimriliğini, tanımadığı bir adama karşı aleyhinde kullanmaya hakkım yok.

- Söyleyin efendim, açık davranışınızın ne size zararı dokunur, ne de Gobseck'e. Rehinle ödünç para veren bir insanın melek olabileceğini sananlardan değilim.

- Gobseck Baba, kendi davranışlarını yöneten şu kurala içten inanmıştır: Ona göre para, vicdan güvenliği, duruma göre pahalı veya ucuz satılabilen bir maldır, dedim. İşte efendim, deneyim bana, Gobseck'i bu biçimde tanıttı. Geçmişî üzerine bir şey bilmiyorum. Korsanlık yapmış olma olasılığı var; belki elmas ve kadın ticareti yaparak veya devlet gizlerini satarak dünyayı dolaşmıştır. Fakat yemin ederim ki, hiç kimse onun kadar görgülü ve sağlam özyapılı değildir.

Beni borcumdan kurtaracak olan parayı kendisine götürdüğüm zaman, ona, ne gibi bir duyguyla bana bu kadar büyük bir faizi ödettiğini ve bana, ben dostuna, tam bir iyilik yapmayarak beni minnet altına sokmak istemediğini uygun bir dille sormuştum.

- Oğlum, bana hiçbir borcun olmadığına inandırmak-

la, seni minnettarlıktan kurtardım; zaten onun için değil midir ki, dünyanın en iyi dostlarıyız, diye yanıtlamıştı.

Bu yanıt, size onu, söylenebilecek her türlü sözden çok daha iyi tanıtacaktır, efendim.

Kont bana:

- Kesin kararımı verdim. Malımı mülkümü Gobseck'e devretmek için gerekli işlemi yapın. Danışıklı devri ortadan kaldıran karşı senedin düzenlenmesi konusunda size güveniyorum. Gobseck senette, satışın antlaşmalı olduğunu bildirecek ve bilgisi dolayısıyla yönettiği servetimi, ergin yaşa varır varmaz büyük oğluma bırakacağına söz verecek. Şimdi, size şunu söylemeliyim efendim; bu değerli belgeyi evimde saklamaktan çekiniyorum. Oğlumun annesine olan bağlılığını düşünüyor ve karşı senedi ona vermesinden korkuyorum. Onu saklamanızı ricaya cesaret edeceğim. Ölürsem, Gobseck sizi malımın mülkümün resmi kalıtçısı ilan eder. Böylece, her şey için önceden önlem alınmış olur. Kont bir an sustu. Çok üzüntülü görünüyordu.

- Özür dilerim, dedi, çok üzgünüm, sağlığım da beni çok üzüyor. Yeni yeni üzüntüler, yaşamımı alt üst etti, tüm bunlar, almakta olduğum büyük önlemi gerektiriyor.

Ona:

- Efendim dedim, önce bana olan güveninizden dolayı size teşekkür etmeme izin verin. Fakat, bu önlemin diğer çocuklarınızı kalıttan yoksun bıraktığını belirtmekle bu güveninize hak kazanmam lazım. Onlar da sizin adınızı taşıyorlar. Önce sevilen, şimdiyse düşen bir kadının çocukları bile olsalar onların da belli bir yaşam sürmek haklarıdır. Bana yüklemekle onur verdiğiniz bu görevi çocuklarınızın payları belirtilmedikçe kabul edemeyeceğimi bildiririm.

Bu sözler kontu çok kötü sarstı. Gözleri doldu. Elimi sıkarak:

- Sizi henüz iyice tanıımıyormuşum. Beni hem sevin-
dirdiniz, hem de üzdünüz. Karşı senedin maddelerinde bu
çocukların paylarını da belirtin.

Onu yazıhanemin kapısına kadar götürdüm. Bu hak-
lı ve doğru işin verdiği hoşnutluk, yüzünün çizgilerine ade-
ta bir sevinç anlamı katmıştı.

- Genç kadınlar işte böyle uçuruma sürüklenirler, Ca-
mille. Korkunç yıkımlara atılmak için, bazen bir dans, pi-
yanoda çalınan bir hava, bir kır eğlencesi yetebilir.

Vikontes, avukatın sözünü keserek:

- Camilleciğim uykudan ölüyor. Git kızım, git yat! Te-
miz ve erdemli kalmak için kalbinin korkunç şeyler gör-
meye gereksinimi yok.

Camille de Grandlieu annesinin ne demek istediğini
anladı ve gitti.

Vikontes:

- Azizim Derville, siz de biraz fazla ileri gittiniz. Avu-
katlar, ne anne olabilirler, ne de öğütücü, dedi.

- Ama, gazeteler bin kez daha...

Vikontes avukatın sözünü keserek:

- Zavallı Derville! Sanki konuşan siz değilsiniz. Kızımın gazete okuyacağını aklınız alıyor mu? -Biraz dur-
duktan sonra:- Anlatmayı sürdürün, dedi.

- Kontun, Gobseck lehine razı olduğu satış onaylan-
dıktan üç ay sonra...

Vikontes:

- Kızım artık burada değil, Kont de Restaud'nun adı-
nı söyleyebilirsiniz.

Avukat:

- Peki, dedi. O olaydan epeyce zaman sonra, bende ka-
lacak olan karşı senedi henüz almamıştım. Paris'te, avu-
katlar çok zaman müşterilerinin işlerine müşterilerinden

fazla ilgi göstermezler; yapabildiğimiz özel durumlar dışında doğal olarak. Bununla birlikte, bir gün, akşam yemeğini bende yiyen tefeciye, M. de Restaud'dan haber almayışımın nedeni ne olabilir diye sordum.

Bunun önemli nedenleri var, diye yanıtladı, Kont ölmek üzere olmalı. O acıyı öldürmesini bilmeyen, kendini ona öldürten yumuşak ruhlu insanlardandır. Yaşam, öğrenmek sıkıntısına değen bir iş, bir meslektir.

- Demek kont ölüm durumunda ha? dedim.

Gobseck:

- Olabilir. Vasiyetinde size de bir hayli iş düşüyor.

- Söyleyin bakayım, niçin kontla ben, ilgilendiğiniz insanlarız.

- Çünkü, sizler, yalansız dolansız bana güvenen insanlarsınız, diye yanıtladı.

Bu yanıt, Gobseck'in durumdan yararlanmayacağına beni inandırdıysa da, yine de gidip kontu görmeye karar verdim.

İşlerimi bahane ettim. Birlikte çıktık. Beni salona aldılar. Kontes orada çocuklarıyla oynuyordu.

Adımı duyunca, birden ayağa kalktı, beni karşılamaya geldi. Eliyle, bana ocağın yanında boş duran bir koltuğu gösterdi ve hiçbir şey söylemeden oturdum.

VIII

Yüzüne, tutkularını büyük bir ustalıkla saklayabilen kibar kadınlara özgü anlaşılmaz bir anlam verdi.

- Kont Hazretleriyle kesinlikle konuşmalıyım, efendim... Sözümü keserek:

- Demek, benden daha ayrıcalıklı olabileceksiniz, diye yanıt verdi. M. de Restaud kimseyi görmek istemiyor,

doktora bile güç bela izin veriyor. Kimsenin kendisine bakmasını istemiyor. Hatta benim bile. Hastaların tuhaf tuhaf kuruntuları oluyor. Tıpkı çocuk gibi oluyorlar, ne istediklerini bilmiyorlar.

- Belki de, çocuklar gibi ne istediklerini pek iyi biliyorlar.

Kontes kıpkırmızı kesildi. Konuyu değiştirmek için:

- Ama, dedim, M. de Restaud'nun sürekli yalnız kalması olanaksızdır.

- Yanında büyük oğlu var, dedi. Kontese dikkatle baktım. Bu sefer kızarmadı ve bana, gizlerini saklama kararından şaşmayacak gibi geldi.

- Davranışımın nedensiz, düşüncesiz olmadığını anlamalısınız, efendim, dedim. Bu davranışım, büyük çıkarlara dayanmaktadır... Yanlış yola saptığımı duyumsayarak dudaklarımı ısırdım. Zaten kontes de şaşkınlığımdan hemen yararlandı. *

- Benim çıkarlarım kocaminkilerden ayrı değildir, efendim, dedi. Bana başvurmanızda hiçbir engel yok...

Direterek:

- Buraya gelmeme neden olan iş, yalnızca kocanızı ilgilendirir... dedim.

- Görüşmek istediğinizi söyleyeyim.

Bu sözü söylerken takındığı terbiyeli eda beni yanıltmadı: hiçbir zaman beni kocasının yanına sokmayacağını anladım. Kontesi inceleyeyim diye, birkaç dakika, havadan sudan konuştum. Fakat, o, planlar kuran bütün kadınlar gibi her şeyi saklamasını biliyor ve bunu vefasız kadınlara özgü eşsiz bir ustalıkla yapıyordu. Söyleyeyim bari: Onun her şeyi yapacağından, hatta suç bile işleyeceğinden şüphe etmiyordum. Bu duygu, davranışlarından, bakışlarından, duruşundan sesinin tonuna dek her şeyinden okunan gelecek-

le ilgili tasarılarından ileri geliyordu. Yanından ayrıldım. Şimdi size, bu serüvene son veren olayları anlatacağım. Bunlara, zamanla öğrendiğim olayları, bir de, Gobseck'le birlikte kafamızla bulduğumuz ayrıntıları ekleyeceğim.

Kont de Restaud zevk alemlerine dalmış ve servetini yok etmek ister görüldüğü andan sonra, karı koca arasında, iç yüzüne eremediğim kavgalar olmuş. Bu kavgalar, kontun karısı hakkında her zamankinden daha kötü bir yargıya varmasına neden olmuş.

Kont, hastalanıp da yatağa düşünce, gerek kontese, gerek son iki çocuğuna düşman kesildi; odasına girmelerini yasakladı. Bu yasağı hiçe saymak istedikleri zaman, dik başlı davranışları M. de Restaud'ya öyle tehlikeli bunalımlara mal oldu ki, doktor Kontes'ten kocasının buyruklarının dışına çıkmamasını rica etti. Mme de Restaud, topraklarının, aile mallarının, hatta oturdukları konağın birbiri ardınca -servet ve mutlulukları için korkunç bir dev saydığı- Gobseck'in eline geçtiğini görünce, kuşkusuz kocasının niyetini anladı. Alacaklıları tarafından biraz sıkıcı izlenen M. de Treilles, o zaman İngiltere'de gezideydi. M. de Restaud'ya kontesin zararına olan bu gizli önlemleri Gobseck'in esinlediğini kontese yalnızca o söyleyebilirdi.

Kontes, malların satışını onaylamak için gereken imzayı atmamakta uzun zaman ayak diremiş ama bununla birlikte konta imzalattırmayı başarmış, diyorlar.

Kontes kocasının varını yoğunlu paraya çevirdiğini ve bütün banknotların bir yerde saklı olduğunu, bir noterde veya bankada bulunduğunu sanıyordu. Kendi tahminlerine göre, M. de Restaud'nun değer verdiği mallarının büyük oğluna kolayca geçmesini sağlayan bir senet bulunduğu kesindi.

Onun için, kocasının odasını tam bir gözetim altına

aldı. Evin içinde zorbaca bir baskı kurdu, kimseye göz açtırmadı.

Geceleri, kocasının odasına bitişik olan salona karyola kurduruyor, çok zaman da uyumuyordu. Doktoru da tümüyle kendi çıkarına alet etti. Bu özveri herkese olağanüstü göründü. O, hain insanlara özgü bir incelikle M. de Restaud'nun kendine olan nefretini örtbas etmeyi beceriyor ve üzgün görünmeyi öylesine başarıyordu ki, adeta ün bile kazandı, hatta, bazı erdem taslayan kadınlar çıkıp "suçlarını ödüyor" dediler. Fakat kontes, kontun ölümünde, açık göz davranmadığı takdirde kendisini bekleyen yoksulluğu düşünüyordu.

Böylece, inilti içinde yatan kocasının acı dolu yatağından herkesi uzaklaştıran bu kadın, kendini bir gizem havası içine sokmuştu. Gözden düşmüş olmasına karşın her şeyi yapmaya yetkili ve görünüşte kocasına bağlı bir eş olan kontes, kocasının yanındayken de, değilken de hep ölümü ve parayı kolluyordu. Tıpkı yapmayı başardığı kıvrımlı kum uçurumunun dibinde, aşağı düşen her toz tanesine kulak verip kesinlikle düşecek olan avlarını bekleyen tarla böcekleri gibi.

En titiz gözetleyici bile kontesin aşırı bir anne sevgisi gösterdiğini söylemekten kendini alamazdı.

Açıkça söyleyeyim ki, ben de bu kadına hayranlık duymaktan ve ona acımdan kendimi alamıyordum. Gobseck hâlâ bu duygumla alay eder durur.

O zamanlar, Maxime'in sıradanlığını yücelten kontes, geçmiş yaşamının yanlışlarını kanlı göz yaşlarıyla ödüyordu. Buna aklım eriyor. Kocasının mallarını ele geçirmek için aldığı önlemler ne denli iğrenç olursa olsunlar, bu önlemleri almaya onu zorlayan ana sevgisi değil miydi, çocuklarına karşı kendi yanlışlarını düzeltmek isteği değil miydi?

Küçük Ernest, babasının odasından her çıkışında, kon-

tun yaptıkları ve söyledikleri hakkında acımadan sorguya çekiliyordu.

Çocuk annesinin istediklerini yerine getirmeye razı oluyor, isteklerini sevgisine veriyor ve bütün soruları yanıtlıyordu.

Ziyaretim kontese karanlık gelen birçok şeyi aydınlattı. Benim kontun öcünü almak istediğimi sandı ve ölmekte olan kocasının yanına sokmamaya karar verdi. Korkunç bir önseziyle M. de Restaud'yu şiddetle görmek istiyordum. Çünkü, karşı senetlerin sonucu hakkında kuşku daydım. Eğer bunlar kontesin eline geçerse, o, bunlardan yararlanmaya kalacak ve Gobseck ile aralarında bitmez tükenmez davalar çıkacaktı. Tefeciyi iyice tanıyordum; malları hiçbir zaman kontese vermezdi. Bu senetlerde bir sürü dava konusu vardı. Bunlardan çıkacak davalara da ancak ben bakabilirdim.

Bunca belayı önlemek istedim ve bir kez daha kontese gittim.

Derville bir söz söyleyecekmiş gibi Vikontes de Grandlieu'ye:

- Dünyada, pek o kadar önem vermediğimiz bazı ahlak sorunları bulunduğunu kendisine söyledim, dedi.

İki düşmanın içlerindeki gizli niyet ve düşüncelerin hemen her zaman karşılıklı olarak sezilişine hep şaşmış ve hayran olmuşumdur.

Böylece, kontesle ben karşı karşıya kaldığımız zaman, onun, eğitimi ve inceliği altında saklamasına karşın, bana karşı nefretini hemen anlayıverdim. Ben, istemeye istemeye gizlerine karışmış bir adamdım. Bir kadının, önünde kızmak zorunda olduğu bir adamdan nefret etmemesi de olanaksızdır. Kontese gelince; kocasının güvendiği adam ben olmama karşın, servetini henüz bana bırakmamış olduğunu öğrenmekte gecikmedi. Başınızı ağrıtmak istemem,

konusmamız karşı karşıya kaldığım en tehlikeli çekişmelerden biri olarak kafamda yer etti. Gitmek için izin istediğim zaman, kontesin gözlerinde kin ve öfke belirtileriyle karşılaştım. Ürperdim. Birbirimizden düşman olarak ayrıldık. O, elinde olsa, beni yok ederdi. Ben ise, ona karşı içimde bir acıma duydum. Bu duygu, kendisine bildirdiğim son düşüncelerde ortaya çıktı. Her ne türlü davranırsa davran-sın, kesinlikle mahvolacağını kendisine bildirdiğim zaman, öyle sanıyorum ki, içine derin bir korku saldım.

- Eğer kont hazretlerini görseydim, hiç olmazsa çocuklarınızın malı...

Nefret dolu bir edayla sözümü keserek:

- Sizin keyfinize uyacağım, dedi.

Bütün sorunlar aramızda bunca açıklıkla ortaya konduktan sonra, bu aileyi, onları bekleyen yoksulluktan kurtarmaya karar verdim. Amacıma ulaşmak için, gerekirse, yasa dışı hareketleri yapmayı aklıma koydum ve şu önlemleri aldım:

Gobseck'e yalandan borçlu olduğu bir parayı ileri sürerek, Kont de Restaud'ya karşı dava açtım ve hüküm giymesine karar aldım.

Kontes ister istemez bu davayı gizli tuttu, ama, ben de böylece, kontun ölümünde; eşyalarını mühürletmek hakkını elde ettim.

Evin adamlarından birini parayla kandırdım ve efendisi son soluğunu verdiği zaman, vakit gece bile olsa, gelip bana haber vermesi için kendisinden söz aldım. Amacım, derhal işe karışmak, ani bir mühürlemeyle tehdit edip kontesi korkutabilmek ve böylece, karşı senetleri kurtarabilmektir.

Epey zaman sonra öğrendim ki, bu kadın, ölmek üzere olan kocasının iniltileri arasında boyuna Yurttaşlık Yasası'nı okurmuş.

Ölüm döşeklerinin dört bir yanında dolaşan insanların ruhları -eğer düşüncelerini anlatmak mümkün olsaydı- kim bilir ne korkunç görünümler gösterirdi

Dönen dolapların, tasarlanan planların, kurulan gizli düzenlerin nedeni hep para puldur.

İki aydan beri, yazgısına boyun eğen kont de Restaud, odasında tek başına yatıyordu. Öldürücü bir hastalık, yavaş yavaş, hem vücudunu, hem ruhunu kemirmişti.

Anlatılması güç tuhaflıklarla dolu hastalık kuşuklarının pençesinde, odasını temizletmiyor, hiçbir bakım istemiyor, hatta yatağını bile yaptırmıyordu.

Bu sonsuz ölgünlüğün izleri çevresinde de göze çarpıyordu: odasının eşyaları darmadağın duruyordu. En zarif eşyaların üzeri toz ve örümcek ağlarıyla kaplıydı.

Eskiden zengin ve zevk sahibi olan kont, şimdi odasının bu perişan görünümünden hoşlanıyordu. Şöminenin, yazı masasının ve iskemlelerin üzeri, hastalığın zorunlu kıldığı eşyalarla doluydu: hemen hepsi kir pas içinde olan dolu şişeler, boş şişeler; dağınık çamaşırlar, kırık tabaklar, ocağın önünde açık duran bir el tandırı; maden suyu dolu bir banyo.

Kont gün ışığından nefret ediyordu. Onun için, pencerelerin pancurları kapalıydı; karanlık, bu yürekler acısı yerin ağırlığını büsbütün artırıyordu.

Hasta son derece zayıflamıştı. Yalnızca gözleri parlaklığını yitirmemişti. Sanki, yaşamı gözlerinde toplamıştı.

Yüzünün morumsu beyazlığında insanı korkutan bir görünüş vardı. Kestirmeye bir türlü yanaşmadığı ve yanaklarından uzun ve düz perçemler halinde sarkan saçlarının aşırı uzunluğu yüzünün beyazlığını daha da artırıyordu.

Kont, çölde yaşayan sofuları andırıyordu. Üzüntü, aşağı yukarı elli yaşlarında olan ve Paris'in eksiksiz ve mutlu tanıdığı bu adamda bütün insanlık duygularını söndürmüştü.

1824 yılı Aralık ayı başlarında, bir sabah karyolasının ayak ucunda oturan ve kendisini üzgün üzgün seyreden oğlu Ernest'e baktı.

Genç vikont ona:

- Bir yeriniz mi ağrıyor? diye sordu.

Kont, korkunç bir gülümsemeyle:

- Hayır, dedi, zorum burada, kalbimin dört bir yanında.

Başını gösterdikten sonra, bir deri bir kemik kalan parmaklarını çukurlaşmış göğsü üzerine öyle bastırdı ki, Ernest ağlamaya başladı.

Kont, kendisine bağlı sandığı, ama tümüyle kontesin çıkarına hizmet eden uşağa:

- Niçin, M. Derville görünürlerde yok, diye sordu.

Ölüm halinde olan Kont yatağında doğruldu. Bütün gücünü toplamış gibiydi:

- Nasıl olur, Maurice, dedi; yedi sekiz kezdir sizi avukatıma yolluyorum. Onbeş gün oluyor, hâlâ gelmedi. Beni kandırabileceğini mi sanıyorsun? Hemen git, derhal onu buraya getir. Buyruğumu yerine getirmezsен kalkar, kendim giderim...

Uşak dışarıya çıkar çıkmaz:

- Hanımefendi! Kont hazretlerini duydunuz. Ne yapayım, diye sordu.

- Avukatın evine gitmiş gibi yaparsın ve gelip efendine önemli bir dava için kırk fersahlık bir yere gittiğini, bir hafta sonra döneceğini söylersin.

Kontes içinden:

- Hastalar ne olacaklarını kestirmede yanılırlar. O da, bu adamın gelmesini bekleyecek. Dün, doktor, kontun bugünü çıkaracağı kuşkuludur demişti, dedi.

Uşak, iki saat sonra gelip efendisine bu umut kırıcı haberi getirince, kont çok üzüldü. Birçok defa:

- Tanrım! Tanrım! Yalnızca sana güveniyorum, diye inledi.

Oğluna uzun uzun baktı, sonra boğuk bir sesle ona:

- Ernest, oğlum! Sen daha çok gençsin, ama iyi yüreklisin ve herhalde, ölmekte olan birine, babana verilecek sözün kutsallığını anlarsın. Kendinde anneni bile kuşkulandırmayacak biçimde, giz saklamak, onu içine gömmek gücünü buluyor musun? Bugün, oğlum, bu evde güvenecek senden başka kimsem yok. Güvenimi boşa çıkarırmazsın, değil mi?

- Hayır babacığım.

- Öyleyse, Ernest, birazdan, sana M. Derville'e ait bir paket vereceğim. Sende olduğunu kimse bilmeyecek biçimde onu saklarsın. Evden sıvışıp, Sokağı'n dibindeki küçük postaneden gönderirsin.

- Peki babacığım.

- Sana güvenebilir miyim?

- Evet, babacığım.

- Gel, beni öp. Sevgili oğlum, sayende ölüm bana daha az acı geliyor. Altı yedi yıl içinde bu gizlin önemini anlayacaksın ve o zaman beceri ve bağlılığının karşılığını göreceksin, ancak o zaman seni ne kadar sevdiğimi anlayacaksın. Bir dakika beni yalnız bırak ve kimsenin içeriye girmesine izin verme.

Ernest çıktı. Salonda annesiyle karşı karşıya geldi.

Kontes:

- Ernest, buraya gel, dedi.

Oğlunu dizleri arasına alarak oturdu ve onu sıkı sıkı bağrına bastırdı, öptü.

- Ernest, baban demin sana bir şeyler söyledi.

- Evet, anneciğim.

- Ne söyledi?

- Söyleyemem, anneciğim.

Kontes onu coşkuyla kucakladı:

- Sevgili oğlum, dedi. Giz saklamana bilsen ne kadar seviniyorum. Yalan söylememek, sözüne bağlı kalmak, unutulmaması gereken iki önemli şeydir.

- Anneciğim, benim güzel anneciğim. Sen yaşamında hiç yalan söylemedin, değil mi? Eminim buna.

- Bazen, sevgili Ernestciğim, bazen söyledim. Evet! bütün yasaların bile ses çıkarmadıkları durumlarda sözümü tutmadım. Dinle beni, Ernestciğim, babanın beni yanına yaklaştırmadığını, kendisine bakmama razı olmadığını fark edecek kadar büyüksün ve akıllısın. Bu, elbetteki doğal bir şey değil. Çünkü, onu ne kadar sevdiğimi bilirsin.

- Evet, anneciğim.

Gobseck bitkin bir durumda olmasına karşın, hâlâ müşterilerini kabul ediyor, gelirini kendi eliyle topluyordu. İşlerini öyle basitleştirmişti ki, onları dışarda yönetmek üzere yanında çalıştırdığı asker emeklisine bazı siparişlerde bulunması yetiyordu.

Fransa ile Haiti Cumhuriyeti arasında yapılan ve Haiti'nin bağımsızlığını tanıyan antlaşma zamanında Gobseck, sömürgeciler ve hak ileri sürenlerin haklarını temizleme ve Haiti'nin ödemek zorunda olduğu paraları paylaşırma amacıyla kurulan komisyona üye seçildi. Çünkü, Gobseck'in Saint-Dominique'deki eski servetlerin durumu, veya kendilerine ödence verilecek sömürgeciler veya hak ileri sürenler üzerine iyiden iyiye bilgisi vardı.

Gobseck'in dehası, göçmenlerin veya kalıtçıların alacaklarını kıran bir acente kurmayı başardı. Bunu Werbust ve Gigonnet adlarıyla sağlıyor, kazancı da para yatırmasına gerek olmaksızın -çünkü, onun bilgisi sermaye yerine geçiyordu- paylaşıyordu.

Bu acente bir tür imbikti. Gerek işten anlamayanların, gerek gözü açıkların veya hakları anlaşmazlık konusu olanların alacakları orada dile geliyordu.

Hesapları temizlemeyle görevli bir adam kimliğiyle Gobseck, büyük mülk sahipleriyle görüşmesini biliyordu. Bu adamlar, gerek haklarını fazla göstermek, gerek çabuk kabul ettirmek için, servetlerinin önemiyle orantılı armağanlar öneriyorlardı. Böylece, bu armağanlar, Gobseck'in sahip olmayacağı paraların bir tür komisyonu oluyordu. Sonra ajanı, kendisine, çok aşağı bir fiyatla küçük ve şüpheli alacakları, bir de cumhuriyetin kesin olmayan rasgele ödemesi yerine -ne kadar az olursa olsun- hemen elde edilebilen bir ödemeyi yeğleyenlerin alacaklarını devrediyordu.

Gobseck, bu büyük işin doymak bilmez boasıydı. Her sabah harçlarını topluyor, af kararını imzalamaya karar vermeden önce göz ucuyla bakan bir nabab bakanı gibi onlara bakıyordu. Gobseck, sepetten tutun da kuruntulu kimselelerin mumlarına, zenginlerin sofratakimlerinden spekülâtorlerin altın tabaklarına kadar her şeyi alıyordu. Yaşlı tefeciye verilen bu armağanların ne olduğunu kimse bilmiyordu.

Her şey evine giriyor, fakat hiçbir şey oradan çıkmıyordu. Eski dostum olan kapıcı bana:

- İnan olsun, her şeyi midesine yuvarlıyor ama şişmanlamıyor, çünkü çalar saatin kuşu gibi bir deri bir kemik, diyordu.

Sonunda, geçen pazartesi asker emeklisi gaziyi gönderip beni çağırmişti. Adam yazıhaneme girince:

- Çabuk gelin, M. Derville, patron ölmek üzere. Limon gibi sapsarı. Sizinle konuşmak için sabırsızlanıyor. Ölümün pençesinde kıvranıyor. Soluğu hırıltılar içinde.

Ölmekte olan Gobseck'in odasına girdiğim zaman onu, ocağın önünde diz çökmüş bir durumda buldum. Ocak-

ta ateş yoktu ama kocaman bir kül yığını vardı. Gobseck yatağından oraya kadar sürüne sürüne gitmişti. Fakat ne yenden yatağına dönmeye gücü vardı, ne de sızlanmaya.

Onu kaldırıp yatağına yatırırken:

- Sevgili dostum, dedim, üşümüşsünüz. Niçin ateş yaktırmadınız?

Bana yalnızca beyaz görünen gözleriyle son bir kez bakarak:

- Üşümüyorum. Ateş istemem! Ateş istemem! Gidiyorum oğul, hem de bilmediğim bir yere. Bu dünyadan gidiyorum, dedi ve yargı gücünün ne denli açık ve net olduğunu gösteren bir terim kullandı: Carphologiem var diye ekledi. Odam, sanki çil altınlarla dolu. Alayım diye yatağımdan kalktım. Ya benim altınlar kime kalacak? Hükümete vermem. Bir vasiyetnamem var, bul onu Grotius. Güzel Hollandalının bir kızı vardı, nerede olduğunu bilmiyorum; Vivienne Sokağı'nda bir akşam bir kız görmüştüm. Galiba ona torpil adını takmışlardı. Çok güzel bir kız. Onu bul Grotius. Vasiyetnamemin gereklerini sen yerine getireceksin. İsteddiğini al, ye; pate de foire gras var, kahve, şeker balyaları, altın kaşık paketleri var. Odiot'nun sofrta takımlarını karına ver.

IX

Ama, elmaslar kime kalacak? Enfiye kullanır mısın evlat? Tütünlerim var, onları Hambourg'da sat, yarı yarıya kâr edersin. Sözün kısası, her şeyim var, hepsini de bırakmak gerekiyor. Kendi kendine:

- Haydi Gobseck Baba, gevşeme, metin ol.

Yatağında doğruldu, yüzü adeta tunçlaşmış gibi, yastığının üzerinde bütün çizgileriyle ortaya çıktı. Kuru ve ke-

mikli eli yorganının üzerinde uzandı ve tutunmak ister gibi sımsıkı yapıştı. Madeni gözü kadar soğuk duran ocağa baktı ve düşünme gücünü yitirmeden, kapıcı kadının, gazinin ve benim gözlerimiz önünde son soluğunu verdi. Tıpkı, Lethiere'in Brutus'ün Çocuklarının Ölümü adlı tablosunda, konsüllerin arkasında dikkatli dikkatli bakan yaşlı Romalıları andırıyordu.

Gazi, asker ağzıyla bana: Moruk amma da sıkıymış ha! dedi.

Kulaklarım hâlâ can çekişen adamın sayıp döktüğü kocaman servetiyle doluydu. Gözlerini izlemiş olan gözlerim ocaktaki kül yığını üzerine dikilmiş kalmıştı. Yığının büyüklüğü dikkatimi çekti. Maşayı aldım, yığına daldırdım. Maşa altın ve gümüş kümesine çarptı. Bunlar, herhalde hastalığı sırasında toplayıp güçsüzlüğü yüzünden saklayamadığı ya da güvensizliği yüzünden bankaya göndermediği gelirleriydi.

Yaşlı gaziye:

- Çabuk sulh yargıçlığına koş. Gelip burayı hemen mühürlesinler, dedim.

Gobseck'in son sözleriyle, kapıcı kadının az önce söylediklerinin etkisine kapılarak, çıkıp göreyim diye, birinci ve orta katlardaki odaların anahtarlarını aldım.

Kapısını açtığım ilk odada da, cimriliğin izleriyle karşılaşınca, saçma sapan sandığım sözlerin anlamını kavradım. Bu, o tür bir cimrilikti ki onda bunca taşra cimrilerinde raslanan anlamsız bir içgüdüden başka bir şey kalmamıştı.

Gobseck'in öldüğü odanın bitişiğindeki oda küflenmiş pâté'le, her türden bir sürü yiyecek, hatta kabuklar ve sakallı sakallı balıklarla doluydu. Türlü türlü pis kokudan az kalsın boğulacaktım.

Her yanda, böcekler, kurtlar kaynaşıyordu. Son za-

manlarda verilen armağanlar, her türlü kutu, çay sandıkları, kahve balyaları birbirine karışmıştı.

Ocağın üzerinde, gümüş bir çorba kasesi içinde, Havre'dan kendi adına teslim edilen malların varış pusulası duruyordu: bu mallar pamuk balyaları, şeker sandıkları, rom fiçileri, kahve, çivi, tütün; tüm bir sömürge piyasasının ürünleriydi.

Bu oda, mobilyalar, gümüş takımlar, lambalar, tablolar, vazolar, kitaplar, çerçevesiz kıvrılmış güzel gravürler, meraklı şeylerle tıklım tıklımdı. Belki, bu bir sürü değerli şeyin hepsi de armağan değildi; ödenemeyen borçların karşılığı olarak alıkonmuşlardı. Gözlerime, üzerlerinde armalar veya yazılar bulunan mücevher kutuları, güzel sofr örtüleri, değerli fakat markasız silahlar ilişti.

Yerinden oynatılmış gibi gelen bir kitabı açtım, içinden bin franklık banknotlar çıktı.

Rembrandt'ın fırçasına layık şu Hollandalının büyük bir duygululukla üzerinde titrediği altınları bulmak için, en ufak şeylere kadar bakmaya, döşemeleri, tavanları, kornişleri ve duvarları yoklamaya karar verdim.

Yaşamım boyunca, cimrilik ve garipliğin bu türlü bir sonucuna hiç raslamadım.

Odasına girdiğim zaman, bu malların niçin üst üste yığıldığını ve niçin gitgide birbirine karıştığını, yazı masasının üzerinde bulduğum mektuplardan anladım. Bir kâğıt ağırlığının altında, Gobseck'in herhalde çok zaman armağanlarını sattığı tüccarlara yazdığı ve onlardan aldığı mektuplar vardı.

Bu adamlar ya Gobseck'in kurnazlığına kurban gitmişler ya da Gobseck mallarına veya eşyalarına çok yüksek fiyat istediği için bütün pazarlıklar askıda kalmıştı.

Yiyecek şeyleri Chevet'ye satmamıştı, çünkü Chevet

onları yüzde otuz zararına geri almak istemişti. Gobseck birkaç franklık fark için çekişirdi. Çekişme sürüp gittikçe de mallar bozuluyordu.

Gümüş takımlarına gelince, Gobseck posta giderlerini ödemek istememişti.

Kahveler içinse, fireleri garanti etmeye yanaşmıyordu.

Sonuçta, her mal anlaşmazlığa yol açıyordu. Bu anlaşmazlık Gobseck'te anlaşılmaz bir çocukluk ve inatçılığın ilk belirtilerini ortaya çıkarıyordu. Bu da, düşüncelerine güçlü bir tutku egemen olan tüm yaşlıların vardığı bir aşamadır.

Gobseck nasıl kendi kendine:

- Bütün bu servetler kime geçecek? diye sorduysa, ben de kendi kendime öyle sordum.

Biricik kalıtıcısı hakkında bana söylediği garip şeyleri düşünerek, kocaman bir serveti, bir kadının eteğine atmak için, Paris'in bütün yoksul evlerini bir bir dolaşmak zorunda kaldım.

Her şeyden önce, şunu bilmelisiniz ki, kurallara uygun olarak yapılan senet ve işlemleri sayesinde, Kont de Restaud, birkaç gün içinde servet sahibi olacak. Bu servet, hem kendisinin Mlle Camille ile evlenmesine olanak verecek, hem de annesi Kontes de Restaud'ya, erkek ve kız-kardeşlerine yeterince çeyiz ve paylar sağlayacak.

Mme de Grandlieu:

- Pekâlâ, aziz Derville, bunun üzerinde düşünüyoruz, dedi. M. Ernest'in annesini bizim ailemiz gibi zengin bir aileye kabul ettirmesi için zengin olması gerekir. Hem biliyor musunuz ki, günün birinde oğlum Grandlieu dükası olacak ve iki Grandlieu soyunun servetini birleştirecek. Kendisine yakışacak bir eniştesi olursa kötü olmaz.

Kont de Borne:

- Ama, dedi, Restaud'un arması eski bir armadır: gümüş kakmalı, hepsinin de üzerinde siyah birer haç olan dört altın kakmalı armacıklar bulunan kırmızı fonlu bir arma.

Vikontes:

- Doğru, dedi, zaten Camille, kaynanasını görmese de olur. Hem, kardeşim, kaynanası sözünü ettiğiniz armada-ki restuta sözünü başa çıkardı.

Yaşlı kont:

- Mme de Beanséant, Mme de Restaud'yu evine kabul ediyordu, dedi.

Vikontes:

- Evet, diye yanıtladı. Kabul ediyordu ama, yalnızca o kibar toplantılarına.

ÜÇ ÖYKÜ

ISA FLANDRE'DA
(Jesus Christ en Flandres)

*Marceline Deshordes-Velmore'a
Flandre da anlatılan bu temiz öyküyü
ben size, Flandre 'ın kızı ve çağımızın ün-
lülerinden biri olan size sunuyorum.*
De Balzac

Braban tarihinin oldukça belirsiz bir döneminde, Cazdant Adası ile Flandre kıyıları arasında bağlantı, karşıdan karşıya yolcu geçirmeye ayrılan bir kayıkla sağlanmıştı. Adanın sonraları Protestanlık tarihinde büyük bir ün alan merkezi Middelbourg'da iki-üç yüz ev ya var ya yoktu. Zengin Ostende, birkaç balıkçının, yoksul esnafın ve cezasız kalmış korsanların oturduğu sessiz kasabasıyla bilinmeyen bir limandı. Bununla birlikte, yirmi kadar evden ve karaya oturan gemilerin kalıntısıyla kurulmuş üç yüz kadar kulübe ve barakadan oluşan Ostende kasabasında, bir vali, bir milis kıtası, darağaçları, bir manastır, bir belediye başkanı, sözün kısası ileri bir uygarlığın tüm organları vardı. O zamanlar Braban'da, Flandre'da, Belçika'da kim egemendi? Söylencede bu konuda hiçbir kayıt yok. Şunu da itiraf edelim ki bu masal, Flaman gece toplantılarında gözde masalcıların, şiiri kadar ayrıntılarında da çelişkiler gösteren tanımlamalarıyla çok kez yaymaktan zevk duydukları belirsizlik, kararsızlık ve söylence havasının garip bir biçimde etkisi altında kalmaktadır. Çağdan çağa anlatıla an-

latıla gelen; ev ev, ocak ocak, ninelerin, gündüz olsun gece olsun masal söyleyenlerin yineledikleri bu söylence, her dönemde ayrı bir renge bürünmüştür. Her çağ mimarlığının zevkine ve modasına göre düzenlenmiş, fakat kara ve aşınmış kütleleriyle şairlerin gönlünü çeken yapılar gibi bu masal da, yorumcular için, sözcük, olay ve tarihleri kılı kırk yararcasına inceleyenler için, çözülemez bir bilmece olurdu. Anlatan buna inanıyor; nitekim Flandre'ın tüm örümcek tutmuş kafaları da buna inanmışlar ve bu yüzden ne daha çok bilgili olmuş, ne de daha çok bilisiz kalmışlardır. Ancak tüm söylentileri uzlaştırmanın olanaksızlığı karşısında; biz yalnızca olayı, anlatılması mümkün olmayan romanesk yalınlığından arındırarak, fakat tarihin kabul etmediği pervasızlığı, dinin onaylamadığı ahlaksal amacı, düşlem gücünün sonucu olan olağanüstü düşlemciliği, bilge kişinin kabul edebildiği gizli anlamıyla anlatacağız. İyiyi kötüden, eğriyi doğrudan herkes kendisi ayırt etsin.

Yolcuları Cazdant Adası'ndan Ostende'da geçiren kayık köyden ayrılmak üzereydi. Mal sahibi mavnasını, yolcuların kayığa bindikleri küçük rıhtımın taşlarından birine bağlayan zinciri çözmeden önce, geç kalanları çağırmak için borusunu birkaç kez öttürdü. Çünkü bu son seferiydi. Neredeyse gece olacaktı. Batan güneşin zayıf ışığında Flandre kıyıları şöyle böyle seçiliyor, adada tarlaları çevreleyen kerpiç duvarlar boyunca kıyının yüksek sazları arasında, geç kalan yolcuların koşuştukları görülüyordu. Kayık dolmuştu.

Bir ses yükseldi.

- Ne bekliyorsunuz? Kalkalım.

O anda, rıhtımın birkaç adım ötesinde bir adam belirdi. Ayak sesini duymadığı bu adamı görünce, kaptan şaşırıldı. Bu yolcu, dönüş saatini beklemek için tarlaya uzan-

muş, boru sesiyle de uyanmış bir rençber gibi birdenbire topraktan çıkmışa benziyordu. Kimin nesiydi acaba? Hırsız mı, gümrük memuru yoksa polis mi? Adam, kayığın bağlı bulunduğu rıhtıma gelince, kıçta ayakta duran yedi kişi, yalnız kalmak, yabancıyı aralarına almamak için telaşla yerlerine oturdular. İnsanın birdenbire aklına gelen bir düşünce, zengin kişilerin içine doğuveren seçkinci düşüncelerden biriydi bu. Yolculardan dördü Flandre'nin en soylu tabakasındandı. Önce iki güzel tazıyla yolculuk eden süvari kılığında bir delikanlı vardı. Uzun saçlarının üzerine değerli taşlarla işlemeli bir kalpak oturtmuş, yaldızlı mahmuzlarını şakırdatıyor ve zaman zaman küstahça bıyık burarak diğer yolculara küçümser bakışlar atıyordu. Elinde bir şahin tutan kurumlu bir genç kız, yalnızca annesi ve herhalde akrabaları olan yüksek rütbeli bir papazla konuşuyordu. Bu yolcular, sanki kayıkta kendilerinden başka kimse yokmuş gibi gürültü ediyor, bağıra çağırarak konuşuyorlardı. Bununla birlikte yanlarında bir yolcu daha vardı. Geniş bir paltoya bürünmüş olan bu adam Bruges'ün ileri gelenlerinden, önemli bir kişilikti. Tepeden tırnağa silahlı olan uşağı yanına altın dolu iki torba koymuştu. Yanlarında da bir bilgin oturuyordu. Louvain Üniversitesi profesörlerinden olan bu adamın yanında da yazmanı vardı. Birbirlerini küçük gören bu kişileri, baştaki yolculardan kürek çekenlerin sıraları ayırıyordu.

Geç kalan yolcu kayığa basınca, önce arka yana şöyle bir baktı, yer olmadığını görünce, gidip başta oturanlardan yer istedi. Bunlar yoksul insanlardı. Böyle başı açık, koyu renk abadan şatafatsız bir potur ve ceket, kaba ketenden bir gömlek giymiş olan, elinde kalpak ve şapka bulunmayan, kemeri kesesiz ve kılıcsız bir adam görünce, hepsi onun sözünü geçiren ve kendine güvenen, saf özyapı ve

doğaları ülke ressamlarınca güzelce resmedildiği için zamanımıza kadar yaşamış olan yaşlı Flaman tiplerine benzeyen, babacan ve yumuşakbaşlı bir belediye başkanı olduğunu sandılar.

Bunun üzerine yoksul yolcular, yabancıyı, geride oturanların fısıltılı alaylarına yol açan saygı gösterileriyle karşıladılar. Zorluklar çekmiş yaşlı bir asker, sıradaki yerini yabancıya vererek kayığın küpeştesine oturdu ve geminin kaplamalarını birleştiren o balık kılçığı biçiminde uzun tahtalardan birine ayaklarını dayayarak dengesini sağladı. Ostende işçi sınıfından olduğu anlaşılan çocukla bir genç kadın, yeni gelene yetecek kadar yer vermek için çekildi. Fakat bu davranışta ne kul kölelik, ne de küçümseme vardı. Bu davranış, bir iyiliğin değerini, kardeşliğin hazlarını bilen yoksul insanların artam ve eksikliklerini o denli saflıkla anlatan, ruhlarındaki içtenlik ve doğallığı gösteren teşekkür belirtilerinden biriydi.

Buna karşılık yabancı kendisine yer verenlere soylu bir davranışla teşekkür ettikten sonra genç anneyle yaşlı askerin arasına oturdu. Arkasında da bir köylüyle on yaşındaki oğlu oturuyorlardı. Kayığın baş üstünde, üstü başı perişan, suratı buruş buruş olmuş yaşlı ve yoksul bir kadın, hemen hemen boş denebilecek heybesiyle, bir yıkım ve kaygısızlık yontusu gibi büyük bir halat yığınının ortasına büzülmüş oturuyordu. Onu zengin ve güzel zamanlarında tanımış olan kürekçilerden yaşlı bir denizci, bu yaşlı kadını o canım halk deyiimiyle, “Tanrı rızası için” kayığa almıştı.

Yaşlı kadın kürekçiye:

- Çok teşekkür ederim, Thomas, demişti. Bu gece duamda senin için iki Pater ve iki Ave (1) okuyacağım.

(1) Meryem için çekilen 150 taneli tespihin iki duası.

Mal sahibi borusunu son bir kez öttürdü, sessiz duran kıyıya bir göz attı, zinciri kayığa alarak küpeşte boyundan dümene koştu, yekeyi tutarak ayakta durdu. Sonra, iyice denize açıldıkları zaman, gökyüzüne bakıp yüksek sesle kürekçilerine:

- Asılın, daha güçlü asılın dedi. Çabuk olalım, deniz olacak bu büyücü karı kötü kötü sırtıyor, hava patlayacak! Dümenin deviniminden suların kabardığını, yaralarımın sızlamasından da fırtınayı duyumsuyorum.

Denizci deyişiyle, kulakları dalgaların sesine alışık olanların anlayabilecekleri bir dille söylenen bu sözler küreklere telaşlı bir devinim aşıladı, ama, önceki kürek çekışten ancak bir atın tırıs gidişıyla dörtnal gidiş arasında ki fark kadar ayrılan, uyumlu bir devinim. Kışta oturan kibarlar, bu damarları şiş kolları, bu ateş gözlü yağız çehreleri, bu gerilmiş kasları, küçük bir ücret karşılığında kendilerini boğazdan geçirmek için birlikte çalışan bu türlü insan güçlerini izlemekten zevk duyuyor ve bu yoksulluğa acımak şöyle dursun, kürekçileri birbirlerine göstererek, ağır işin tasalı çehrelerine verdiği kaba anlamlar karşısında gülüşüyorlardı. Başta oturan asker, köylü ve yaşlı kadın, gemicileri, alın teriyle yaşadıkları için çalışmanın şiddetli acılarını ve hummalı yorgunluklarını bilen kimsele rin içten gelen bir sevecenliğiyle izlemekteydiler. Sonra, açık havada yaşamaya alışık olduklarından, hepsi, gökyüzünün görünümü karşısında kendilerini korkutan tehlikeyi anlamış, ciddi duruyorlardı. Genç anne, eski bir ilahi okuyarak yavrusunu kucağında sallıyordu.

Asker:

- Karaya varabilirsek eğer, dedi, Tanrı canımızı almak için inat etmiş derim.

Yaşlı kadın:

- Buyruk onundur, diye yanıtladı. Fakat, bizi yanına almayı buyurmuş galiba. Bakın şu ışıkları görüyor musunuz?

Ve, başıyla güneşin battığı yeri gösteriyordu. Orada, ateş renkli şeritlerin bıçak gibi kestiği kıızıla çalan koyu renkli bulutlardan neredeyse kudurmuş bir rüzgâr boşanacaktı. Denizden boğuk bir uğultu, derin bir uluma yükseliyordu. Ağzını açmadan hırlayan bir köpeğin uluması gibi...

Fakat ne de olsa Ostende uzak değildi.

O anda gök ve deniz öyle bir görünümdeydi ki, bunu ne şiirle, ne de resimle gerçekteki süresinden daha uzun yaşatmaya olanak yoktur. İnsanın yarattığı yapıtlar, güçlü çelişkiler ister. Bu yüzden, insan ruhu devinimde olduğu kadar durgunlukta ve fırtınada olduğu kadar da sessizlik içinde o derin heyecanını bulabildiği halde, sanatçılar herhalde büyük ve güzel şiiri sıradan rengiyle anlatabilmekten umutlarını kestikleri için, çoğunlukla doğanın en parlak olaylarını ararlar. Bir an geldi ki, ya bir ön duyunun etkisiyle veya gün batarken doğanın susup çanların konuştuğu dua saatlerinde hemen hepimizi saran o dinsel hüzne uyarak, kayıkta herkes sesini kesti, göğü ve denizi seyre daldı. Denizde beyaz ve hüzünlü, fakat çelik rengini andıran yanar döner bir ışıltı vardı. Gök baştan başa kurşun rengi olmuştu. Batıda ince uzun şeritler halinde kırmızı dalgalar görünüyordu, doğudaysa yaşlı bir yüzün buruşuklukları gibi kat kat bulutlar arasında ince bir fırçayla çizilmiş duygusunu veren kıvrılcımlı çizgiler vardı. Böylece, denizle gök, baştan başa, hep yarı renklerden oluşan, gün batımının uğursuz kızılığını belirten donuk bir fona dönüşmüştü. Doğanın bu görünümü insana müthiş bir duygu aşılıyordu. Eğer halk dilinin pervasız benzetmelerini yazı diline sıkıştırmak mümkün olsaydı, biz de burada askerin “hava bozguna uğradı” deyişiyle, köylünün “gök cellada benziyor” yanıtını yinelemekten çekinmezdik.

Batı yönünden birdenbire rüzgâr çıktı. Gözünü denizden ayırmayan mal sahibi, ufukta suların kabardığını görünce:

- Ho.. ho.. diye bağırdı.

Denizciler derhal durup küreklerini suyun yüzüne bıraktılar.

Thomas, soğuk bir tavırla:

- Kaptanın hakkı var, dedi.

Tam bu anda, kayık büyük bir dalganın tepesinde yükseldi, sonra yarılan denizin dibine giriyormuş gibi indi.

Bu olağanüstü devinim, okyanusun bu ani öfkesi karşısında kıçta oturanların yüzleri bembeyaz kesildi.

- Boğuluyoruz, diye müthiş çığlıklar koparmaya başladılar.

Mal sahibi sakın yanıtladı:

- Yok canım!... Hele durun bakalım.

Bu sırada, rüzgarın etkisiyle, tam kayığın üstündeki bulutlar parça parça oldu. Kurşuni kütleler korkunç bir hızla batıya ve doğuya yayılınca, rüzgarla açılan bir boşluktan kayığın üzerine akşam ışığı vurdu ve yüzler aydınlandı. Soylu ve zengin yolcular, gemiciler ve yoksullar, son gelen yolcuyu görünce bir an şaşkınlıkla donakaldılar. Yabancıнын altın sarısı saçları, dingin ve kaygısız alnı üzerinde ikiye ayrılıp bukleler halinde omuzlarına dökülüyor, kurşuni boşluk içinde sonsuz bir tatlılık anlatan yüzü Tanrı aşkıyla parlıyordu. O ölümü aşağılamıyordu. Ölmeyeceğinden emindi. Fakat kıçta oturan yolcular, amansız kuduruşuyla kendilerini korkutan fırtınayı bir an için unutup vererek, yine bencil duygularına ve kendi yaşamlarının alışkanlıklarına döndüler.

Doktor:

- Bu şaşkın belediye başkanı, dedi, hepimizi korkutan

tehlikenin farkında olmadığı için ne kadar da mutlu görünüyor! Orada bir köpek gibi oturmuş can çekişmeden ölecek.

Bilginin sözü ağzında kaldı, fırtına yine saldırıya geçti. Her yandan rüzgâr esmeye başladı. Bir topaç gibi dönen kayığın içine su girdi...

Genç anne insanın yüreğini parçalayan bir sesle:

- Ah, zavallı yavrum, zavallı yavrum, diye bağırıyordu. Kim kurtaracak çocuğumu?

Yabancı:

- Siz, diye yanıtladı.

Bu sesin yankıları genç kadının yüreğine kadar işleyerek orada bir umut uyandırdı. Kadın, fırtınanın ıslıklarına, yolcuların çığlıklarına karşın bu tatlı sözü işitmişti.

Kentsoylu, altın torbalarının üstüne diz çökmüş yalvarıyordu:

- Anvers'de bulunan kurtarıcı Meryem Ana, beni bu olaydan kurtarırsanız, size bin liralık mum ve bir altın yontu adıyorum.

Doktor:

- Meryem burada olmadığı gibi Anvers'de de değil! dedi.

Denizden yükselir gibi bir ses:

- Meryem göklerde, diye karşılık verdi.

- Kim söyledi bunu?

Uşak:

- Şeytan söyledi, diye haykırdı. Şeytan Anvers'teki Meryem Ana'yla alay ediyor.

Mal sahibi yolculara dönerek:

- Bırakın artık Meryem Ana'yı, dedi. Çamçaklara (2) yapışıp, kayığın suyunu boşaltın. Sonra gemicilere doğru: "Siz de hızlı çekin", diye ekledi. "Hava biraz ara verdi. Si-

(2) Çamçak: Kayıklardan su boşaltmak için kullanılan tahta kap. (Ç)

zi cehenneme götürmeyip de bu dünyada bırakan şeytanın başı için... Bırakın çabayı kendimizde bulalım... Bu dar kanal tehlikelidir, bilirsiniz. Otuz yıl var ki geçerim bu kanalı. Fırtınayla savaştığım ilk akşam bu mu sanki?”

Sonra dümen başında, ayakta durarak bir kayığa, bir denize, bir havaya bakmayı sürdürdü:

Thomas alçak sesle:

- Her şey vız gelir bizim patrona, dedi.

Kibirli genç kız yakışıklı gence:

- Tanrı razı olacak mı bizim bu yoksullarla birlikte ölmemize? diye sordu.

- Olur mu hiç, genç bayan... Dinleyin beni:

Kızı belinden tutup kendine doğru çekti ve kulağına eğilerek:

- Ben yüzme biliyorum, dedi. Kimseye söylemeyin. Sizi, güzel saçlarınızdan tutar, yavaş yavaş kıyıya kadar götürürüm. Fakat, yalnızca sizi kurtarabilirim.

Genç kız annesine baktı. Kadın diz çökmüş, papazdan günahlarının bağışlanmasını diliyordu. Fakat papaz onu dinlemiyordu bile. Delikanlı, güzel sevgilisinin gözlerinde annesine karşı zayıf bir acıma duygusu sezince, alçak sesle dedi ki:

- Tanrı'nın istemine boyun eğin. Eğer Tanrı, annenizi yanına almak istiyorsa, bu hiç kuşkusuz onun mutlu olması içindir... -ve daha alçak bir sesle: Elbet öbür dünyada... diye ekledi- ve bizim de bu dünyada mutlu olmamız için, diye düşündü.

Madam Rupelmonde, Gâvres'daki baronluk mülkünden başka yedi tımar sahibiydi. Genç kız, kilise kilise dolaşarak av arayan, gelinlik kız veya paralı kadın peşinde koşan bu dinsiz, genç ve yakışıklı serüvencinin ağzından yaşamının sesini, aşkının çıkarlarını dinledi. Papaz dalga-

ları kutsuyor ve artık yapılacak başka bir şey kalmadığından, onlara dinginleşmelerini buyuruyordu. Fakat bunu yaparken bile akli, nefis yemeklerle süslü bir sofranın başında kendisini bekleyen odalığındaydı. Kim bilir, belki şimdi metresi yıkanıyor, kokular sürünüyor, kadifelere bürünüyor yahut da elmaslarını, gerdanlıklarını takmıyordu. Böylece, çapkın papaz, kutsal kilisenin neler yapabileceğini düşünmek ve bu Hıristiyanlara, kendilerini Tanrı'ya ısmarlamalarını önererek, avutmak şöyle dursun, dua kitabının sözlerine düşüncesiz yaşamının acıma ve özlemleriyle aşk sözlerini karıştırıyordu.

Soluk yüzleri aydınlatan ışıık, türlü anlamlar yakalıyordu. Bu anda kayık, bir dalgayla havalara yükselip sonra bir uçuşuma yuvarlanır gibi indi. Güz rüzgârının oyuncacı olmuş kuru bir yaprak gibi bocaladı, teknesi çatırdayıp parçalanacak gibi oldu. O zaman korkunç çığlıklar yükseldi, ardından da tüyler ürpertici bir sessizlik bastırdı. Başta oturan yolcuların görünüşü, varlıklı ve saygın yolcularınkiyle garip bir çelişki oluşturunuyordu. Dalgaların çerden çöpten tekneyi her yutmak isteyişinde, genç anne yavrusunu göğsüne bastırıyordu. Fakat, yabancının sözleriyle yüreğine doğmuş olan umuda bağlıydı. He seferinde bakışlarını bu adama doğru çeviriyor ve ondan yeni bir inanç, yani bir annenin inancını alıyordu. Saf yürekli kadın, yaşamını bu adamın ağzından çıkan Tanrı sözüne, aşk sözüne bağlamış, verilen bu sözün yerine gelmesini bekliyor, tehlikeden de hemen hemen hiç korkmuyordu.

Kayığın küpeştesine çivilenmiş gibi oturan asker, gözlerini bu garip insandan ayırmıyor, edilgen ve alışkanlıkla geçen bir yaşam boyunca gücünden pek az şey yitirmiş olan zekâ ve istemini kullanarak, sert çizgili yağız yüzüne yabancının yüzündeki dinginlik ve korkusuzluk anlamının aynını

aşılamaya çalışıyordu. Asker, bu çok yürekli adam kadar kaygısız ve dingin görünmeyi o kadar çok istiyordu ki, sonunda, belki kendi de ayırımına varmadan, bu iç gücün gizi ilkesini tümüyle kavradı. Sonra, hayranlığı, içten gelen derin bir bağlılık, sınırsız bir sevgi; askerlerin, utkuların parlaklığı ve dehanın göz alıcı büyüü içinde ilerleyen komutanlarına tutkunluğuna benzer bir inanca dönüştü.

Yaşlı ve yoksul kadın, alçak sesle:

- Ben ne alçak bir günahkârım, diyordu. Gençliğimde tattığım zevklerin kefaretni ödeyecek kadar acı çektim mi sanki? Niçin ey alçak, niçin har vurup harman savurdun? Niçin kilise adamlarıyla Tanrı'nın malını, zorbalarla, vergi toplayıcılarla da yoksulların hakkını yedin? Çok büyük bir günah işlemişim... E Tanrım, bırak beni de, cehennem yaşamımı yıkımlarla dolu olan bu dünya yüzünde bitireyim.

Yahut da:

- Ey Meryem Ana, hakkın anası, bana acı diye haykırıyordu.

- Yüreğini ferah tut, analık. Tanrı bir tefeci değildir elbet. Bak ben, belki de haklı ya da haksız, iyi ya da kötü, bir alay adam öldürdüm, ama öldükten sonra dirilmekten korkmuyorum.

Yaşlı kadın:

- Ah çavuş efendi, dedi, şu kibar bayanlar, bir papazın, kutsal bir adamın yanında bulunmaktan mutludurlar, değil mi? Ah... Bana da bir papazın, "Günahlarınız bağışlanacaktır" dediğini duysam inanırdım.

Yabancı, yaşlı kadına doğru döndü: sevecen ve dostluk dolu bakışı karşısında titreyen kadına:

- İncancınız olsun, dedi, kurtulursunuz.

Yaşlı kadın:

- Tanrı gönlünüze göre versin, iyi yürekli efendim, diye yanıtladı. Eğer sözünüz doğru çıkarsa, sizin için ve kendim için yalınayak, Notre Dame de Lorette’i ziyaret etmeye gideceğim.

Doğanın devinmesini tıpkı hayvanlar gibi içgüdüyle izlemeye alışık olan baba oğul iki köylü, Tanrı’nın buyruğuna uyarak ve boyun eğerek, ses etmeden oturuyorlardı. Böylece, bir yanda servet, büyülenme, bilgi, zevk, günah; sanatın, düşüncenin, eğitimin, soylular dünyasının ve bu dünya yasalarının oluşturduğu bir insan topluluğu, ve yine o yanda dehşet, çılgılık, korkunç kuşkuların karşı koyduğu binlerce değişik duygu, yine yalnızca orada korkunun verdiği bunaltı. Sonra bütün bu canların üstünde güçlü bir adam, bir baş, yazgıya inanan bir kral, “Kutsal Mer-yem..” diye değil, “Çamçaklarım..” diye haykırarak kendi yazgısını kendi yaratan, fırtınaya meydan okuyup denizle boğaz boğaza savaşıyor gemi sahibi.

Teknenin öbür ucunda yoksullar... Fırtınaya gülümseyen yavrusunu bağrında sallayan bir anne; bir zamanlar şen ve mutluyken şimdi korkunç vicdan azaplarının elinde oyuncak olan bir fahişe; vücudu yaralarla delik deşik olmuş, bitmek tükenmek bilmeyen bağıllık ve yoksunluklara karşılık yaşamının kırılıp bozulmasından başka ödül görmemiş bir asker: Gözyaşıyla ıslanmış bir lokma ekmeği binbir güçlkle buluyor, fakat yine de her şeye gülüp dertsiz yaşıyor; ün ve onurunu bir bardak birada boğduğunda veya kendisini hayran hayran dinleyen çocuklara öykülerini anlattığında mutlu. Geleceğiyle ilgili kararı rahat bir gönülle Tanrıya bırakmış. Sonunda, sıkıntılarla yoğrulmuş iki insan, dünyanın yaşamak için gereksinim duyduğu emeği, işi simgeleyen iki köylü.

Tanrının bu saf kulları, düşünceye ve düşünce hazi-

nelerine karşı kayıtsızdılar ama, onları bir inanç uğruna yıkıp yıkabilirlerdi de; çünkü, hiçbir şeyi tartışmadıkları, hiçbir şeyi çözümlemiş olmadıkları için inançları da o derece sağlamdı. Bunlar, vicdanın temiz, duygunun güçlü kalmış olduğu saf kimselerdi. Acı, yıkım, aşk ve çalışma; istemlerini, yani bilginlerin insanda ruh adını verdikleri şeye benzeyen tek şeyi işlemiş, temizlemiş, yoğunlaştırmış, on kat artırmıştı.

Kayık, kaptanın olağanüstü becerisi sayesinde kıyıdan elli ayak açığa, neredeyse Ostende'ı görebilecek bir noktaya geldiği zaman, bir anafarla geriye doğru atıldı ve birdenbire devrildi. O zaman, nur yüzlü yabancı, çevresinde korku ve acı içinde çırpınan bu küçük topluluğa:

- İnancı tam olanlar kurtulacaklardır, beni izlesinler, diyerek kalktı; güçlü adımlarla dalgaların üzerinde yürümeye başladı. Genç anne de hemen çocuğunu alarak onun yanında denizin üstünde yürüdü. Asker derhal doğruldu ve o temiz diliyle:

- Cehheneme de gitsen, peşini bırakmam, bırakırsam eğer, bana adam demesinler, dedi.

Sonra hiçbir şaşkınlık belirtisi göstermeden o da denizin üstünde yürüdü.

Yaşlı ve günahkâr kadın, adamın peşine takıldı; o da denizin üstünde yürüdü.

Köylüler de:

- Mademki onlar suyun üstünde yürüyebiliyorlar, biz neden yürüyemeyeceğiz, dediler.

Kalktılar, koşarak deniz üstünde yürüyenele yetiştiler.

Thomas da onlar gibi yapmak istedi, ancak inancı sarıldığından birkaç kez denize düştü, kalktı; üç kez düşüp kalktıktan sonra o da denizin üstünde yürüdü.

Gözüpek kaptan kendini bir remora (3) gibi kayığın yan tahtalarından birine bağlamıştı. Cimri de imana geleerek doğruldu; ama altınlarını da birlikte götürmek istedi; altınlar kendisini denizin dibine çekti. Yabancı, yolculara denizin üstünde yürümeyi önerdiği zaman; bilgin, bu öneriyi yapan şarlatan ve onu dinleyen budalalarla alay ederek gülmeye başladı ve denize gömüldü. Genç kızı âşığı denizin dibine sürükledi. Papazla yaşlı bayan da belki günahlarından ötürü, ama daha çok inançsızlıktan, yapay yorumlara güvendiklerinden, sofuluktan yana ağır, buna karşılık acıma duygusu ve gerçek dinden yana hafif oldukları için denizin dibini boyladılar.

Köpüklü dalgaların üstünde sert ve sağlam adımlarla ilerleyen inanmışlar kafilesi çevresinde fırtınanın korkunç çığlıklarını duyuyordu. Kafilenin yolu üzerine dikilen dev dalgalar parçalanıyordu. Yenilmez bir güç okyanusu ikiye bölmüş gibiydi. İnananlar, uzakta, sisler arasındaki kıyıda bir balıkçı kulübesinin penceresinde titreyen zayıf bir ışık görüyorlardı. Ve bu ışığa doğru cesaretle ilerlerken, her biri, denizin ulumaları arasında yanındakinin kendisine: “Cesaret...” diye haykırdığını duyar gibi oluyordu. Ancak herkes gözünü dikkatle tehlikeye dikmişti, kimse bir sözcük söylemiyordu; böylece kıyıya vardılar. Balıkçının kulübesine girip oturdukları zaman, nur yüzlü kılavuzlarını aradırlarsa da bulamadılar. O, bir kayanın tepesine oturmuştu. Denizcilerin, ölümle pençeleşirken gösterdikleri o yaman güçle tahtasına sarılmış olan kaptanı da fırtına getirip kayanın dibine attı. “İnsan” kayalardan inerek, kazadan yaralı ve güçsüz kurtulan adamı düşmüş olduğu yerden kaldırdı, kutsal elini kaptanın başına koyarak:

(3) Remora: bazı gemilere, hızlarını azaltmak amacıyla bağlanan ağır-
lık.(Ç)

-Bu kez zararı yok, dedi, ama bir daha yapmayın, çünkü bu çok kötü bir örnek olur.

Sonra denizciyi omuzlayarak balıkçı kulübesine kadar götürdü. Bu alçakgönüllü sığınağı açmaları için onun yerine kapıya vurdu ve ortadan kayboldu.

O yere sonradan gemiciler için bir Merci (4) manastırı kurdular ve İsa'nın olduğu ileri sürülen ayak izleri uzun zaman orada, kumun üzerinde kaldı. 1793'te Fransızlar Belçika'ya girdikleri zaman, keşişler bu değerli anıyı, İsa'nın dünyayı son ziyaretinin kanıtını, alıp götürdüler.

1830 devriminden bir süre sonra oradaydım. Yaşamaktan bıkmıştım, fakat bana umutsuzluğumun nedenini sormuş olsaydınız bunu anlatmak benim için hemen hemen olanaksız olurdu. Ruhum o derece yumuşamış, o derece kendini salıvermişti. Zekâm, bir batı rüzgârının hafif esintileriyle gevşeyip rahatlıyordu. Gökten üzünçlü bir soğuk çevreye yayılıyor ve başımın üzerinden geçip giden kara bulutlar doğaya uğursuz bir anlam veriyordu. Denizin sonsuzluğu, yani her şey bana:

“Ha bugün ölmüşsün, ha yarın, der gibiydi, nasıl olsa bir gün ölecek değil misin? Öyleyse...”

Böylece, şüpheli bir geleceği ve kırılmış umutlarımı düşünerek dolaşıyordum.

Bu üzüntülü düşüncelerin etkisiyle, denizden yükselen sisler arasında kurşuni kuleleri o an için bana birer hayalet gibi görünen manastırın kilisesine ayrımında olmadan giriverdim. Yaprak işlemeli başlıkları üzerinde ince kemerler taşıyan sütunların bir araya gelmesinden oluşan bu bir tür ormanı, bu hoş labirenti seyretmek bana heyecan vermedi. Kendi üzerlerinde dönen kapıların açtığı bir yol gibi

(4) Merci; minnet, şükür, teşekkür anlamına gelir.

önümde uzayıp giden yan neflerden (5) kayıtsızca ilerledim. Kubbelerin tepesindeki işlemeli göbekler ve zarif kemerlerin açılarını tertemiz resmeden ince kabartmalar, bir güz gününün belli belirsiz ışığı altında şöyle böyle seçiliyordu. Orglar susmuştu. Yalnızca, ayak sesimle, karanlık dua bölmelerinde saklı kalmış ağır ve derin yankılar uyanıyordu. Choeurün (6) yanında kubbeyi tutan dört büyük sütundan birinin dibine oturdum. Oradan, tapınağın tamamını görebiliyor ve hiçbir şey düşünmeden seyrediyordum.

Sütunların oluşturduğu görkemli görüntüyü, büyük kapının ve yan kapıların üzerine mucize türünden yapışmış, demet demet sarkan iri gülleri, asma galerilerde ince uzun sütunlarla birbirinden ayrılmış ve kavis, yonca yaprağı, çiçek biçiminde taştan güzel oymalarla çerçeveli camları, yalnızca gözlerimin mekanik etkisiyle seyrediyordum. Choeurün sonunda, usta ellerin işlediği değerli taşlardan yapılmış gibi parıldayan cam bir kubbe vardı. Bu bir solup bir renklenen kubbece karşı sağlı sollu uzanan iki derin nefin loşluğunda yüzlerce kurşuni sütunun belirsiz gövdesi hayal meyal görünüyordu. Garip bir ışık altında sarmaş dolaş olan tüm bu görkemli kemerlere, arabesklere, su taşı işlemelerine, helezonlara baka baka duyularım bulanık bir durum aldı. Kendimi düşle gerçek arasında buldum. Işığın görme duyuma kurduğu tuzağa düşmüş; bu renk ve biçim kalabalığı karşısında sersemlemiş gibiydim. Bir ara, bütün bu işlemeli taşlar o derece belli belirsiz bir biçimde buğulandı ki, onları ancak güneş ışınlarının bir oda içinde çizdiği ışıklı şeritlerde uçuşan tozlara benzer bir altın buharı ardında gör-

(5) Nef: Kiliselerde kapıdan girilince koro bölümüne ve büyük mihraba kadar olan yer. Tapınanlar buraya yerleştirilmiş olan sıralara otururlar. Büyük kiliselerde orta ve yan nefler bulunur. (Ç)

(6) Choeur : Autel'in (Mihrab) önü. Burada yalnızca ayin yapan kimseler oturur ve bulunur.

meye başladım. Tüm biçim ve çizgileri birbirinden ayır-
dilmez duruma getiren bu dumanlı hava içinde gül işleme-
ler birdenbire ışıklamp yandı. Kemerlerin kavuşma nokta-
ları, açılardaki kabartmalar, en küçük ve en önemsiz çizgi
bile gümüş gibi parladı. Güneşin kızılaştırdığı camların
zengin renklerinde bir pırıltı oluştu. Sütunlar sarsıldı, baş-
lıklar hafifçe gidip geldi. Sanki hafif bir deprem tüm yapı-
yı sarstı. Saçak kabartmaları, yavaş yavaş, neredeyse dikkat-
lice kımıldıyorlardı. Büyük sütunların çoğu, bir balonun so-
nunda tatlılıkla kadrilin son bölümünü oynayan soylu ve
zengin bir kadının dansedişi gibi ağırbaşlı salınmalarla gi-
dip geliyordu. Bazı ince uzun sütunlar da, başlarında yonca
işlemeli başlıklarıyla, gülüp oynamaya koyuldular. Sivri ke-
merler, sırmalı giysilerine hanedan armaları işlenmiş orta-
çağ hanımlarını andıran dar ve yüksek pencerelere doğru yü-
rüdüler. Bu külahlı kemerlerin zarif pencerelerle dansedişi
bir turnuvadaki çekişmeleri andırıyordu. Az sonra kilisede
taşlar yerinden oynamaksızın titredi. Orglar dile geldi; ve ben
melek seslerinin karıştığı tanrısal bir ezgi duydum. Asih bu-
lundukları kocaman iki kulenin dört köşe tabanı üzerinde gi-
dip gelmekte oldukları, seslerinden anlaşılan çanların ağır-
dan eşlik ettiği eşsiz bir müzik! Bu garip cümbüş bana dün-
yanın en doğal şeyi gibi göründü ve X. Charles'ı yere seril-
miş gördükten sonra şaşıramaz oldum. Ben de, salıncaktay-
mışım gibi, hafif hafif sallanıyordum. Bu durumsa bana ta-
nımlayamayacağım sinirli bir mutluluk veriyordu. Bununla
birlikte, tüm bu ılık bayram havası içinde katedralin choeu-
rü sanki üzerine kış bastırmış gibi soğuk duruyordu. Beyaz-
lar giyinmiş birçok kadın gördüm, ama susuyor, kımıldamı-
yorlardı. Buhurdanlardan yükselen hoş bir koku ruhuma ka-
dar işleyerek beni kendimden geçirdi. Mumlar alevlendi.
Dua kitaplarının konuştuğu rahle bile sarhoş bir meddah ka-

dar neşeli, bir bando feleği (7) gibi sıçramaya başladı. Katedralin, kendi çevresinde, her şeyin yerli yerinde durduğu izlenimini uyandıracak kadar hızla döndüğünü anladım. Mihrabın üzerine tutturulmuş olan görkemli İsa yontusu, yüzüme iyilik dileyen ama alaycı bir edayla gülümsüyordu; o kadar ki, içime bir korku girdi. Başımı ondan çevirerek, uzaklarda, sütunların arasına sızıp onlara anlatılmaz bir incelik veren mavimsi buharı seyre koyuldum.

Sonunda, saçak kabartmalarındaki güzel kadın yüzleri de kımıldadı. İri sütunlara desteklik eden çocuklar da kanat çırpıyorlar. Tanrısal bir gücün beni tutup yükseltmesiyle sonsuz bir sevince kapılarak, tatlı ve rahat bir biçimde kendimden geçtim. Bu şenliğin süresini uzatabilmek için yaşamımı verirdim sanıyorum; ama tam o sırada birdenbire cırtlak bir ses kulağımın dibinde:

- Uyan, peşimden gel, diye bağırdı.

Kuruyup küçülmüş bir kadın elimden tuttu ve bu dokunuş, sinirlerimi korkunç bir soğuklukla titretti. Yeşilimsi yüzünün buruş buruş olmuş soluk derisinin altında kemikleri görünüyordu. Bu kurumuş, ruhu uçmuş yaşlı kadının sırtında etekleri tozlar içinde sürünen kapkara bir giysi ve gerdanında ne olduğunu anlamak için dikkatle bakmaya cesaret edemediğim beyaz bir şey vardı. Göğes çevrilmiş kımıltısız gözlerinin yalnızca beyazı görünüyordu. Beni kilisenin içinde peşinden sürüklerken geçtiği yerlere entarisinden küller dökülüyor ve kemikleri bir iskelet gibi takırdıyordu. Biz ilerlerken, arkamda bir çan sesi duydum. Öyle acı, öyle sızılı bir sestir ki, kafamda bir armonikanın yankıları gibi çınladı.

Kadın bana:

(7) Felek: askeri bandolarda önde giden şefin salladığı püsküllü baston. (Ç)

- Acı çekmek gerek, diyordu, acı çekmek gerek!

Kiliseden çıkıp kentin en çamurlu sokaklarından geçtik. Sonra, kadın beni, karanlık bir eve soktu ve kırık bir çanın sesini andıran çatlak sesiyle:

- Beni koru...Beni koru... diye haykırarak sürükledi.

Dolambaçlı merdivenlerden çıktık. Karanlık bir kapıya vurdu. Engizisyon döneminden kalmışa benzeyen dilsiz bir adam gelip kapıyı açtı. Biraz sonra, delik deşik olmuş halılar ve perdelerle süslü, eski örtüler, solmuş ipek-liler, kırmızı bakırlarla dolu bir odaya girdik.

Kadın:

- İşte ölümsüz ve eşsiz hazineler, dedi.

O zaman, uzun bir meşalenin ve iki mumun ışığı altında iyice fark ettim ki bu kadın gömütten daha yeni çıkmıştı. Dehşet içinde titreyerek kaçmak istedim, ancak iskelet, kolunu uzattı ve beni demirden, dikenli bir çemberle sardı. O, bu devinimi yaparken, hemen yanımda milyonlarca sesin çılgılığı, ölümlerin... “Hurra...” diye bağırımları duyuldu.

O bana:

- Seni sonsuza kadar mutlu etmek istiyorum, diyordu, sen benim oğlumsun.

Külleri soğumuş bir ocağın önüne oturduk. Yaşlı kadın, elimi öyle güçlü sıktı ki, yerimden kıpırdayamadım. Dikkatle yüzüne baktım ve ortasına çömelip oturduğu eski püskü eşyayı inceleyerek bu kadının yaşamını kestirmeye çalıştım. Fakat, böyle bir öykü, bir serüven var mıydı? Bunu anlamak olanaksızdı. Onun zamanında, masum ve temiz yüzlü gerçek bir Yunan yontusu gibi, sadeliğin her türlü inceliğine sahip genç ve güzel bir kadın olduğunu anlıyordum.

- Bildim, bildim, şimdi tanıdım seni, dedim. Zavallı, niçin vücudunu erkeklere sattın? Biliyorum: Aşk ve tutku çağında, zengin olunca, temiz ve masum gençliğini, yüce

bağlılığını, lekesiz ahlakını, inançlarını unuttun ve ilk, ilkel güç ve erkenden, tümüyle tinsel olan üstünlüğünden vazgeçerek etin güç ve çekiciliğine koştun. Yün giysini atıp, yosundan döşeğini, tanrısal ışıklarla aydınlanan mağaranı bırakarak elmaslar içinde, lüks ve eğlence içinde parıldadın. Zevkten zevke koşan gözde bir fahişe gibi küstah ve gururluydun. Her şeyi istiyor, her şeyi elde ediyor, yolunun üzerindeki her şeyi devirip geçiyordun. Gücünden ve etkisinden şaşkına dönmüş bir kraliçe kadar acımasızdın. Bir içki ve zevk âleminden çıkan sanat gibi sen de zaman zaman tam anlamıyla budalalaşır, sonra birdenbire zeki bir varlık olurdun; anımsamıyor musun? Şairdin, ressamdın, güzel şarkı söylemesini bilir, neşeli toplulukları severdin, ama kim bilir belki de sanatı, salt bir özentî yüzünden ve yalnızca görkemli süslemeler içinde uyuyabilmek için korurdun! Namuslu ve alçak gönüllü olman gerekirken, bazı günler her şeyi ayaklarına kapandıracak kadar utanmaz ve şımarık olmadın mı? Sonra, terliğini hükümdarların başına fırlatmadın mı? O hükümdarlar ki, bu dünyada, güç, para ve beceri anlamında ne varsa hepsine sahiptiler. Sen, erkeği aşağılıyor ve insan akılsızlığının nelerere dek varacağını anlamanın zevki için bazen âşıklarına dört ayak yürümelerini buyuruyor, onlardan mallarını, hazinelerini, hatta değerleri varsa karılarını bile istiyordun. Hiç nedensiz milyonlarca insanı parçalayıp kum bulutları gibi batıdan doğuya savurdun. Düşünce dünyasının yüksekliklerinden inip kralların yanına oturdun. Ey kadın, sen erkekleri avutacak yerde, onlara acı ve sıkıntı verdin. Elde edeceğinden emin olduğun için kan istiyordun. Oysa bir parça unla yetinebilir, nasıl büyütölmüşsen yine öyle, pideni yer ve şarabına su katabilirdin. Her şeyde özgün görünmek için, gün geldi, bitkin âşıklarına yemek yemeyi ya-

sakladın, onlar da yemediler. Neden bu garip tutkularını, olanaksız olan şeyleri isteyecek kadar ileri götürdün. Neden, âşıklarınca şımartılmış bir fahişe gibi birtakım budalalıklara kapıldın da, yanlışlarını açıklamaya veya bunları haklı göstermeye yeltenenleri yanlış yoldan kurtarmadın?

Sonunda son istediklerini de yaptın. Kırk yaşındaki bir kadının aşkı kadar dev bir kükremeye tüm dünyayı kollarının arasına alıp son bir kez sıkmak istedin. Ama o zamana dek senin olan evren senden kaçtı. Sonra, ayaklarının dibine, gençlerin ardından, yaşlılar ve güçsüzler geldi; bunlar da seni korkunç ve çirkin bir duruma soktular.

Bununla birlikte, gözleri kartal gözü kadar iyi gören bazı erkekler, bakışlarıyla sana şöyle diyorlardı: “Şansız, onursuz öleceksin, çünkü hainlik ettin, çünkü genç kızlık sözlerini tutmadın. Çünkü geçtiğin yerlere, alnı açık ve huzurla parlayan bir melek gibi, ışık ve mutluluk serpecek yerde, sirklere ve eğlenceye düşkün, güç ve çekiciliğini kötüye kullanan bir fahişe oldun. Yeniden genç kızlık çağına dönemezsin, şimdi sana bir efendi gerek. Vaktin geliyor. Ölümü şimdiden duyumsuyorsun. Kalıtçıların seni zengin sanıyorlar. Onlar seni öldürecekler, ama ellerine hiçbir şey geçmeyecek. Hiç olmazsa şu modası geçmiş paçavralarını at da eski durumuna dönmeye çalış. Ama iş işten geçti artık, sen kendini öldürdün.

Sözlerimi bitirince:

- Bu değil mi senin öykün? dedim. Ey yaşlı, köhne, dişsiz ve ateşsiz kadın, bu değil mi senin öykün? Madem ki artık unutulmuşsun. Madem ki kimse sana bakmaz olmuş, neden yaşıyorsun? Kimsenin beğenmediği şu süslü püslü entari ne işine yarıyor? Servetin nerede? Neden onu sağa sola saçtın? Hazinelemin nerede? İyi ve güzel ne yaptın? Ne işledin?

Bu soru karşısında, kocakarı kemikleri üzerinde doğruldu. sırtından paçavralarını attı, büyüdü, parladı, gülümseyerek siyah kozasından sıyrıldı. Sonra bu Hintli yaratık, yeni doğmuş bir kelebek gibi, kılıfından çıkıp yünden bir giysiyle taptaze ve bembeyaz göründü. Altın sarısı saçları omuzları üzerinde dalgalanıyor, gözleri parlıyordu. Bütün vücudunu parlak bir bulut sarmıştı; başının üstünde de ışıktan bir halka dalgalanıyordu.

Ateşten, uzun bir kılıcı sallayarak uzakları gösterdi:

- Gör ve inan, dedi.

O an, uzaklarda biraz önceki katedrale benzeyen binlerce katedral gördüm. Fakat bunlar, tablolar ve fresklerle süslüydü. Güzel ezgiler duydum. Sayısız insan, yuvaları içinde kaynaşan karıncalar gibi, bu yapıların çevresinde dolaşıyordu. Kimisi kitapları kurtarmaya, el yazılarını kopya etmeye çalışıyor, kimisi de düşkünlere hizmet ediyordu, fakat hepsi okuyup öğreniyordu. Bu büyük kalabalığın ortasında yine onlar tarafından dikilmiş dev gövdeli yontular yükseliyordu. Güneş kadar güçlü bir kandilin saçtığı garip bir ışık altında, bu yontuların ayağına şu sözcüklerin kazılmış olduğunu gördüm:

BİLİM. TARİH. YAZIN.

Sonra ışık söndü ve ben yine kendimi genç kızın karşısında buldum. O da, yavaş yavaş o soğuk kılıfına, kefine büründü, yaşlı kadın durumunu aldı. Akrabam olduğunu bildiğim o adam, mangalının küllerini canlandırabilsin diye yaşlı kadına biraz kömür tozu getirdi, çünkü hava sertti. Sonra, zamanında saraylarında binlerce mum yakılan o kadına, gece dualarını okuyabilmesi için bir küçük kandil yaktı.

Yaşlı kadın:

- Artık inanan kalmadı... dedi.

Bütün güçlerin en güzelini, en büyüğünü, en gerçeğini, en erdemlisini işte böyle böyle bir durumda gördüm.

- Uyanın Mösyö, dedi, kapılar kapanacak.

Dönünce, kutsal su dağıtan adamın uğursuz yüzüyle karşılaştım. Kolumdan tutmuş sarsıyordu. Katedral, palto-suna bürünmüş bir insan gibi karanlıklara gömülmüştü.

Kendi kendime:

- İnanmak yaşamaktır, dedim. Koskoca bir krallığın cenaze alayını geçerken gördüm. Kiliseyi korumak gerek.

DİNSİZİN AYINI
(La sagesse de l'athée)

Bu öykü, dostu de Balzac tarafından Auguste Borget'ye sunulmuştur.

Henüz genç bir hekimken, bilime güzel bir fizyoloji kuramı kazandırarak, bütün Avrupa hekimlerinin saygıyla andıkları bilim ve fen merkezi Ecole de Paris'in ünlü kişileri arasına karışan doktor Bianchon, tıbbı katılmadan önce uzun zaman cerrahlık yapmıştı. Onun bu yolda ilk çalışmalarını bilim dünyasından bir kuyruklu yıldız gibi gelip geçen büyük Fransız cerrahlarından Desplein yönetmişti. Rakiplerinin söylediklerine bakılırsa, Desplein, başkasına öğretilmesi anlatılması olanaksız bir yöntemi birlikte mezara götürmüştü. O da bütün dahiler gibi kalıtcı bırakmadan ölmüştü. Varını yoğunu kafasında taşımış ve birlikte alıp götürmüştü.

Cerrahların ünü de oyuncularinkine benzer. Kendileri var oldukça ünleri de vardır ve ortadan kayboldukları zaman da sanatlarının değerini bilmek olanaksızlaşır. Oyuncularla cerrahlar, büyük şarkıcılar gibi, çalışma biçimleriyle müziğin gücünü kat kat artıran virtüözler gibi hep o anın kahramanıdırlar. Desplein'in yaşamı da, işte bu gibi geçici dehaların yazgıları arasındaki benzerliğin bir kanıtıdır. Daha dün ünlüyken bugün unutulmaya yüz tutmuş olan adı, uzman olduğu alanda, bu alanın sınırlarını aşamadan kalacaktır. Zaten bir bilginin adının bilim dünyasından

çıkıp insanlığın genel tarihine geçebilmesi için çok özel koşullar gerekli değil midir? Desplein'de bir insanın, falanca yüzyılın örneği veya büyük kişiliği olarak gösterilmesini sağlayan o geniş bilgi, bilginin evrenselliği var mıydı? Onda yalnızca tanrısal bir sezgi yeteneği vardı. Ya sonradan edinilmiş ya da doğuştan var olan bir içgüdüyle hastaya ve hastalığa işler ve bu yolla kişiye özel tanıları topluca gözden geçirir, hava koşullarını, kişilik özelliklerini de hesaba katarak, ameliyatın yapılması gereken zamanı açık olarak saat ve dakikasıyla saptamak olanağını bulurdu. Doğayla böyle el ele yürüyebilmek için acaba havada bulunan veya insanın topraktan alıp işleyerek özel bir nesneye dönüştürdüğü basit maddelerle canlı varlıklar arasında durmadan gidip gelen karışma ve kavuşmayı mı incelemişti? Yoksa, Cuvier'nin dehasını borçlu olduğu çıkarsama ve karşılaştırma yöntemlerinin gücünden mi yararlanıyordu? Her ne olursa olsun, bu adam insan vücudunun sırdaşı olmuştu. Durumu inceleyerek onun geçmişini ve geleceğini kavriyordu. O da Hippokrates, Galien, Aristoteles'in yaptığı gibi bütün bilimleri kişiliğinde mi toplamıştı? Bütün bir okulu peşine takıp yeni ufuklara doğru mu götürmüştü? Hayır. İnsan kimyasının bu yorulmaz tanıklığında, eski büyücülüğün, yani birbirine karışmakta olan ilkeleri, yaşamın nedenlerini, yaşamdan önceki yaşamı, var olmadan önceki hazırlıklarına göre bu yaşamın ne olabileceğini anlamak gücü yoktu demek olanaksız ise de, üzüntüyle kabullenmek gereklidir ki onda her şey kişiliğine özel bir nitelik taşırdı. Bencilliği yüzünden kendi içine kapanıp kalmıştı. Bugünse bencilliği ününü öldürüyor. Nitekim, mezarı üstünde, dehanın kendi zararına araştırdığı gizemi geleceğe haykırarak bir yontu yükselmiyor. Ama, Desplein'in dehasının inançlarıyla dayanışmalı, bu yüzden de geçici olması olasıdır. Onun gö-

zünde, dünyayı saran hava doğurucu bir kılıftı. O, dünyayı kabuğu içinde bir yumurta gibi görüyor ve yumurtanın mı tavuktan, tavuğun mu yumurtadan çıktığını bilemediği için, ne horozu kabul ediyordu, ne de yumurtayı. İnsandan önceki hayvana inanmadığı gibi ondan sonraki ruha da inanmıyordu. Desplein kuşku duymuyor, kesin karar veriyordu. Onun saf ve içten olan dinsizliği, birçok bilginlerin dinsizliğine benzerdi. Bunlar, dünyanın en iyi insanları oldukları halde, o derece inandırılmaz ve eğitilemez dinsizlerdir ki, yeryüzünde böylesine dinsiz insan olabileceğine, dini bütün olan kimseler asla inanmazlar.

Genç yaşından beri, yetkin varlık denen insanı doğmadan önce, doğduktan ve öldükten sonra kesip biçmeye alışmış, onun bütün organlarında araştırmalar yapmış olduğu halde, din kuramları için o kadar gerekli olan o tek ruhu bulamamış bir insanda bu izlenim, başka türlü olamazdı. İnsanda bir akıl merkezi, bir sinir merkezi ve bir de solunum ve dolaşım merkezinin bulunduğunu kabul etmekle birlikte bunlardan ilk ikisinin birbirlerinin görevlerini eksiksiz yerine getirdiklerini gören Desplein, yaşamının son günlerinde, işitmek için duyuma, görmek için de görmeye kesin gerek olmadığı ve güneş pleksüsünün, hiç farkına varılmaksızın, bunların yerini tuttuğu izlenimine varmıştı. İnsanda iki ruh bulan Desplein, Tanrı hakkında henüz kesin bir yargıya varmamakla birlikte, bu olayla dinsizliğini güçlendirmiştir.

Söylediklerine bakılırsa, bu adam da ne yazık ki birçok yüksek deha gibi son soluğunda tövbe etmeden ve Tanrıdan bağışlanmayı dilemeden ölmüş; Tanrı günahlarını bağışlasın!

Bu büyük adamın yaşamında, onun ün ve onurunu düşürmeye çalışan kıskanç rakiplerinin küçüklük dedikleri bazı yanlar vardı ki bunlara yanıltıcı çelişkiler demek da-

ha doğru olur. Yüksek zekâlı insanların nasıl bir azim ve kararlar davrandıklarından asla haberi olmayan birtakım hırslı ve ahlak kimseler, bazı yüzeysel ayrılıkları derhal silah gibi kullanarak bu üstün zekâlara karşı hazırladıkları suçlamaya göre onlar hakkında anında yargıya varırlar. Hastalıkla sonuç arasındaki bağlar kanıtlanmak yoluyla sonradan dahinin saldırıya uğrayan başarıları değerlendirilse bile önceki suçlamalardan bazı kırıntıların kalmasına engel olunamaz. Nitekim çağımızda, kartalının kanatlarını İngiltere'nin üzerine açtığı için çağdaşlarımız, Napoleon'u suçlamış ve yargılamışlardır. 1804'teki olayları (8) ve Boulogne'deki altı düz gemilerin varlığını açıklayabilmek için 1822'yi beklemek gerekti.

Desplein'in bilimine, şan ve onuruna saldırmak olanaksız olduğu için, rakipleri onun acayip huylarına, özyapısına saldırırlardı. Halbuki o yalnızca İngilizlerin excentricity (9) diye tanımladıkları bir kişiliğe sahipti. Bazen tragedya yazarı Crebillon (10) kadar güzel giyinir, sonra birdenbire giyim kuşamında garip bir kayıtsızlık gösterirdi. Bazen arabayla, bazen de yaya gezerdi. Zaman zaman sert veya uyumlu görünüşte hırslı ve cimri, fakat sürgündeki ustalarına tüm servetini önermeye de gücü olan ve bunu birkaç gün süreyle kabul ettiler diye onur duyan bu adam hakkında verilen çelişkili yargılar hiç kimse için verilmemiştir. Hekimlerin açgözlülükle istememeleri gereken bir ödülü elde etmek için avluya cebinden bir dua kitabı düşürmeyi bile göze alabilecek kişilikte olmakla birlikte,

(8) Napoleon'un İngiltere'yi işgale hazırlandığı tarih.(Ç)

(9) Excentricity. Metinde İngilizcedir. Garip huyluluk, delişmenlik. ç.

(10) Crebillon 1674-1762 tarihlerinde yaşamış ve birçok tragedya yazmıştır. 1714'te yazmış olduğu Xerxes en güzel yapıtı sayılır. Serbest ve dağınık bir yaşam sürmüş, garip huyları, kayıtsızlığı ve savurganlığıyla tanınmış bir sanatçısıdır. (Ç.)

emin olun ki içinden her şeyle alay ederdi. Evire çevire inceledikten, yaşamda en üstün ve en sıradan davranışların ortasında gerçek anlamlarını yakaladıktan sonra insanlardan tam anlamıyla nefret ederdi.

Büyük bir adamda artamlar genellikle birbirlerine bağlıdır. Bu dev insanlardan birinde beceri zekâdan üstün olabilir, ama yine onun zekâsı, sadece “zeki adam” denen kimselerinkinden çok daha geniştir. Her deha, bir ahlak görüşünü benimser. Bu görüş, şu veya bu uzmanlık alanıyla örtüşebilir. Fakat çiçeği görenin, onu yetiştiren güneşi de görmesi gerek. Örneğin, bir ameliyat sonucunda canını kurtardığı bir diplomatın, kendine gelirken “İmparator nasıl?” diye sormasına karşılık: “Tamam... Saray dalkavuğu kendine geldi. Çok geçmeden insan da gelir” diyen kimse için yalnızca cerrah veya hekim değil, aynı zamanda olağanüstü zeki bir adam demek gerekir. Örneğin, insanlığın durumunu sabırla ve sürekli biçimde gözleyen ve izleyen bir kimse, Desplein’in taşkın savlarını haklı bulacak ve onun gibi bir insandan ne kadar büyük bir cerrah yetişmişse o kadar büyük bir devlet adamı da yetişebileceğine, bizzat Desplein’in de inandığı gibi, inanacaktır.

Desplein’in yaşamında, çağdaşlarının gözüne çarpan birçok bilmecedan biz, en fazla meraka değer olanını seçtik. Çünkü bu bilmece, öykünün sonunda çözülecek ve Desplein hakkında ileri sürülmüş olan bazı budalaca suçlamaların öcünü alacaktır.

Hastanesinde çalıştırdıklarının içinde Desplein’in en çok bağlanmış olduğu öğrencilerden biri Horace Bianchon’dur. Hotel Dieu’de asistan olmadan önce Horace Bianchon, Quartier-Latin’de, Maison Vauquer adlı sefil bir pansiyonda kalan bir tıp öğrencisiydi. Bu zavallı delikanlı, kaldığı pansiyonda ezici bir yoksulluğun, büyük yeteneklerin,

her türlü sarsıntıyı kırılmadan karşılayan pırlantalar gibi temiz ve kirletilemez bir durumda içinden kurtulup çıktıkları bu bir tür kızgın potanın tüm acılarını duyumsuyordu.

Büyük yetenekler, şahlanmış tutkularının zorlu ateşinde yana yana hiç bozulmayan bir dürüstlük kazanır ve avutulan isteklerini bastırıp engelledikleri düzenli bir çalışmayla dehayı bekleyen savaşırlara alışırlar.

Horace, namus ve onur konularında duraksamak elinden gelmeyen, fazla söze gerek görmeden olayı ele alan, dostları için paltosunu rehine koymaya ve yine onlara zamanını ve uykusunu vermeye hazır, dürüst bir delikanlıydı. Sonuç olarak Horace, verdiklerine karşı ne alacaklarını düşünmeyen ve sırası gelince verdiklerinden fazlasını alacağına güvenen dostlardandı. Arkadaşlarının çoğu ona karşı, gösterişsiz bir erdemin yol açtığı derin bir saygı beslerlerdi. Birçokları da onun eleştirisinden korkardı. Fakat Horace, iyi özelliklerini bilgiçliğe kaçmadan gösterirdi. Ne ahlak konusunda darkafalıydı, ne de ders anlatır gibi uzun uzadıya öğütlere girişirdi. Bir öneride bulunurken ileri geri konuşur, fakat bu, kimseye ağır gelmezdi. Ve fırsat düştükçe hovardalıktan da asla geri kalmazdı. İyi bir arkadaşı, bilgiçliği, atıp tutması yoktu; babacan ve içtendi, fakat bir gemici gibi değil; çünkü bugün artık gemiciler birer hilebaz diplomattır. O, yaşamında saklayacak hiçbir şeyi olmayan iyi yürekli bir delikanlı gibi neşeli düşüncelerle alnı açık yaşardı. Tüm bunları kısaca özetlemek için şunu söyleyelim: Bugünkü alacaklılar mitolojideki “furie”lerin (11) gerçek örnekleri olarak kabul edildiklerine göre, Horace nice

(11) “Furie”ler: Yunan mitolojisinde vicdan azabı ve tanrısal öcün simgesi olan cehennem ruhları.(Ç)

“Oreste”lerin “Pylade”ı (12) olmuştı. Yürekliğin belki de en önemli öğelerinden biri olan neşeyle yoksulluğuna katlanıyor ve hiçbir şeyi olmayan bütün insanlar gibi çok az borca giriyordu. Bir deve gibi yetingen, bir geyik kadar da çevikti, ama düşünce ve davranışlarında tutarlıydı.

Doktor Horace Bianchon’u dostlarının gözünde iki kat değerlendiren eksiklikleriyle artamları, ünlü cerrah Desplein tarafından anlaşılıp onaylandığı gün, Bianchon için mutlu bir yaşam başladı. Bir klinik şefi, genç bir adamı yanına alınca, o delikanlı deyim yerindeyse dört ayak üzerine düşmüş demektir. Desplein, öğrencisini kendisine yardım etsin diye zengin evlerine götürmeyi savsaklamıyordu; bu yolla hemen her zaman genç doktorun kesesine birkaç kuruş giriyor ve taşralı delikanlının gözünde Paris yaşamının gizemi yavaş yavaş çözülüyordu. Ünlü cerrah, öğrencisini konsültasyonlarda muayene odasında bulundurur ve çalıştırırdı. Kimi zaman da onu, kaplıcalara giden zengin bir hastanın yanına katardı. Sözün kısası, ilerisi için öğrencisine müşteri hazırlıyordu. Bundan şu sonuç çıktı ki, bir süre sonra cerrahi âleminin güçlü hükümdarı kendisine sınırsız bir bağlılıkla hizmet eden bir çırak kazandı. Biri bilimin, onur ve saygınlığın doruğunda, görkemli bir servete ve üne sahip, diğeri parasız ve ünsüz bir toy olan bu iki adam, kaynaşıp yakınlaştılar. Büyük Desplein, öğrencisine her şeyi söylüyordu. Bianchon, şu veya bu kadının, üstadın yanındaki sandalyeye mi yoksa muayene odasında Desplein’in üzerinde uyuduğu ünlü kanapeye mi

(12) Pylade ve Oreste: Yunan mitolojisine göre Agamemnon’un oğlu olan Oreste babası öldürüldüğü zaman küçük bir çocuktur. Daha sonra Pylade ile iyi bir dostluk kurmuş ve onun yardımıyla babasının öcünü almak üzere Egisthe ve Clytemnestre’i öldürmüştü. Uzun zaman izlenen Oreste serüvenlerle dolu bir yaşam yaşamış ve birçok kez Pylade kendisini arkadaşının yerine feda etmek önerisinde bulunmuştu. (Ç)

oturduğunu bilirdi. O, bu büyük adamın gövdesinin üst bölümünü genişletip şişirerek sonunda kalp büyümesinden ölümüne neden olan bu aslan ve boğa kişiliğindeki gizlerden haberliydi. Bu çok ağır yaşamın garip yanlarını, anlamsız cimri tasarılarını ve bilgin kimliği altında saklı politikacının umutlarını incelemiş; tunç olmaktan ziyade tunç gibi katılmış olan bu yürekte sessizce yatan tek duygudaki çatlağı önceden sezmişti.

Bir gün Bianchon, Desplein'e Saint-Jacques mahallesi sakasının yorgunluktan ve yoksulluktan dolayı korkunç bir hastalığa tutulmuş olduğunu söyledi. Aeuvergneli olan bu zavallı adam 1821 yılının büyük kışını yalnızca patates yiyerek geçirmişti. Bu haber üzerine Desplein bütün hastalarını yüzüstü bıraktı, peşine Bianchon'u da alarak atını çatlatırcasma zavallı adamın yardımına koştu. Onu, Saint-Denis mahallesinde ünlü Dubois'nın kurmuş olduğu hastaneye bizzat kaldırdı, gidip orada hastasını tedavi etti ve adam iyileşince, eline bir beygir ve bir fiçı alacak kadar para verdi. Sonradan bu Auvergneli özgün bir davranışla kendini gösterdi. Dostlarından biri hastalanmıştı. Onu alıp Desplein'e getirdi ve koruyucusuna:

- Başka doktora gitmesine gönlüm razı olmadı, dedi.

Olağanüstü aksi bir adam olmasına karşın, Desplein, sakanın elini sıkarak:

- Onların hepsini bana getir, yanıtını verdi.

Bu Auvergneliyi de Hotel-Dieu hastanesine yatırarak büyük bir özenle iyileştirdi.

Bianchon zaten birçok kez, şefinin Auvergnelilere ve özellikle sakalara düşkün, onlara karşı zayıf olduğunu fark etmişti; ancak Desplein, Hotel-Dieu'deki tedavilerine biraz da gurur karıştırdığı için genç öğrenci bu işte büyük bir gariplik görmedi.

Bir gün Bianchon, sabah saat dokuza doğru Saint-

Sulpice alanından geçerken üstadının kiliseye girdiğini gördü. O zamanlar, arabasız bir adım atmayan Desplein ya-ya yürüyordu; sanki şüpheli bir eve giriyormuş gibi kilisenin Petit-Lion Sokağı'ndaki kapısından içeri süzülüverdi. Aşırı bir Cabanisci (13) (14) olan üstadının düşüncelerini pek iyi bildiği için haklı olarak merakla düşen Bianchon da kiliseye girdi. Ve büyük Desplein'i, bisturiye gelmeyen, fistülü veya mide iltihabı olmayan meleklerle karşı bu acımasız dinsizi, şu pervasız alaycılığı saygıyla diz çökmüş, hem de nerede, Meryem Ana'nın önünde görünce büyük bir şaşkınlığa kapıldı. Desplein, diz çöktüğü yerden ayını dinledi, sonra hem tören giderleri için, hem de yoksullar için para verdi. Bütün bunları yaparken sanki bir cerrahi ameliyat söz konusuymuş gibi ciddi davranıyordu.

Sınırsız bir şaşkınlığa düşen Bianchon kendi kendine:

- Herhalde buraya Meryem'in doğuruşu hakkında söylenenleri aydınlatmak için gelmedi, diyordu. Eğer onu Fête-Dieu (15) yortusunda, mihrap örtüsünün saçaklarından birini tutarken görseydim, yalnızca güler geçerdim. Fakat bu saatte yalnız ve kimse görmeden bu işi yapması herhalde üzerinde durulmaya değer.

Bununla birlikte, Bianchon, Hôtel-Dieu'nün başcerrahını gözetler gibi görünmemek için oradan uzaklaştı. Bir

(13) Aşırı bir Cabanisci derken çevrilmesi mümkün olmayan bir sözcük oyununa raslanmıştır. Yazar: "Cabaniste en dyable par un y grec, ce qui semble dans Rabelais une superiorite en diablerie" diyor.

(14) Cabanis: 1757-1808 tarihleri arasında yaşamış bir Fransız filozof ve hekimidir. Önce yazınla uğraşmış, sonradan fizyoloji ve felsefeye dönmüştür. Maddeyle ruhun ilişkilerini belirli bir yöntemle inceleyen ilk Fransız yazardır. Cabanis, bu konuya adanmış yapıtında idealist filozoflara ve yalnızca duylara ve fizik deneyimlerine dayanmayan bütün sistemlere saldırılmaktadır. Cabanis'in kişiliği ve yapıtı, XIX'uncu yüzyılın başında büyük gü-rültü ve tartışmalara neden olmuş ve bir bilimsel kuram halini almaya yüz tutmuştur. (Ç)

(15) Fête-Dieu: İsa'nın kanı, eti, ruhu ve kutsallığını ekmek ve şarap olarak simgeleştiren Katolik inancına göre ve bunu kutsamak amacıyla yapılan en büyük bayram.

raslantı sonucu olarak da o gün Desplein kendisini, evine değil, bir lokantaya yemeğe çağırdı. Bianchon, yemeğin sonunda, ustalıklı hazırlıklardan sonra, sözü dinsel ayın konusuna getirdi ve bunun kaba ve gülünç bir komedya, bir maskaralık olduğunu ileri sürdü.

Desplein:

- Evet, bir maskaralık, dedi, öyle bir maskaralık ki, Hristiyanlığa Napoleon'un bütün savaşlarından ve Broussais'nin (16) bütün sülüklerinden daha fazla kana mal oldu. Bu, VI. yüzyıldan daha gerilere gitmeyen ve papalığın gerçek varlık (17) temeli üzerine kurduğu bir buluştur. Fiète-Dieu yortusunun oluşması için ne kanlar aktı. Roma sarayının, gerçek varlık savaşımında utkusunu göstermek için, kurmak istediği bu yortu, kiliseyi üç yüzyıl huzursuz bırakan bir anlaşmazlık oluşturmuştur. Comte de Toulouse'un savaşları ve Albigeoislar (18) sorunu hep bu işin sonucudur. Vaudoislar (19) ve Albigeoislar bu buluşu kabul etmek istemiyorlardı.

(16) Broussais: 1772-1838. Kan almaya dayalı yeni bir tıp yöntemi ortaya atmış ve bir süre başarı kazandıktan sonra, 1832'de Paris'te başgösteren koleraya karşı tedavi yönteminin hiçbir işe yaramadığı anlaşılarak gözden düşmüş bir Fransız hekimidir. (Ç)

(17) Gerçek varlık: İsa'nın kanının ve etinin şarap ve ekmekte var olduğunu kabul eden Hristiyan inancı.

(18) Comte de Toulouse'un savaşları ve Albigeois'lar: XII'nci yüzyılın sonundan başlayarak Fransa'nın güneyinde Toulouse, Languedoc ve Albi'ye yayılan bir mezheptir. Bu mezhep bizim tarihlerimizde "Rafizilik" diye geçer. Comte de Toulouse, Papalık'a karşı gelen bu devinimi savunmuş ve bu yüzden baş gösteren anlaşmazlık, yalnızca din alanında değil, toplumsal olarak da Fransa'yı ikiye bölme tehlikesi yaratmıştır.

(19) Vaudoislar: Bu da Albigeoislar devinimiyle ilgili bir Ortaçağ mezhep davasıdır. Önce Alplerde kurulan bu mezhep, sonradan Calvinçilikle karışmıştır. Vaudoislar, inanç kaynağı olarak yalnızca Tevrat'ı ve İncil'i kabul ediyor, azizlere tapmaya, ayine, günah çıkarmaya, perhize ve buna benzer şeylere karşı çıkıyorlardı. Bu mezhep üyeleri, tıpkı Albigeoislar gibi, bir insanın ruhunun bir hayvana geçtiğine inandıkları için hayvan öldürmezler ve et yemezlerdi. Kilise, bu mezhep üyelerine karşı savaşmış ve özellikle Engizisyon mahkemeleri bu gibileri sık sık cezaya çarptırmıştır. Albigeois ve Vaudoislara karşı açılan savaşta iki tarikat daha ortaya çıkmıştır ki, onlar da Franciscainler ve Dominicainlerdir.

Sonunda Desplein kendisini dinsizliğinin bütün çekiciliğine zevkle kapıp koyvererek Voltairevari bir sürü nükte yumurtladı, daha doğrusu Voltaire'e kötü bir biçimde öykündü.

Bianchon kendi kendine:

- Tuhaf şey doğrusu, nerede bizim bu sabahki softa! diye düşündü.

Ama hiçbir şey söylemedi, hatta şefini Saint Sulpice Kilisesi'nde görmüş olduğundan bile kuşku duydu. Desplein, Bianchon'a yalan söylemek sıkıntısına katlanmazdı. Çünkü birbirlerini çok iyi tanıyorlardı. Şimdiye dek bundan daha az da önemi olmayan konularda düşünce alışverişinde bulunmuşlar, de natura rerum (20) sistemlerini, inançsızlığın otopsi bıçağı ve skalpelasıyladeşerek, kesip biçerek tartışmışlardı.

Aradan üç ay geçti. Bu olay Bianchon'un belleğinde yer etti ama genç hekim daha fazla diretmedi. Aynı yıl içinde, bir gün, Hotel-Dieu doktorlarından biri, Bianchon'un yanında, Desplein'in koluna girerek onu sorguya çekmek ister gibi:

- Aziz üstadım, Saint Sulpice Kilisesi'ne ne yapmaya gidiyordunuz? diye sordu.

Desplein:

- Duchesse d'Angoulieme'in bana önermekle onur verdiği bir hastayı görmeye gidiyordum, dedi. Diz kapağında kemik iltihabı olan bir papaz var da...

Desplein'e bu soruyu soran doktor, bu yanıtla yetindi ama, Bianchon kanmadı.

Genç doktor kendi kendine:

- Bakındı hele dedi... Demek kiliseye diz kapağından

(20) De natura rerum: Eşyanın doğası. (Ç)

hasta olanları görmeye gidiyormuş, öyle mi? Gerçekteyse ayine gidiyor.

Bianchon, bu olay üzerine, Desplein'i gözetlemeye karar verdi. Onu Saint-Sulpice Kilisesi'ne giderken gördüğü günü, saati, anımsadı ve bir yıl sonra aynı gün, aynı saatte oraya giderek Desplein'i aynı yerde bulup bulamayacağını anlamaya karar verdi. Bulduğu halde, onun dindarlığının böyle belirli zamanlarda tutuşu, bilimsel bir incelemeye ve araştırmaya yol açacak demekti, çünkü böyle bir adamın düşünceleriyle davranışları arasında düpedüz bir çelişki olamazdı.

Ertesi yıl, aynı gün ve saatte, artık Desplein'in asistanlığından çıkmış olan Bianchon, cerrahın arabasının, Tournon ve Petit-Lion sokaklarının birleştiği köşede durduğunu ve dostunun arabadan inip duvar diplerinden sinsi sinsi ilerleyerek Saint-Sulpice Kilisesi'ne gittiğini ve Meryem Ana mihrabı önünde diz çökerek yine ayini dinlediğini gördü. Bu adam, bu içinden pazarlıklı dinsiz, bu raslantısal dindar, başcerrah Desplein'in ta kendisiydi. Bilmece gittikçe daha karmaşık bir durum alıyordu. Bu ünlü bilginin bu işi sürdürmekte direktmesi konuyu karıştırıyordu. Desplein gidince, Bianchon, kiliseyi yöneten rahibe yaklaşarak, bu mösyönün kiliseye her zaman gelenlerden biri olup olmadığını sordu.

Rahip:

- Ben yirmi yıldır buradayım, dedi, yirmi yıldır Mösyö Desplein her yıl dört kez gelip bu ayinde bulunur. Gerçekte ayini de kendisi yaptırır.

Bianchon kiliseden ayrılırken, kendi kendine:

- Demek Desplein dinsel bir ayin yapılması için para veriyor, diyordu. Bu iş, Meryem'in doğuşundaki gize bedel. Öyle bir giz ki, bir hekimin inanması olası değil.

Doktor Bianchon, Desplein'in dostu olduğu halde ona, yaşamının bu özelliğinden söz etmek için, bir süre, uygun

bir ortam bulamadı. Konsültasyonlarda veya salonlarda karşılaşıyorlarsa da, bu görüşmelerde, iki erkeğin, ayakları ocak kıyısında, başları koltuklarının arkasına yaslanmış bir durumda oturup birbirlerine gizlerini açabilecekleri o güvenli ve dingin anı bulmaları olanaksızdı. Sonunda, yedi yıl sonra, 1830 ayaklanmasının patlak vermesi üzerine halk, piskoposluk dairesine saldırır ve cumhuriyetçi düşüncelerin etkisiyle, göz alabildiğine uzanıp giden evlerin üzerinde kiliselerin şimşek gibi parlayan yaldızlı putlarını kırmak için savaşıırken, sokaklarda dinsizlikle ayaklanmanın yan yana, omuz omuza yürüdüğü bir günde, Bianchon, Desplein'i yine Saint-Sulpice Kilisesi'ne girerken gördü. Peşinden gitti, yanına oturdu. Fakat Desplein ne yerinden kıınıldadı, ne de ufak bir şaşkınlık, bir şaşkınlık belirtisi gösterdi. Desplein'in yaptırdığı dini ayini birlikte dinlediler.

Kiliseden çıktıkları zaman Bianchon:

- Azizim, dedi, bu sofuluğunuzun nedenini bana söylemeyecek misiniz? Sizi, evet sizi, üç kez bu ayine gelirken gördüm. Bu gizi bana açıklayacak, düşüncelerinizle davranış biçiminiz arasındaki bu apaçık çelişkiyi bana da anlatacaksınız. Hem Tanrı'ya inanmıyorsunuz, hem de ayin dinlemeye gidiyorsunuz. Bana yanıt vermek zorundasınız, aziz üstadım.

- Nice sofu kişiler vardır ki gayet dindar göründükleri halde, sizin benim kadar dinsizdirler. Ben de onlara benziyorum.

Ve bunun üzerine Desplein, bazı siyasi kişiler hakkında bir sürü gülünç fıkra anlatmaya başladı, ki bu kişilerin en tanınmış olanı bize bu yüzyılda, Molière'in Tartuffe'ünün yeni bir baskısını vermiştir.

Bianchon:

- Ben size bunları sormuyorum, dedi, ben burada yaptığınız şeyin, bu dinsel ayin için kiliseye para vermiş olmanızın nedenini öğrenmek istiyorum.

Desplein:

- Sevgili dostum, dedi, ne yapalım, madem ki artık bir ayağım çukurda, bari yaşamımın başlangıcını size anlata-
yım da dinleyin...

Bu sırada, Bianchon ile büyük bilgin, Paris'in en berbat sokaklarından biri olan Quatre-Vents Sokağı'ndaydılar. Desplein, aşağıdan yukarı doğru sivrileşen ehram biçimindeki yüksek yapılardan birinin altıncı katını gösterdi. Bu yapıların çift kanatlı kapıları bir yola açılırdı; yolun sonunda mazgallarla aydınlanan dolambaçlı bir merdiven vardı. Desplein'in gösterdiği yeşilimsi evin alt katında bir koltukçu oturuyordu. Bütün katlarına yoksulluk içinde yüzen aileler sığınmış gibiydi. Desplein, canlı bir devinimle kolunu kaldırarak:

- Şunun tepesinde iki yıl oturdum ben, dedi.

- Biliyorum, d'Arthez de vaktiyle orada oturmuştu. Delikanlıyken hemen hemen her gün buraya gelirdim. O zamanlar bu eve büyük adamların yuvası derdik. Peki, sonra?

Desplein sözlerini şöyle sürdürdü:

- Biraz önce dinlediğimiz dinsel ayin, d'Arthez'in de oturmuş olduğunu söylediğiniz şu tavan arasında yaşadığım dönemde olup bitenlerle ilgilidir. Hani şu bir çiçek saksının üzerine gerilmiş ipten çamaşırlar sarkan pencerenin yanı, işte orası! Yaşamımın o kadar çetin bir başlangıcı oldu ki, sevgili Bianchon, Paris'te acı çekenlere özgül bir ödül olsa, bunun benden başkasına verilmesine razı olmazdım. Çekmediğim kalmadı: açlık, susuzluk, kararsızlık, giysisizlik, ayakkabı ve çamaşır sıkıntısı, yoksulluğun ne kadar acı ve güç yanı varsa, hepsini çektim. Şimdi sizinle birlikte gidip yine görmek isteğini duyduğum şu büyük adamların yuvasında, bir zamanlar uyuşan parmaklarımı soluğumla ısıttım. Bütün bir kış, başımdan duman çıktığını görerek, don günlerinde beygirlerin soluğu gibi soluğumun buğulaştığı-

nı fark ederek çalıştım. Bilmem ki insan, bu tür bir yaşama dayanabilmek için desteği nereden bulur? Yapayalnız yaşıyor, kimseden yardım görmüyordum. Kitap alabilmek, tıp öğreniminin giderlerini karşılayabilmek için meteliğim bile yoktu. Dostum da yoktu; hırçın, küskün ve alıngan yapım yüzünden kendime arkadaş bulamıyordum. Hırçınlıklarımın, içinde bulunduğu toplumsal durumun dibinden yüze çıkmak için çabalayan bir insanın tedirginliğinden, çalışmasından ileri geldiğini kimse anlamak istemiyordu. Fakat, bende bir şey vardı. Evet bunu size, karşısında övünmeye gerek görmeyecek olduğum size söyleyebilirim. Bende, yoksulluğun bataklığında uzun zaman çırpındıktan sonra herhangi bir doruğa tırmanabilecek kadar güçlü insanlara özgü ve yalnızca onlara vergi olan canlı bir duyarlılık ve iyi duyguların kaynağı vardı. Ailemden olsun, memleketimden olsun bana gönderilen önemsiz paradan başka bir şey koparmama olanak yoktu. Neyse, işte o dönemde, sabahları Petit-Lion Sokağı”ndaki fırıncının, bir veya iki gün bayatlamış olduğu için ucuza sattığı francalalardan bir tane alır, süte doğrayıp yerdim. Böylelikle sabah kahvaltım iki sous’ya (21) gelirdi. Ve ancak iki günde bir de, akşam yemeğini 16 sous’ya veren bir pansiyonda yerdim. Böylece günde ancak 9 sous harcardım. Bu durumda giysilerime, ayakkabılarıma ne derece özen gösterebileceğimi siz de benim kadar değerlendirebilirsiniz. Bilmem, daha sonraları, bir meslektaşın ihaneti, size ve bana, sökülen bir ayakkabının alaylı sırtışını görmek veya bir redingotun koltuk dikişinin atışını işitmekten duyduğumuz acıyı vermiş midir? Sudan başka bir şey içmiyordum. Hele kahveye hiç yanaşamıyordum. Zoppi, bana yalnızca Quartier-Latin zenginlerinin oturmaya hak

(21) Sou: Beş santim. Frankın yirmide biri.

kazandıkları bir toprak gibi görünüyordu. “Acaba bir gün gelecek orada bir fincan sütlü kahve içebilecek miyim? Bir parti domino oynayabilecek miyim” derdim. Ve sonunda yoksulluğun verdiği çılgınca bir güçle çalışırdım. Hiçlikten çıktığım gün erişeceğim noktaya layık olmak için, çok büyük bir kişisel değer edinmek amacıyla bütün kanıtlanmış bilgileri kapmaya çabalıyordum. Ekmekten çok gazyağı tüketiyordum. İnatla çalıştığım geceler, yaktığım lamba bana, besinimden daha fazlaya mal oluyordu. Bu savaşım uzun, dirençli ve avuntusuz oldu. Çevremde hiçbir sempati uyandıramıyordum. Dost edinmek için delikanlılarla bağdaşmak, onlarla birlikte gidip bir iki kadeh içecek kadar para bulmak, öğrencilerin gittikleri yerlere gitmek gerekiyordu. Oysa benim hiçbir şeyim yoktu, Paris’teyse kimse, hiçin yine hiç olduğunu aklından bile geçirmez. Yoksulluğuma baktıkça, gırtlakımda, hastalarımızın sindirim borusundan bir düğümün koptuğunu, gelip hançereye dayandığını sanmasına neden olan o sinirli kasılmayı duyuyordum. Daha sonraları, para pul içinde dünyaya gelmiş ve hiçbir şeyin yokluğunu çekmemiş kimseler gördüm. Onlar, şu oran konusunu bilmiyorlardı: X’e oranla beş frank neyse, suç işlemek olasılığı karşısında genç adam da odur. Bu şahane budalalar bana:

- Niçin borç yapıyordunuz? Niçin ağır sözler altına giriyordunuz? diyorlar.

Bunlar bana, halkın ekmek bulamadığını öğrenince: “Neden çörek almıyorlar?” diyen kraliçeyi anımsatırlar. Ameliyat etmek için fazla ücret aldığımdan yakınan bu zenginlerden birinin Paris’te yapayalnız, parasız, koruyucusuz, dostsuz ve saygın olmayarak, yalnızca koluyla çalışmak zorunda kaldığını görmek isterdim. Acaba o zaman ne yapardı? Karnını doyurmak için nereye başvururdu? Bianchon, ara sıra sert ve kırılcı davranışlarımı gördünüzse eğer, bilin

ki o zamanlar, yüksek tabakalarda nice örneğini gördüğüm duygusuzluğun ve bencilliğin yanında kendi delikanlılık acılarımı anımsamışımıdır, ya da, kin, kıskançlık, özlem ve suçlamanın benimle başarı arasına diktiği engeller aklıma gelmiştir. Paris'te insanlar, ayağınızı üzengiye atmaya hazır olduğunuzu gördüler mi, kimisi eteğinizden çeker, kimisi düşüp kafanızı patlatasınız diye kolanı gevşetir, biri gelir atın nallarını söker, öteki kamçıyı alıp götürür. Bunlardan yine en az alçak olanı, doğrudan doğruya karşınıza çıkıp burnunuzun dibinden size ateş edendir. Yeteri derecede akıllısınız sevgili çocuğum. Sıradan adamların, üstün insanlara karşı açmış oldukları korkunç ve aralıksız savaşı yakında anlayacaksınız. Bir akşam 25 Louis altını yitirirsiniz, ertesi gün adınız kumarbaza çıkar ve en iyi dostlarınız bile bir gün önce 25 bin frank yitirdiğinizi anlatıp dururlar. Başınız ağrımaya görsün, deli derler. Biraz atılgan ve çalışkan mısınız? Geçimsiz lafı hazırdır. Ve eğer bütün bu cüceler sürüsüne direnmek için kendinizde üstün güçler biriktirmeye kalkarsanız, en yakın dostlarınız bile, her şeyi yutmak isteyen, yönetmek, ezmek isteyen hırslı bir kişi olduğunuzu bar bar bağırarak ilan ederler. Sözün kısası nitelikleriniz eksiklik, eksiklikleriniz günah, erdemleriniz de suç olur. Birinin yaşamını kurtardınızsa eğer, öldürdü derler. Hastanız ayağa kalkarsa, kesinlikle gelecek hesabına artı sağlamışsınızdır. Ölmemişse eğer, ölecektir. Bir kez sendelediniz mi? Tamam, düşersiniz. Ne bulursanız bulun, haklarınızı isteyin, yararı yoktur. Zorluk çıkaran, gençlerin yükselmesine engel olan kurnaz bir adam olarak tanınırsınız. İşte böyle azizim, ben Tanrı'ya inanmıyorum ama, insana da hiç inanmıyorum. Siz kendiniz, bende herkesin çekiştirdiği Desplein'den bambaşka bir Desplein bulmadınız mı? Fakat bırakalım, karıştırmayalım bu bataklığı. Ne diyorduk? Evet, bu evde oturu-

yordum. İlk sınavımı vermek için çalışıyordum; cebimde de meteliğim yoktu. Hani bilir misiniz, insanın boğazına kadar gelip de kendi kendine “gönüllü asker olurum..” dediği anlar vardır, işte ben o noktaya gelmiştim. Yalnızca bir umudum vardı. Memleketimden çamaşır dolu bir sandık bekliyordum. Bu, Paris hakkında hiçbir şey bilmediklerinden, yegenlerinin ayda 30 frank sayesinde kuş sütüyle beslendiğini sanıp onların yalnızca gömleklerini düşünen yaşlı halalardan birinin armağanıydı.

Ben okuldayken sandık gelmiş. Taşıma gideri de 40 frank tutmuştu. Tavan arasındaki odalardan birinde yatıp kalkarak kapıcılık yapan kunduracı bir Alman, parayı verip sandığı alıkoymuştu. 40 frankı vermeden sandığı kurtarabilecek bir dalavere düşünerek Fosses-Saint-Germain-des-Pres ve Ecole de-Medecine sokaklarında boş yere dolaşıp durdum. Bir kez sandığı ele geçirebilseydim, çamaşırları satar ve elbette ki parasıyla bu 40 frangı öderdim. Bu işteki beceriksizliğim bana cerrahlıktan başka hiçbir şeye yeteneğim olmadığını öğretti. Azizim, gücü olan alanlarda kendini belli eden ince ruhlarda, nice kaynakları, nice hileleri olan düzenci akli yoktur. O ince ruhların dehası raslantıdır. O ruhlar aramazlar, rasgelirler.

Neyse, biz yine o gece, Bourgeat adında Saint-Flourlu bir saka olan komşumun eve döndüğü zamana gelelim. Biz onunla, aynı sofa üzerinde birer odada oturan ve birbirlerinin uyuduğunu, öksürdüğünü, giyindiğini duya duya birbirlerine alışan iki kiracı kadar tanışıyorduk. Komşum bana, kendisine üç aylık kira borçlu olduğum mal sahibinin beni kapı dışarı ettiğini haber verdi. Ertesi sabah, pııyı pırtıyı toplayıp gitmem gerekiyordu. Bourgeat da işi yüzünden kovulmuştu. O gece, yaşamımın en acılı gecesini geçirdim. “Birkaç parça eşyamla kitaplarımı taşıtmak için hamalı ne-

reden bulacaktım? Hamalın ve kapıcının parasını nereden verecektim? Hem nereye gidebilirdim?” Deliler nasıl saçma bir nakarat tuttururlarsa, ben de öyle, bu çözülmez sorunları gözyaşları içinde yineleyip duruyordum. Sonunda uyumuşum. Yoksulluğun, kendine has, güzel düşlerle dolu bir melek uykusu vardır. Ertesi sabah, süte doğranmış ekmeğimi yerken, Bourgeat geldi ve kötü bir Fransızcayla:

- Öğrenci efendi, dedi, ben yoksul bir adamım. Saint-Flour yetimhanesinde büyüdüm. Ne anam var, ne babam. Evlenecek kadar param da yok. Sizin de hısım akrabanız pek bol değil galiba. Varlıklı da değilsiniz. Dinleyin, aşağıda benim bir el arabam var. Bütün eşyamızı alabilir. Buradan kovulduğumuza göre, isterseniz gidip birlikte oturabileceğimiz bir yer arayalım. Sonunda burası da cennet değil ya.

- Biliyorum, sevgili Bourgeat, biliyorum, dedim, ama şu var ki, benim başım çok darda. Aşağıda, içinde yüz ekülük çamaşır bulunan bir sandığım duruyor. Onunla hem ev sahibine parasını verebilir, hem de kapıcıya olan borcumu ödeyebilirdim. Oysa üzerimde yüz sous bile yok.

Bourgeat bana, meşinden yapılmış kirli ve eski bir para çantası göstererek neşeli bir tavırla:

- Ne çıkar canım, dedi, benim birkaç kuruşum var. Çamaşırlarınızı elden çıkarmayın.

Bourgeat, benim üç aylık kira borcumla kendi kirasını verdi, kapıcıya olan borcumu da ödedi. Sonra eşyamızı ve çamaşırlarımızı arabasına koydu. Arabayı sürükleye sürükleye sokaklarda dolaşmaya başladık. Üzerinde “Kiralık” levhası bulunan her evin önünde duruyorduk. Ben çıkıp, dairenin bizim için elverişli olup olmadığına bakıyordum. Öğleye kadar Quartier Latin’de dolaşıp durduğumuz halde hiçbir yer bulamamıştık. Kira sorunu işi bozuyordu. Bourgeat, bir aşçı dükkânında yemek yememizi önerdi. Arabayı kapının önünde bırakıp girdik.

Akşama doğru, Ticaret geçidindeki Rohan çıkmazında, bir evin çatı katında birbirinden merdivenle ayrılmış iki oda buldum. Her birimiz yıllık altmış frank kira verecektik. Artık, alçakgönüllü dostum ve ben, başımızı sokacak bir yer bulmuştuk. Akşam yemeğini birlikte yedik. Günde elli sous kadar bir para kazanan Bourgeat'ın birikmiş yüz eküsü vardı. Neredeyse bir fıçı ve bir beygir satın alarak muradına erecekti. Fakat, durumumu öğrenince, yaşamı boyunca erişmek için çabaladığı amaçtan daha bir süre için vazgeçti, çünkü o, anısı bugün bile yüreğimi titreten ince bir düzensizlik ve babacanlıkla bütün gizlerimi ağzımdan almıştı. Bourgeat, yirmi iki yıldır sakalık yapıyordu. Öyleyken, yüz eküsünü benim geleceğime bağışladı.

Sözün burasında Desplein, Bianchon'un kolunu şiddetle sıkarak:

- Sınavlarım için gereken parayı bana o verdi, diyesözünü sürdürdü. Dostum, bu adam benim bu dünyaya bir iş başarmak için geldiğimi ve benim ruhsal gereksinimlerimin, kendininkilerden daha önemli olduğunu anlamıştı. Benimle ilgilendi. Bana "Oğlum" derdi. Kitap almak için gerekli parayı o verdi bana. Bazan, sessizce gelir, benim çalışmamı izlerdi. Sonunda, zorunlu olduğum az ve kötü yiyecek yerine bol ve temiz besin alabilmem için bir anne dikkat ve özeniyle uğraştı. Kırk yaşlarında bir adam olan Bourgeat'ın çehresinde, Ortaçağ soylularını anımsatan bir anlam vardı. Çıkık alınlı başı, Lycurgue'ün resmini yapmak isteyen ressama model olabilirdi.

Zavallı adam, gönlünü harcanmamış sevecenlik ve dostlukla dolu duyumsuyordu. Onu, bir süre önce ölen bir fino köpeğinden başka seven olmamıştı. Bourgeat bana ondan söz ederken, bir köpeğin ruhsal dinginliği için ayın yapılmasına kilisenin onay verip vermeyeceği hakkında ne düşündüğümü sorardı.

Bourgeat'nın anlattığına göre, köpeği, dini bütün bir Hristiyanmış. Tam on iki yıl efendisiyle birlikte kiliseye gitmiş de bir seferinde bile havlamamış. Ağzını açmadan orgları öyle bir dinleyişi, Bourgeat'nın yanına çöküp öyle bir oturuşu varmış ki, Bourgeat onu kendisiyle birlikte dua ediyor sanırmış.

Bu adam, bütün sevecenliğini ve dostluğunu bana verdi. Beni, yalnız ve acılı bir insan olarak kabul etti. Benim için gözümün içine bakan bir anne, yaptığı iyiliği anımsatmaya bile gerek duymayan bir koruyucu, sözün kısası, yaptığıyla yetinen yüksek bir erdemin ideali oldu. Ona sokakta rasladığım zaman, akıl ermez bir Soylulukla zeki zeki bakar, sonra, sırtında hiç yük yokmuş gibi ferah ferah yürümeye çalışırdı. Beni sağlıklı ve iyi giyinmiş gördükçe sevinirdi. Bu dostluk, halktan bir adamın bağlılığı, yüksek düzeyde bir insana gönül vermiş bir satıcı kızın aşkı gibi bir şeydi. Bourgeat, çarşı işlerini yapıyor, geceleri, söylediğim saatte beni uyandırıyor, lambamı temizliyor, tahtalarımı siliyordu. İyi bir baba olduğu kadar iyi de bir ev kadınıydı ve bir İngiliz kızı kadar temiz paktı. Ev işlerini o görüyordu. Philopamen gibi odunu o yarar ve yaptığı her işe, bütün gurur ve onurunu koyarak, başarmanın yalınlığını aşıları. Çünkü Bourgeat, amacın her şeyi soylu kıldığını anlamış gibiydi. Hotel-Dieu'ye girmek üzere bu iyi yürekli adamdan ayrıldığım zaman, artık benimle birlikte yaşayamayacağını düşünerek bilmem nasıl gizli bir derde düştü. Fakat, tezim için gerekli parayı biriktirmek düşüncesiyle avuntu buldu ve izin günlerimde kendisini görmeye geleceğime dair benden söz aldı. Bourgeat benimle övünüyor, beni ben olduğum için, hem de kendisine bu kadar yakın olduğum için seviyordu. Tezimi bulursanız, bu ilk yapıtımın Bourgeat'ya sunulmuş olduğunu görürsünüz. Entern olarak geçirdiğim son yılda, bu temiz süt em-

miş Auvergneliye, bir beygir ve bir fiçı satın alarak, bütün borcumu ödeyebilecek kadar para kazanmıştım. Bourgeat, paramı bu işe harcadığımı öğrendiği zaman, öfkesinden deliye döndü. Ama, yine de, isteklerinin yerine geldiğini görmekten mutluydu. Bir gülüyor, bir beni azarlıyor, sonra fiçısına ve beygirine bakarak, gözyaşlarını sile sile:

- Olmadı bu... diyordu- olmadı bu, ama, ne de güzel fiçı... Yanlış yaptınız... Yanlış... Lakin gel bir de şu beygiri gör. Bir Auvergneli kadar güçlü...

- Ben yaşamımda bu kadar dokunaklı bir sahne görmedim. Sonradan Bourgeat, muayenehanemde gördüğünüz o gümüş işlemeli alet çantasını bana armağan etmek için yapmadığını bırakmadı. O çanta, bana ondan kalan en değerli anıdır. Benim ilk başarılarımla başı dönüyordu; bununla birlikte bir gün olsun onun: “Şu çocuk, adam olduysa eğer, benim sayemde oldu” anlamına gelen bir söz söylediğini veya bir davranışta bulunduğunu görmedim. Eğer o olmasaydı ben yoksulluktan ölürdüm. Zavallı adam, benim için kendini feda etmişti. Uyumadan geçirdiğim gecelerde bana kahve alabilmek için kendisi, soğan ekmek yemekle yetinmişti. Sonunda hastalandı. Kestirebileceğiniz gibi, geceler boyu başında bekledim. İlk defasında onu kurtardım, fakat, iki yıl sonra hastalık yineledi ve sürekli özenime, bilimin büyük çabalarına karşın kurtulamadı. Hiçbir hükümdar, onun gördüğü tedavi ve özeni görmemiştir. Evet, Bianchon, onu ölümden kurtarabilmek için görülmemiş şeyler denedim. İstiyordum ki yaşasın da ürününü görsün. İstiyordum ki, yaşasın da, bütün dileklerini gerçekleştireyim; istiyordum ki yaşasın da, yüreğimi dolduran tek minnet duygumu tatmin edeyim. Bugün dahi beni yakan bir ateşi söndürebileyim.

Desplein biraz durduktan sonra, açık bir coşkuyla konuşmayı sürdürdü:

“Benim için ikinci bir baba olan Bourgeat, kollarımda öldü benim. Ve ölürken, nesi var nesi yok hepsini bir vasiyetnameyle bana bıraktı. Bir dilekçeciye yazdırmış olduğu bu vasiyetnamenin tarihi, Rohan çıkmazındaki eve yerleştığımız günü gösterir. Dini bütün bir adamdı Bourgeat. Hazreti Meryemi, karısını sever gibi severdi. Koyu Katolik olduğu halde bana, dinsizliğim hakkında tek sözcük söylememişti. Yalnızca, yaşamı tehlikeye girince, bana: “Papaz getirmeyi unutma”, demişti. Ben de bunun üzerine, onun ruhu için her gün dua ettirdim... Genellikle geceleri, geleceği hakkında kaygı duyar, gerektiği kadar temiz ve saf yaşamamış olmaktan korkardı. Oysa, sabahtan akşama kadar çalışıyordu. Zavallı adam... Bir cennet varsa eğer, bu cennet, onun için değil de ya kim içindi? Bütün yaşamınca bir veli gibi yaşamıştı. Zaten veliydi de. Ölümü de yaşamı gibi oldu. Tabutunun arkasından giden bir ben vardım. Elimden tutan bu tek insanı toprağa verdikten sonra, ona karşı borcumu nasıl ödeyeceğimi düşündüm. Ne ailesi, ne karısı, ne dostu, ne de çocukları vardı. Fakat, inancı vardı onun. Dini bir inancı vardı. Bunu tartışmak benim hakkım mıydı? Bana zamanında, ölümlerin esenliği için yapılan ayinden çekinerek söz etmiş, ancak, yaptığı iyiliklerin karşılığını ödetmek gibi olur düşüncesiyle bunu benden istememişti. Bir vakıf kurmayı başarır başarmaz, yılda dört kez ayin yapılması için Saint-Sulpice kilisesine gerekli parayı verdim. Bourgeat için yapabileceğim tek şey onun dini isteklerini yerine getirmek olduğuna göre, her mevsim başlangıcında bu ayin yapıldığı gün, onun adına gider, onun ruhu için istediği duaları okurum. Şüpheli bir insanın iyi niyetiyle derim ki: “Ulu Tanrım! Tertemiz bir ömür geçirenleri ölümlerinden sonra kabul ettiğin bir dünya, bir cennet varsa, iyi yürekli Bourgeat’yı da düşün! O-

nun acı çekmesi gerekiyorsa, o acıları bana ver. O acıları bana ver ki, Bourgeat, cennet denen yere bir an önce girebilsin”.

İşte dostum, benim gibi düşünen birinin yapabileceği şey bu kadardır. Tanrı herhalde babacan bir kişidir. Bana kızmaz. Size ant içerim ki, Bourgeat’daki inancın gelip şu kafacığımıza yerleşebilmesi için bütün servetimi verirdim.

Desplein’in son hastalığında, onun başı ucunda bulunan Bianchon’un, bugün, ünlü cerrahın dinsiz öldüğünü söylemeye dili varmaz. Alçakgönüllü Auvergnelinin, zamanında, ünlü cerraha, ön yüzünde “Yurt büyük adamlara borçludur” deyişini taşıyan sarayın kapılarını açmış olduğu gibi, şimdi de gelip cennetin kapılarını açacağını düşünmek inananların hoşuna gitmez mi?

EL VERDUGO

Küçük Menda kentinin saat kulesi biraz önce gece yarısını vurmuştu. O sırada, genç bir Fransız subayı, Menda Şatosu'nun bahçelerini çevreleyen uzun taraçanın parmaklığına dayanmış, askerlik yaşamının tasasızlığına uymayacak kadar derin düşüncelere dalıp gitmiş görünüyordu. Fakat şunu da söylemek gerekir ki, düşünmek ve düş kurmak için bundan daha elverişli yer, saat ve gece olamazdı. Başının üstünde, güzel İspanya göğünün lacivert kubbesi yükseliyor, yıldızların titrek parıltıları ve ayın tatlı ışığı, ayaklarının dibinde nazlı nazlı uzanıp giden güzel bir koyağı aydınlatıyordu. Çiçeklenmiş bir portakal ağacına yaslanan tabur komutanı, yüz ayak aşağıda, üzerine şatonun kurulu olduğu kayanın dibinde, kuzey rüzgârlarından barınmış gibi duran Menda kentini görebiliyordu. Ötede, pırıltılı sularıyla görünümü enli bir gümüş kuşakla çerçeveleyen deniz görünüyordu. Şato aydınlıktı. Dalgaların uzaktan uzağa yankılanan iniltisine bir balo gecesinin neşeli gürültüsüyle orkestranın çaldığı müzik, dans eden birkaç subayla dansettikleri kadınların kahkahaları karışıyor ve bütün bu sesler genç subaya kadar geliyordu. Gecenin serinliği, subayın, gündüzün sıcağı yüzünden yorgun düşen vücuduna bir tür canlılık aşılıyordu. Sonra, bahçede öyle güzel kokulu ağaçlar, öyle nefis çiçekler vardı ki, delikanlı neredeyse güzel kokuların içinde yüzüyor gibiydi.

Menda Şatosu bir İspanyol soylusunun malıydı. Mar-

ki, halen, ailesiyle birlikte bu şatoda oturuyordu. Kızlarından en büyüğü, bütün gece, subaya öyle üzgün gözlerle bakmıştı ki, Fransız gencinin düşlerine neden olan bu İspanyol kızının gösterdiği yakınlık ve acıma duygusu olabilir. Clara güzeldi; sonra üç erkek, bir kızkardeşi olmasına karşın, Marki de Laganeş'in malı o kadar çok görünüyordu ki, Victor Marchand, genç kızın dolgun bir çehize sahip bulunduğundan emindi. Ama, İspanya'da soyluluğuna son derece düşkün olan bu yaşlı adamın, kızını, Parisli bir bakkalın oğluna vermesine olanak var mıydı? Zaten Fransızlardan nefret ediyorlardı. Eyaleti yöneten general G... T... R..., Marki'nin VII. Ferdinand yanlısı bir ayaklanma hazırladığından kuşkulandığı için, Victor Marchand'ın komutasındaki taburu, Marki de Leganes'in buyruğundaki çevre köyleri denetim altında tutabilmek için küçük Menda kentine yerleştirmişti. Son günlerde Mareşal Ney'den gelen bir haberde, İngilizlerin yakında kıyıya bir çıkarma yapmaları olasılığından endişe ediliyor ve Marki, Londra hükümetiyle ilişkide bulunan bir adam olarak gösteriliyordu. Onun için, bu İspanyol'un Victor Marchand'a ve askerlerine gösterdiği iyi kabule karşın, genç subay, her zaman tetikte bulunuyordu. Yönetimine verilen kentin ve köylerin ne durumda olduğunu görmek için çıktığı bu taraçaya doğru ilerlerken, Marki'nin kendisine karşı göstermekten geri kalmadığı dostluğa ne anlam vermek ve ülkenin erinç ve barışıyla generalinin endişelerini nasıl yok etmek gerektiğini düşünüyordu. Ancak, birkaç saniyeden beri, tetikte bulunmasını buyuran bir duygu ve haklı bir merak bu düşünceleri genç komutanın aklından söküp atmıştı. Kentte oldukça ışık görünüyordu. Saint Jacques yortusu olmasına karşın, ışıkların, koymuş olduğu düzenlemeye göre söndürülmesini daha o sabah buyurmuştu. Yalnızca şato bu önlemin dışında tutulmuştu. Yer yer, belirli karakollarda askerlerinin parlayan süngüleri-

ni iyice fark edebiliyordu, ama ortalıkta derin bir sessizlik vardı; İspanyolların bir bayram neşesine daldıklarını gösteren hiçbir belirti yoktu. Subay, kent halkının işlediği bu suçun nedenini kendi kendisine açıklamaya çalıştı; gece güvenliğini ve devriyeleri denetlemeyle görevli subaylar da olduğuna göre, bu düzen dışı durumda anlaşılmaz bir giz vardı. Gençliğin verdiği yüreklilikle kayalardan hızla inerek normal yolun alacağı zamandan daha kısa sürede kentin şatoya bakan kapısındaki küçük karakola gitmek için bir gedikten ileri atılmak üzereyken hafif bir gürültü duyarak durdu. Ona, yolun kumları ince bir kadın yürüyüşüyle çıtırdıyor gibi geldi. Başını çevirdi; bir şey göremedi fakat gözleri denizin güçlü parıltısına takıldı. Birdenbire o kadar uğursuz bir görünümle karşılaştı ki, şaşkınlık ve dehşetten dona kaldı, gözlerine inanamadı. Ayın ortalığı aydınlatan ışıkları sayesinde, oldukça uzak bir yerde birçok yelkenlinin bulunduğunu gördü. Ürperdi ve bu görünümün, dalgalarla ayın görüş duyusuna oynadığı bir oyun, bir tuzak olduğuna kendi kendisini inandırmaya çalıştı. Bu sırada boğuk bir ses subayın adını söyledi; delikanlı geriye doğru bakınca şatoya birlikte gelmiş olduğu askerin yavaş yavaş başını kaldırdığını gördü.

- Siz misiniz, komutanım?

Bir önduyunun etkisiyle gizli davranmak gereğini duyan genç adam, alçak sesle:

- Evet, dedi. Ne var?

- Bu edepsiz herifler kurt gibi kaynaşıyorlar. İzin verirseniz, hemen bildirilecek bazı küçük gözlemlerim var.

Victor Marchand:

- Söyle, dedi.

- Biraz önce şatodan birini izledim. Elinde bir fenerle bu yana doğru geldi. Fener; son derece kuşkululu bir şeydir. Sanmam ki bu Hristiyan bu saatte mum dikmek ge-

reksinmesini duysun... “Bizi yemek istiyorlar!” diye düşündüm ve başladım izlemeye. Ve işte bu biçimde, komutanım, buraya iki adım uzaklıkta, bir kayanın üzerinde bir çalı çırpı yığını buldum.

Birdenbire kentten kopan müthiş bir ses askerin sözünü yarıda bıraktı. Bir parıltı komutanı aydınlattı. Zavallı asker kafasına bir kurşun yiyerek düştü. On adım ötede bir saman ve kuru dal ateşi yangın gibi parlıyordu. Balo salonunda gülmeler ve çalgı sesleri durmuş, birdenbire, şenlik seslerinin ve çalgının yerini iniltilerle kesilen bir ölüm sessizliği almıştı. Denizin beyaz düzlüğünde bir top gürledi. Genç subayın alnından soğuk terler aktı. Kılıcsızdı. Askerlerinin öldüğünü, İngilizlerin de karaya çıkacaklarını anlıyordu. Sağ kalırsa onurunu yitireceğini, savaş mahkemesine verileceğini düşündü; o zaman göz kararıyla koyağın derinliğini ölçtü; tam atılacağı sırada Clara’nın eli, elini tuttu.

- Kaçın, kardeşlerim sizi öldürmek için peşimden geliyorlar. Şuradan gidin. Kayalığın altında Juanito’nun atını bulacaksınız. Haydi durmayın!

Subayı itti. Genç adam bir an şaşkınlık içinde kıza baktı. Ama sonra insanı, hatta en güçlü insanı bile asla bırakmayan korunma dürtüsünün buyruğuyla gösterilen yönden parka daldı, kayalıklar arasından, o zamana dek yalnızca keçilerin geçtiği yollardan koşmaya başladı. Clara’nın, kardeşlerine, onu tutmaları için haykırdığını ve atılan kurşunların kulağının dibinden vızıldayarak geçtiğini duydu; fakat koyağa erişti, atı buldu, üzerine atladı ve yıldıırım hızıyla kayboldu.

Genç subay çok geçmeden general G... T... R...’nin kargâhına vardı. General, Kurmay Kuruluyla birlikte yemektiydi.

Tabur komutanı solgun ve perişan:

- Size kellemi getiriyorum, diye bağırırdı.

Oturdu. Korkunç serüveni anlattı. Söylediklerini büyük bir sessizlik içinde dinlediler.

Herkesi karşısında tiril tiril titreten general:

- Bence, siz suçlu değil, daha çok talihsiz bir insansınız dedi. İspanyolların işledikleri suçun hesabı sizden sorulamaz. Ben sizi sorumlu tutmam, yeter ki Mareşal başka türlü bir karar vermesin.

Bu sözler zavallı subayı azıcık olsun rahatlatmıştı.

- İmparator bunu duyarsa, dedi.

General:

- Sizi kurşuna dizdirmek isteyecektir, yanıtını verdi. Fakat çaresine bakarız, ve sert bir sesle ekledi:

- Neyse, artıkça bundan söz etmeyelim. Yalnızca, vahşiler gibi doğuşülen bu ülke için hayırlı olacak bir tethişle öc almak gerekecek.

Bir saat sonra bir alay, bir süvari birliği ve bir topçu koluna yola koyuldu. General ile Victor Marchand kol başında gidiyorlardı. Arkadaşlarının topluca öldürülmüş olduğunu öğrenen erler görülmemiş bir öfkeye kapılmıştı. Menda kenti genel karargâhtan ayıran uzaklık mucize denebilecek bir hızla alındı. General yolda baştan başa silahlanmış köyler buldu. Bütün bu alçak bucaklar kuşatılıp halkı yok edildi.

Yazgının açıklanamayan cilvelerinden biri olacak, İngiliz gemileri ilerlememiş, oldukları yerde kalmışlardı. Fakat daha sonra bu gemilerin yalnızca top taşıdıkları ve diğerlerinden daha hızla ilerleyerek önce gelmiş oldukları öğrenildi. Böylece beklediği ve görülen İngiliz yelkenlilerinin söz verdiği savunmadan payını alamayan Menda kenti, Fransız kıtaları tarafından hemen bir tüfek patlamadan sarıldı. Korkuya kapılan halk, kayıtsız şartsız teslim olmayı önerdi. Fransızları öldürenler, generalin bilinen acımasızlığını hesaba katarak, Menda'nın ateşe verilmesi ve halkın kılıçtan geçirilmesi olasılığı karşısında İspanya'da pek de seyrek raslanmayan özverili bir davranışla generale ken-

di kendilerini bildireceklerini söylediler. General bu öneriyi kabul etti. Fakat şatoda oturanların en küçük kuşaktan Marki'ye dek hepsinin kendisine teslim edilmesini koşul olarak ileri sürdü. Bu koşul kabul edildiği takdirde geri kalan halkı bağışlayacağını ve askerlerinin kenti yağma etmelerine veya ateşe vermelerine engel olacağına söz verdi. Büyük bir haraç kesildi ve yirmi dört saat içinde yapılması gereken ödemeyi güvence altına almak için halktan en varlıklılar rehine olarak yakalandı.

General, kıtalarının güvenliği için gerekli bütün önlemleri aldı; kentin savunmasını sağladı ve askerlerinin evlere yerleştirilmelerine razı olmadı. Onları çadırlara yerleştirdikten sonra şatoya gidip askeri yöntemle el koydu. De Leganes ailesinden olanlarla uşaklar sımsıkı bağlanıp balo verilen salona kapatıldılar. Kente bakan taraçanın her yeri bu salonun pencerelerinden rahat rahat görülüyordu. Kurmay Kurulu salona yakın bir galeriye yerleşti. Burada, general önce çıkarmaya karşı koymak için alınacak önlemleri görüşmek üzere bir savaş kurulu topladı. Mareşal Ney'e bir emir subayı gönderdikten ve bataryaların kıyıda konuşlanmaları için gereken buyrukları verdikten sonra generalle Kurmay Kurulu tutsaklarla ilgilendiler. Halkın teslim ettiği iki yüz İspanyol derhal taraçada kurşuna dizildi. Bu askeri idamdan sonra general taraçaya şatonun salonunda bulunanların sayısı kadar darağacı dikilmesini ve kent celladının getirilmesini buyurdu. Victor Marchand, akşam yemeğinden önce tutsakları görmeye gitti. Biraz sonra generalin yanına gelerek heyecanlı bir sesle:

- Tutukluların bazı istekleri için size başvuruyorum, dedi.

General acı bir alayla:

- Siz mi, diye sordu.

- Ne yazık ki acı, hem çok acı bazı istekler var; Marki, darağacının kurulduğunu görmüş; ailesi için bu tür ida-

mı değiştireceğinizi umut ederek, sizden soyluları, kafalarını kestirerek idam ettirmenizi rica ediyor.

General:

- Pekâlâ, diye yanıtladı.

- Kendilerine dini ayin yapılmasını ve bağlarının çözümlmesini de istiyorlar. Kaçmaya çalışmayacaklarına söz verdiler.

- Olur. Ama bundan siz sorumlusunuz.

- Yaşlı adam, küçük oğlunu bağışlamanız için size bütün servetini öneriyor.

General:

- Öyle mi, dedi. Serveti zaten Kral Joseph'in malıdır. Durdu. Küçümsemeyle yüzünü buruşturarak:

- İstediklerinden daha iyisini yapacağım, dedi. Son isteğinin önemini kavıyorum. Pekâlâ varsın, adının ölmezliğini satın alsın, fakat buna karşılık İspanya da onun ihanetini ve çektiği işkenceyi bir daha unutmasın. Oğullarından hangisi cellat görevini yerine getirirse, ona canını ve malını bağışlarım... gidin ve artık bundan söz etmeyin bana.

Yemek hazırdı. Subaylar sofraya oturmuş, yorgunluğun artırdığı bir iştahla yemek yiyorlardı. Aralarından yalnızca biri, Victor Marchand, şölende hazır bulunmuyordu. Genç subay, uzun duraksamalardan sonra gururlu De Leganes ailesinin kapatılmış olduğu salona girdi. Daha dün gece iki genç kızla üç delikanlının vals ezgilerine takılıp döndükleri bu salonda şimdi görülen bu acıklı görünümü üzgün gözlerle süzdü. Bu başların az sonra celladın satırı altında kopup yuvarlanacaklarını düşünerek ürperdi. Yıldızlı koltuklara bağlanmış olan ana, baba, üç erkek ve iki kız çocuk tümüyle kımıltısızdılar. Sekiz uşak elleri arkalarına bağlanmış olarak ayakta duruyorlardı. Birbirlerini ağırbaşlılıkla süzen bu on beş insanın duygularını gözlerinden okumak olanaksızdı. Yalnızca bazılarının yüzünde derin bir boyun eğiş ve girişimlerinde başarılı olamamanın hayal kırıklığı ve

üzüntüsü okunuyordu. Kımıldamadan duran nöbetçiler, onları, bu acımasız düşmanlarının acısını saygıyla izliyorlardı. Victor Marchand görününce, yüzlerde bir merak belirdi. Subay, tutukluların çözülmesini buyurdu, kendisi de, sandalyesine bağlanmış olan Clara'nın iplerini çözmeye gitti. Kız, üzgün üzgün gülümsedi. Victor Marchand, kara saçlarına ve kıvrak beline hayran olduğu İspanyol kızının kollarını hafifçe okşamaktan kendini alamadı. Gerçek bir İspanyoldu bu; teni İspanyol, gözleri İspanyol. Uzun, kıvrık kirpikleri, kömür gibi kara gözleri vardı.

Clara subaya, hâlâ biraz genç kız gülümsemesini andıran yaşlı bir gülümsemeyle:

- Başarabildiniz mi? diye sordu.

Victor Marchand, içini çekmekten kendini alamadı. Birer birer Clara'ya ve üç erkek kardeşine baktı. Otuz yaşında kadar görünen en büyükleri, kısa boylu, oldukça yakışıklı bir gençti; gururlu ve kurumlu tavrına karşın davranışlarında soyluluk vardı ve zamanında İspanyol incelik ve zerafetini o denli ünlendiren duygu inceliğine yabancı görünmüyordu. Adı Juanito idi. Ortancaları Filip, yirmi yaşlarında vardı. Clara'ya benziyordu. En küçükleri sekiz yaşındaydı. Bir ressam, küçük Manuel'in yüzünün çizgilerinde David'in cumhuriyet dönemindeki tablolarında çocuklara verdiği o Romalı direnç ve ağırbaşlılık anlatımını bulabilirdi. Yaşlı Marki'nin ak saçlı başı, Murillo'nun bir tablosundan çıkmış gibiydi. Bu görünüm karşısında genç subay üzüntüyle başını salladı, çünkü aileden hiç kimse'nin general tarafından ileri sürülen pazarlığı kabul etmesine olanak görmüyordu. Yine de cesaret edip bunu Clara'ya açtı. Genç kız önce ürperdi, fakat derhal kendisine egemen olarak gidip babasının önünde diz çöktü.

- Oh, ne olur, dedi. Vereceğiniz bütün buyrukları yerine getireceğine Juanito'ya yemin ettiriniz. Bundan hepimiz hoşnut oluruz.

Markiz önce umutla titredi; fakat kocasına doğru eğilip de Clara'nın korkunç sözlerini işitince bu zavallı ana düşüp bayıldı. Her şeyi anlayan Juanito kafeste bir aslan gibi yerinden sıçradı. Genç subay Marki'den tam bir baş eğme güvencesi aldıktan sonra askerleri dışarı çıkardı. Uşakları götürüp cellada teslim ettiler. Cellat sekiz uşağı astı. Ailenin başında gözetim için yalnızca Victor kalınca yaşlı baba yerinden kalkarak:

- Juanito, dedi.

Juanito buna ancak karşı çıkma anlamına gelen bir baş eğişle yanıt verdi; sonra tekrar sandalyesine düştü. Sert ve korkutucu bakışlarla ailesini süzmeye başladı. Clara gidip kardeşinin dizlerine oturarak neşeli bir tavırla:

- Canım Juanitom, dedi, bilsen senin elinden ölüm bana ne kadar tatlı gelecek. Bir cellat elinin iğrenç dokunusundan kurtulmuş olacağım. Beni, bekleyen acılardan kurtaracaksın ve... Benim iyi yürekli Juanitom, kimsenin olmamamı isteyen sen değil miydin? Öyleyse...

Kadife gibi yumuşak gözleri, sanki Juanito'nun yüreğinde Fransızlara karşı duyulan kin ve nefreti uyandırmak istiyormuş gibi genç subaya yakıcı bir bakış fırlattı.

Filip kardeşine:

- Cesur ol, diyordu, yoksa bir kral ailesi kadar soylu olan soyumuz söner.

Clara birdenbire kalktı. Juanito'nun çevresindeki topluluk dağıldı ve pek haklı olarak başkaldıran bu çocuk, karşısında yaşlı babasını buldu. Marki, ayakta sert bir sesle:

- Juanito, bunu sana emrediyorum, diye bağırdı.

Fakat genç kont kımıldamadan duruyordu; bunun üzerine babası oğlunun ayaklarına kapandı, Clara, Manuel ve Filip de istemleri dışında onun gibi yaptılar. Hepsi, aileyi unutulmaktan kurtaracak olana ellerini uzatmışlar, babalarının şu sözlerini yineliyor gibiydiler:

- Oğlum, sende İspanyol güç ve erkenden, gerçek İs-

panyol duyarlılığından eser yok mu? Beni daha uzun zaman diz üstü bırakıp yalnızca kendi yaşamını ve acılarını mı düşüneceksin?

Yaşlı Marki karısına dönerek:

- Bu benim oğlum mudur, madam? diye haykırdı.

Juanito'nun, kirpiklerini, anlamı yalnızca kendisince bilinen bir biçimde oynattığını gören anne, acı içinde haykırdı:

- Razı oldu.

İkinci kız Markita diz çökmüş, zayıf kollarıyla annesini sıkıyordu. Küçük kız hüngür hüngür ağladığı için kardeşi Manuel onu azarlardı. Bu sırada salona şatonun papazı girdi. Bütün aile onun çevresini alarak, Juanito'nun yanına götürdüler. Bu sahneye daha fazla dayanamayan Victor, Clara'ya bir işaret vererek generale gidip son bir girişimde bulunmak üzere ivedi uzaklaştı. General, bir şölen ortasında, keyifli ve neşeli konular açmaya başlamış olan subaylarıyla birlikte yiyip içiyordu.

Bir saat sonra, Menda'nın ileri gelenlerinden yüz kişi, generalin buyruğu gereği, Leganes ailesinin idamında hazır bulunmak üzere taraçaya geldiler. Marki'nin uşaklarının asılmış oldukları darağaçlarının altına dizilen İspanyolları engellemek üzere bir bölük askeri birlik getirildi. Kentsoyluların başları neredeyse asılanların ayaklarına değecekti. Otuz adım ötede bir kütük duruyor ve yanında bir satır parlıyordu. Juanito'nun geri çevirmesi olasılığı göz önünde tutularak cellat da getirilmişti. Biraz sonra derin bir sessizlik içinde birçok ayak sesi, bir askeri birliğin ölçülü yürüyüşü ve tüfeklerin hafif şakırtısı işitildi. Bir zamanlar dans gürültüleri, kanlı bir ayaklanma hazırlığını nasıl gizlemişse, şimdi de bu gürültüler subaylara verilen şölenin neşeli seslerine karışıyordu. Bütün gözler şatodan yana çevrildi ve soylu ailenin inanılmayacak kadar büyük bir sessizlikle ilerlediği görüldü. Bütün yüzler dingin ve rahattı. Yalnızca bir adam,

yaşayacak olan tek adam, solgun ve perişan, kendisine dinin bütün öğüt ve avuntularını sunmakta olan papaza yaslanıyordu. Herkes gibi cellat da Juanito'nun bir gün için kendisinin yerini almayı kabul ettiğini anladı. Yaşlı Marki, karısı, Clara, Markita ve iki erkek kardeş, idam yerinin birkaç adım önünde diz çöktüler. Juanito, rahip tarafından götürüldü. Kütüğün başına gelince, cellat, genç adamı kolundan tutarak bir yana çekti ve büyük bir olasılıkla yapması gerekenleri söyledi. Papaz, tutukluları, idam sahnesini göremeyecekleri bir biçimde yerleştirdi. Ancak bunlar gerçek İspanyollardı. Hiçbir zayıflık belirtisi göstermeden ayakta durdular.

Önce Clara, kardeşine doğru ilerledi.

- Juanito dedi, benim cesaretim az. Bana acı ve önce benden başla.

Bu anda telaşlı ayak sesleri duyuldu. Victor, bu sahenin olduğu yere geldi. Clara diz çökmüş, beyaz boynunu satıra uzatmıştı bile. Subay bu görünüm karşısında sarardı, fakat yine de engelleyecek kadar cesaret gösterdi. Alçak sesle:

- Benimle evlenirsen general yaşamını bağışlıyor, dedi.

İspanyol kızı, subaya gurur ve küçümsemeyle baktı, sonra derinden gelen bir sesle:

- Haydi, Juanito, dedi.

Başı Victor'un ayaklarının dibine yuvarlandı. Bu gürültüyü duyunca, Markiz de Leganes, çırpınmasını engelleyemedi. Acısının tek belirtisi de bu oldu.

Küçük Manuel kardeşine:

- Böyle dursam iyi mi? diye soruyordu.

Juanito kardeşine:

- Ağlıyor musun Markita? dedi.

Genç kız:

- Ah! Evet, yanıtını verdi. Seni düşünüyorum zavallı Juanitom. Bizsiz çok perişan olacaksın.

Biraz sonra Marki'nin gururlu çehresi görüldü. Mar-

ki bir an, çocuklarının kanına baktı, sonra kımıldanmadan ve hiç ses çıkarmadan duran izleyicilere dönerek ellerini Juanito'ya doğru uzatıp yüksek sesle:

- İspanyollar, dedi. Oğluma babalık hakkımı helal ediyor ve onu kutsuyorum! Şimdi Marki, korkmadan vur, kimse seni ayıplayamaz!

Fakat Juanito annesini rahibin kolunda ilerler görünce bir çığlık kopardı:

- Onun sütü var kanımda!

Bu ses üzerine hazır bulunanlar dehşet içinde bağır-maya başladılar. Bu korkunç bağrısla şölen gürültüsü ve subayların neşeli kahkahaları hafifledi. Markiz, Juanito'nun cesaretinin tükenmiş olduğunu anlamıştı. Bir hamlede kendini parmaklığın üzerinden attı, kayalıklarda beyni parçalandı. Onaylayıcı sesler yükseldi. Juanito baygın düşmüştü.

Yarı sarhoş bir subay:

- Generalim, diyordu. Victor Marchand, bu idam hakkında bana bir şeyler anlattı. Bahse girerim ki bu buyruğu siz vermediniz...

General G.T.R.:

- Baylar, diye bağırdı; bir ay sonra beş yüz Fransız ailesinin göz yaşlarına boğulacağını ve İspanya'da olduğumuzu unutuyorsunuz galiba! Kemiklerimizi burada bırakmamızı mı istiyorsunuz?

Bu kısa söylevden sonra hiç kimsede, hatta bir asteğmende bile kadehini boşaltacak can kalmadı.

Herkesten saygı görmesine ve İspanya kralı tarafından kendisine, soyluluk belirten El Verdugo (Cellat) sanının verilmesine karşın, Marki de Leganes keder içinde yalnız yaşıyor ve pek ender insan arasına çıkıyor. O güzel cinayetlerinin yükü altında kolu kanadı kırık, kendisini yakından izleyen gölgelere katılma hakkını kazanabilmek için ikinci bir oğlunun doğmasını sabırsızlıkla bekliyor gibi.

**Bu kitap
Türkiye İş Bankası'nın
değerli desteğiyle
basılmıştır.**

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Cumhuriyet'in
okurlarına armağanıdır.
Parayla satılmaz.